ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίς

Διοικήσεως: Τὸ Παιδαγωγικὸν Ἰνστιτοῦτον . . 1

Ἀ. Ἀτσαβέ: Ὁ ἀπόδημος Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ ἐκπαίδευσίς του 2

Γ. Παλαιολόγου. Νικόλαος Ι. Λούβάρης . . . 4

Δημ. Ἡλιοπούλου: Ἐργαστήριον Β' Ἐκπαιδευτικῆς περιφερείας Ἄρτης 6

Ἠλ. Μίχου: Διὰ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ 11

Ἀνδρ. Κεραμίδα: Ἰωάν. Ἐρρίκος Πεσταλότσης 13

Ἀνδρέου Γκόγκου: Ἡ ἐργασία, ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ πολιτισμός 16

Φωτίου Σαμέλη: Ἡ ἠθικὴ κρίσις τοῦ πολιτισμοῦ μας καὶ ὁ ρόλος τῆς παιδείας . . . 19

Τάσου Κοπανᾶ: Ἡ ἀγωγὴ τῆς σιωπῆς . . . 24

Ἀθαν. Τσολοδήμου: Μαθητικὴ ἐπιμέλεια . . . 27

Χρ. Π' Σταμ. Μπαμπαλίτου: Ἡ νουθεσία. . . 28

Δημ. Κουτσουλέλου: Ἀλέξ. Παπαδιαμάντης . . 30

Βιβλιοκρισία: «Ψυχολογία ἐπαγγελματικῆς προσαρμογῆς» **Εὐθ. Θεοδωροπούλου**.—«Ἡ φαινομενολογία τῆς ἀγωγῆς» **Δ. Κουτάλου**—«Τὰ Ἑλληνόπουλα στὴ σκηνὴ» **Β. Μπάρμπα** . 31-32

ΕΤΟΣ Η' — ΤΕΥΧΟΣ 9ΟΝ — 10ΟΝ

ΜΑΪΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ 1961

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15α - ΤΗΛ. **36.547-21.316**

ΑΘΗΝΑΙ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΔΗΜ. ΚΟΥΤΣΟΥΒΑΛΑΣ	Πρόεδρος
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΚΩΛΙΚΗΣ	Ἀντιπρόεδρος
ΠΕΤΡΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ	Γεν. Γραμματεύς
ΜΗΝΑΣ ΣΤΡΑΤΗΣ	Ταμίας
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΔΟΥΓΑΛΗΣ	Εἰδ. Γραμματεύς
ΙΩΑΝ. ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ	Μέλος
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ	Μέλος

Ἐπιστημονικόν Βῆμα τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ
ΥΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15α - ΑΘΗΝΑΙ
ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 36-547

ΕΤΟΣ Η' — ΤΕΥΧΟΣ 9ον — 10ον
ΜΑΪΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ 1961
Τιμὴ τεύχους . . . . . Δρχ. 5
Συνδρομὴ διὰ τὰ μέλη . . » 50

ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΝ

Β'

Εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος ἀπὸ τῶν ἰδίων στηλῶν ἐγράφομεν ὅτι ἡ ἵδρυσις Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ εἰς τὴν χώραν μας εἶναι ἀνάγκη, καὶ δὴ ἀνάγκη ἐπιτακτική. Οἱ διὰ τὴν ἵδρυσιν αὐτοῦ συνηγοροῦντες λόγοι, οὐ μόνον πολλοὶ εἶναι, ἀλλὰ μεγάλης καὶ ἐξαιρετικῆς σημασίας.

Εἶναι κατ' ἀρχὴν ἐκτὸς ἀμφισβητήσεως, ὅτι εἰς τὸ θέμα τῆς ψυχολογικῆς καὶ παιδαγωγικῆς καταρτίσεως τῶν λειτουργῶν τῆς Παιδείας μίαν παλινδρόμησιν μᾶλλον ἢ πρόοδον παρουσιάζομεν τελευταίως. Ἔχομεν βεβαίως σήμερον ἐπιστήμονας—Παιδαγωγοὺς πολλούς, ἐν τούτοις ὅμως δὲν παρέχομεν τὸν οἷον πρέπει παιδαγωγικὸν ἐξοπλισμὸν εἰς τοὺς μέλλοντας ἐκπαιδευτικοὺς λειτουργούς. Ἡ μεγάλη πλειονότης τῶν λειτουργῶν τῆς Παιδείας εἶναι δυστυχῶς μακρὰν τῆς κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἁλματώδους ἐξελίξεως τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης. Οὕτω δὲ εἰς πολλὰ σχολεῖα, ὅ,τι γίνεται σήμερον, εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ, ὅτι γίνεται οὐχὶ ἐπὶ τῇ βάσει σαφῶς καθωρισμένων μέσων καὶ σκοπῶν, ἀλλ' ὅλως κατὰ τύχην.

Τὰ δύο ἔτη φοιτήσεως εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν δὲν εἶναι δυνατόν, νὰ σκεφθῇ τις, ὅτι εἶναι ἀρκετὰ διὰ τὴν πλήρη παιδαγωγικὴν μόρφωσιν τῶν ἐκ τῶν Ἀκαδημιῶν ἀποφοίτων.

Ἡ Παιδαγωγικὴ Μετεκπαίδευσις—μολονότι σταγὼν ἐν τῷ ὠκεανῷ—προσφέρει ἐλάχιστα. Τὰ πρὸς μόρφωσιν πενιχρὰ μέσα, αἱ λίαν περιωρισμέναι ὧραι τῆς διδασκαλίας, πρὸς αὐτὰ δὲ καὶ ἄλλα, σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν μετεκπαίδευσιν ὡς λειτουργεῖ σήμερον αὕτη καὶ περὶ ὧν ἐν καιρῷ θὰ ἐκθέσωμεν, ἀπογοητεύσιν μᾶλλον ἢ ἐνθάρρυνσιν φέρουν, δι' ὅσα ἀγαθὰ εἰς τὸν τομέα τῆς ἐπιμορφώσεως τῶν Διδασκάλων ἐκ τοῦ λαμπροῦ τούτου θεσμοῦ ἀνεμένοντο νὰ προέλθουν.

Εἰς τοὺς λειτουργοὺς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως ἐμπιστεύεται ἡ πολιτεία τὴν ἑκάστοτε νέαν τοῦ Ἔθνους γενεάν, εἰς μίαν κατ' ἐξοχὴν κρίσιμον ἡλικίαν, τὴν παιδικήν, εἰς τοὺς λειτουργοὺς Μέσης τὸ αὐτὸ ἔμψυχον ὑλικὸν εἰς τὴν ἐφηβικήν, ἡλικίαν ὡσαύτως κρίσιμον καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἄποψιν ἑπομένως ἐξαιρετικῶς ἀξιοπρόσεκτον.

Κέκτηνται βεβαίως οἱ λειτουργοὶ τῆς Παιδείας ἀρτίαν γενικὴν μόρφωσιν, κέκτηνται ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν, ἀλλ' αὕτη δὲν εἶναι πρωταρχικῆς σημασίας διὰ τὸ ἔργον των, ἔργον πρωτίστως ἀγωγῆς. Μεγίστης σπουδαιότητος διὰ τὸ παιδαγωγικὸν των ἔργον θέμα εἶναι ἡ πλήρης παιδαγωγικὴ αὐτῶν προπαρασκευή, ἡ ἀρτία ψυχολογικὴ καὶ παιδαγωγικὴ κατάρτισίς των.

Παιδαγωγικὴ συγκρότησις καὶ ἐπιστημονικὴ μόρφωσις κάμνουν τὸν καλὸν πάσης βαθμίδος Διδάσκαλον.

Πρὸς ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν, πληρεστέραν παιδαγωγικὴν μόρφωσιν τῶν λειτουργῶν τῆς Παιδείας μέγισται προσπάθειαι καταβάλλονται σήμερον ἀπανταχοῦ τοῦ κόσμου.

Ἡ Παιδαγωγικὴ Ἐπιστήμη μὲ τὰ πορίσματά

Ο ΑΠΟΔΗΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΤΟΥ

ΥΠΟ Α. ΑΤΣΑΒΕ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΗΣ

Τὰ Σχολεῖα τοῦ Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ ἀποβλέπουν κυρίως νὰ μορφώσουν τὰ τέκνα τῶν Ἑλλήνων ἐν ὡρισμένῃ Χώρᾳ καὶ νὰ παράσχουν εἰς αὐτὰ τὴν δυνατότητα νὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις, τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει ἡ ἐν μέσῳ ξενογλώσσου λαοῦ διαβίωσίς των. Εὐνόητον ὡς ἐκ τούτου τυγχάνει ὅτι τὸ Πρόγραμμά των προσαρμόζεται καταλλήλως διὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ καὶ τοὺς σκοποὺς τούτους, χωρὶς ἐννοεῖται, νὰ θίγεται ἡ μορφωτική του ἀξία. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ τὰ Προγράμματα τῶν ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ λειτουργούντων Ἑλληνικῶν Σχολείων ἔχουν τόσας ποικιλίας ὅσαι εἶναι καὶ αἱ χῶραι, ἐν αἷς λειτουργοῦσιν Ἑλληνικὰ Σχολεῖα.

Τὰ πρῶτα Ἑλληνικὰ Σχολεῖα, ἅτινα ἱδρύθησαν ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος εἶναι τὰ ἐν Αἰγύπτῳ λειτουργήσαντα. Ἐν Κύπρῳ, βεβαίως, ἐλειτούργησαν πολλὰ Σχολεῖα καὶ πρὸ καὶ μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Ἀλλὰ οἱ Κύπριοι δὲν εἶναι ἀπόδημος Ἑλληνισμὸς διότι οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς νήσου, ζῶντες ἐπὶ τρεῖς περίπου χιλιετηρίδας ὡς μόνοι καὶ μόνιμοι κάτοικοι ἐν τῇ νήσῳ των, ἠσθάνοντο πάντοτε ὅτι ζῶσιν ἐν τῷ τόπῳ των καὶ οὐχὶ ὡς φιλοξενούμενοι ἄλλου τινος λαοῦ. Ἡ Τοσιτσαία λοιπὸν Σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας εἶναι τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, τὸ ὁποῖον ἱδρύθη ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ διὰ νὰ μορφώσῃ τέκνα Ἑλλήνων μεταναστῶν. Ἀκολουθεῖ ἡ Ἀμπέτειος Σχολὴ τοῦ Καΐρου καὶ ἐν συνεχείᾳ πολλαὶ Κοινότητες ἐν Αἰγύπτῳ ἵδρυσαν κατὰ καιροὺς τὰ ἰδικά των Σχολεῖα, ἔχοντα ὡς πρότυπον τὴν Τοσιτσαίαν Σχολὴν τῆς Ἀλεξανδρείας.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἤρχισαν νὰ προστίθενται καὶ Γυμνασιακαὶ τάξεις εἰς πολλὰ Σχολεῖα κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος ἔχομεν ἀρκετὰ ἀνεγνωρισμένα Γυμνάσια ἐν Ἀφρικῇ καὶ πολλὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα. Ἐν Αἰγύπτῳ λ. χ. σήμερον λειτουργοῦν δύο Κλασσικὰ Γυμνάσια Ἀρρένων, δύο Πρακτικά, τέσσαρα μεικτά, δύο Ἐμπορικαὶ Σχολαί, δύο Τεχνικαὶ Σχολαί, μία Σχολὴ Κοπτικῆς - Ραπτικῆς, δύο Ἀστικαὶ Σχολαὶ Θηλέων καὶ 32 Δημοτικὰ Σχολεῖα. Ἐπίσης εἰς Σουδὰν λειτουργοῦν ἐν Γυμνάσιον καὶ 6 Δημοτικὰ Σχολεῖα, ἐν ἐν Ταγκανίκᾳ Δημοτικὸν Σχολεῖον μετὰ Οἰκοτροφείου, ἐν Ροδεσίᾳ ἐν Δημοτικὸν Σχολεῖον, ἐν Ν. Ἀφρικῇ 4 Δημοτικὰ Σχολεῖα, ἐν Κογκῷ ἐν Ἡμιγυμνάσιον καὶ δύο Δημοτικά, ἐν τῇ Βορειοδυτικῇ Ἀφρικῇ ἐπίσης δύο Ἑλληνικὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα. Καθημερινῶς ἡ Γενικὴ Ἐπιθεώρησις τῶν ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ λειτουργούντων Ἑλληνικῶν Σχολείων, πληροφορεῖται τὴν ἵδρυσιν ἢ τὴν πρόθεσιν ἱδρύσεως νέων Σχολείων ἐκ μέρους τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων.

Εἰς τὴν Μέσην Ἀνατολὴν ἐπίσης λειτουργοῦν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη Ἑλληνικά τινα Σχολεῖα.

της κατευθύνει τὴν σκέψιν παντὸς ὑπευθύνου εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα εἰς ὅλας τὰς ἀνεπτυγμένας χώρας.

Ἀλλ' ἐνῷ τοιαῦτα μέτρα ἀλλαχοῦ λαμβάνονται, ἡμεῖς, Ἔθνος μὲ λαμπρὰν πνευματικὴν παράδοσιν, ἀνδρανοῦμεν, ἀλλὰ καὶ ὀπισθοδρομοῦμεν, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι τελευταίως ἔγινε πρότασις καταργήσεως καὶ τῶν δύο ψυχολογικῶν ἐργαστηρίων τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐν τῶν ὁποίων ὑπὸ κατάργησιν, εἶναι τὸ ἐργαστήριον τῆς Παιδαγωγικῆς, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι κατὰ τὸ παρελθὸν λαμπραὶ παιδαγωγικαὶ ἔρευναι ἐγένοντο ἐν αὐτῷ καὶ ὀρθὰ παιδαγωγικὰ πορίσματα ἐξ αὐτῶν κατὰ καιροὺς ἐξήχθησαν.

Οἱ διὰ βραχέων ἐν τῷ παρόντι ἐκτιθέμενοι λόγοι, διὰ τοὺς ὁποίους προτείνομεν τὴν ἵδρυσιν ἑνὸς Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου, τὸ ὁποῖον νὰ ἀναλάβῃ ὑπὸ τὴν μέριμνάν του τὴν παιδαγωγικὴν καὶ ψυχολογικὴν μόρφωσιν τῶν λειτουργῶν τῆς καθόλου Παιδείας τοῦ Ἔθνους, πείθουν, ὡς νομίζομεν, ὅτι ἄνευ ἀναβολῆς πρέπει νὰ ἀποφασισθῇ ἡ ἵδρυσις αὐτοῦ.

Τὸ Ἰνστιτοῦτον τοῦτο, ἂν ἐπανδρωθῇ μὲ ἀξίους τοῦ ὀνόματος ἐπιστήμονας καὶ γνωρίζοντας τὴν μεθοδολογίαν τῆς παιδαγωγικῆς ἐρεύνης ἐν θεωρίᾳ καὶ πράξει, θὰ ἀναζωογονήσῃ τὴν Ἐκπαίδευσίν μας. Ἀλλὰ πρὸς Θεοῦ! Ὄχι φειδὼ χρημάτων, ὄχι φιλαργυρία κατὰ τὴν ἵδρυσίν του.

Πολλοὶ καθηγηταὶ καὶ πολὺ βοηθητικὸν προσωπικὸν καὶ ἄνεσις χώρου καὶ ἄλλα πολλά, διὰ νὰ ἀποβῇ τοῦτο ὄντως ἄξιον τῆς ἀποστολῆς του.

Οἱ ἁρμόδιοι ἂς συμβουλευθοῦν ὅλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι, ὡς ἐκ τῆς μορφώσεώς των, δύνανται νὰ ἔχουν ἔγκυρον γνώμην διὰ τὴν ἵδρυσιν καὶ τὴν ὀργάνωσιν ἑνὸς τοιούτου Ἰνστιτούτου.

Τὰ κατάλληλα πρὸς τοῦτο πρόσωπα, ὅπως καὶ τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα θὰ κληθοῦν νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας, ὡς καθηγηταὶ καὶ βοηθητικὸν ἐπιστημονικὸν προσωπικὸν αὐτῶν, ὑπάρχουν, ὅτι ὅμως δὲν ὑπάρχει εἶναι τὸ ἵδρυμα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κατὰ τρόπον ἐπιστημονικῶς ὠργανωμένον θὰ προσφέρουν οὗτοι τὴν ἐπιστημονικήν, ἐκπαιδευτικῶς καὶ ἐθνικῶς ἐπωφελῆ, ἐργασίαν των.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Ἄλλα, τὰ ὁποῖα μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐλειτούργουν ὑποτυπωδῶς, σήμερον ἀπέκτησαν ἴδια διδακτήρια καὶ λειτουργοῦν μὲ ἄριστα ἀποτελέσματα. Τοιαῦτα Σχολεῖα ὑπάρχουν ἐν Γυμνάσιον καὶ ἐν Δημοτικὸν ἐν Ἰορδανίᾳ (ἀμφότερα δαπάναις τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων), ἐν ἐν Δαμασκῷ τῆς ΗΑΔ, ἐν ἐν Βηρυτῷ τοῦ Λιβάνου καὶ ἕτερον ἐν Τριπόλει τοῦ Λιβάνου. Ἐπίσης ἄλλο Δημοτικὸν Σχολεῖον λειτουργεῖ ἐν Τεχεράνῃ τοῦ Ἰράν.

Ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ καὶ κυρίως ἐν Κων)πόλει, λειτουργοῦν σήμερον ὅσαι ἀπέμειναν ἐκ τῶν παλαιῶν Ἑλληνικῶν Σχολῶν. Τρία Γυμνάσια Θηλέων, δύο Γυμνάσια Ἀρρένων καὶ ἐν Πρακτικὸν Γυμνάσιον, μία Ἀνωτάτη Θεολογικὴ Σχολή, ἐν Ἡμιγυμνάσιον καὶ 44 Δημοτικὰ Σχολεῖα λειτουργοῦν σήμερον ἐν Κων)πόλει καὶ ἐν τοῖς περιχώροις.

Ἐν Ρουμανίᾳ καὶ ἐν Ρωσίᾳ, ὅ,τι ἀπέμεινεν ἀπὸ τὴν ἀκμάζουσαν ἄλλοτε Ἑλληνικὴν Παιδείαν δυσκόλως εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς Ἑλληνικόν.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη γίνεται προσπάθεια νὰ λειτουργήσουν κανονικῶς Δημοτικὰ Σχολεῖα ἐν Γερμανίᾳ (2), ἐν Γαλλίᾳ (2) καὶ Ἀγγλίᾳ.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος μας ἡ Χώρα, ἡ ὁποία προσείλκυσε τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν μεταναστῶν εἶναι αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς καὶ ὁ Καναδᾶς. Εἰς τὰς δύο αὐτὰς Χώρας ζοῦν καὶ ἐργάζονται ἄτομα Ἑλληνικῆς καταγωγῆς ὑπερβαίνοντα κατὰ πολὺ τὸ ἓν ἑκατομμύριον. Λόγῳ εἰδικῶν αἰτίων ἡ κίνησις πρὸς ἵδρυσιν Ἑλληνικῶν Σχολείων ἐν ταῖς Χώραις ταύταις καθυστέρησεν, ὥστε σήμερον νὰ καθίσταται ἐξαιρετικῶς δύσκολος ἡ λειτουργία τόσων Σχολείων, ὅσα χρειάζονται διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων τῶν Ἑλλήνων μεταναστῶν. Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Β. καὶ Ν. Ἀμερικῆς δίδει ὀρθὴν κατεύθυνσιν εἰς τὴν γενικὴν ἐπιθυμίαν τῶν Ἑλληνικῆς καταγωγῆς Ἀμερικανῶν πολιτῶν, ὅπως δώσουν μόρφωσιν εἰς τὰ τέκνα των ἥτις νὰ συμβιβάζεται καὶ μὲ τὴν νέαν των Ἐθνικότητα χωρὶς ὅμως νὰ παροράται καὶ ἡ Ἑλληνική των προέλευσις. Οὕτω ἐδημιουργήθησαν εἰδικοὶ τύποι Σχολείων ἡμερησίων καὶ ἀπογευματινῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐγγράφονται καὶ φοιτῶσιν τὰ τέκνα τῶν Ἑλληνοαμερικανῶν. Ἐπιθυμία πάντων εἶναι νὰ αὐξηθοῦν ὅσον εἶναι δυνατὸν τὰ Ἡμερήσια Σχολεῖα εἰς τὰ ὁποῖα ἡ Ἑλληνικὴ μόρφωσις γίνεται κατὰ τρόπον πληρέστερον. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸν Καναδᾶν.

Εἰς τὴν Βραζιλίαν καὶ τὴν Ἀργεντινὴν ἐπίσης λειτουργοῦν εἰδικὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα, ὧν ἡ λειτουργία συνεχῶς βελτιοῦται. Ἐσχάτως καὶ ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ ἐν Νέᾳ Ζηλανδίᾳ ἱδρύονται Ἑλληνικαὶ Σχολαὶ διὰ τὰ τέκνα τῶν Ἑλλήνων μεταναστῶν, οἵτινες κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀθρόως μεταναστεύουν εἰς τὰς Χώρας αὐτάς.

Οἱ Ἕλληνες μετανάσται πολὺ πρὶν ἀπασχοληθοῦν μὲ τὸ ζήτημα τῆς μορφώσεως τῶν τέκνων των εἶχον πλῆθος ἄλλων πολλῶν προβλημάτων νὰ ἐπιλύσουν. Ὅταν τις θελήσῃ νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς θὰ διαπιστώσῃ πολλὰς ὁμοιότητας εἰς τὰς ἐκδηλώσεις ἡμῶν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τῆς μακραίωνος ἱστορίας μας.

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ πρόγονοί μας ἀπεδήμουν εἰς μακρυνὰς Χώρας ἕνεκα τῆς πτωχείας τοῦ ἐδάφους μας καὶ ἵδρυον ἐκεῖ τὰς Ἀποικίας, αἵτινες ὑπῆρξαν ἑστίαι πολιτισμοῦ καὶ διὰ τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον ἀπῴκισαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Πάντες γνωρίζομεν ὅτι ἡ ποίησις, ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἱστοριογραφία εἶδον τὸ φῶς καὶ ἀνεπτύχθησαν κατὰ πρῶτον ἐν ταῖς ἀποικίαις καὶ κατόπιν ἔλαβον τὴν τελείαν αὐτῶν ἐξέλιξιν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Διὰ πολλοὺς λόγους καὶ κυρίως διότι τὸ ἔδαφος τῆς Πατρίδος μας ἐπὶ πολλὰ ἔτη εὑρέθη ὑπὸ βάρβαρον ζυγὸν ὁ νέος Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐδημιουργήθη μὲν ἐπὶ τοῦ πατρίου ἐδάφους, ἀλλὰ ἐποδηγετήθη κατὰ τὰ πρῶτα του βήματα ἀπὸ Ἕλληνας, οἵτινες εἶχον ἀποδημήσει ἀπὸ τὸ πάτριον ἔδαφος καὶ ἔζων εἰς παροικίας τοῦ ἐξωτερικοῦ. Οὕτως ἡ Πατρίς μας, ἀποτελοῦσα μοναδικὴν ἐξαίρεσιν καὶ εἰς τοῦτο, εὑρέθη εἰς θέσιν νὰ ἐπανδρώσῃ μὲ Ἕλληνας καθηγητὰς τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της.

Ὁ ρόλος ὅμως τῶν Ἑλληνικῶν παροικιῶν τοῦ Ἐξωτερικοῦ δὲν περιορίζεται εἰς τὴν δημιουργίαν ὅρων, ἀποσκοπούντων εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ζωῆς των καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων των. Ἀπέδειξαν κατὰ τὸ παρελθόν, εἰς πᾶσαν περίστασιν, ὅτι συναισθάνονται τὰς ὑποχρεώσεις των ἐναντι τῆς Πατρίδος των καὶ πολλάκις ἀνέλαβον ὑποχρεώσεις αἵματος καὶ χρήματος, αἵτινες πάντοτε θὰ προκαλοῦν τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν. Συγχρόνως ἀπετέλεσαν καὶ διὰ τὰς Χώρας, ἐν αἷς ἐγκατεστάθησαν, πολύτιμα στοιχεῖα πολιτισμοῦ καὶ ἐγένοντο ἐν πολλοῖς ὁδηγοὶ καὶ διδάσκαλοι εἰς πολλὰ ἐπαγγέλματα. Ὅ,τι ἀποτελεῖ σήμερον τὸν μόνιμον πλοῦτον τῆς Αἰγύπτου, ὁ βάμβαξ, καὶ ὡς ποιότης καὶ ὡς ἀπόδοσις, εἶναι ἐπίτευγμα τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλλήνων. Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον τοῦ Σουδὰν καὶ τῆς Αἰθιοπίας εἶναι κατὰ μέγα μέρος δημιουργία Ἑλληνική. Ἡ καλλιέργεια καὶ τὸ ἐμπόριον τοῦ καφὲ καὶ τὰ σχοινοκτήματα εὑρίσκονται ἐν πολλοῖς εἰς Ἑλληνικὰς χεῖρας. Ἡ δραστηριότης τῶν Ἑλλήνων μεταναστῶν δὲν περιορίζεται εἰς μεμονωμένους κύκλους ἐνδιαφέροντος ἀλλ' ἐπεκτείνεται πανταχοῦ καὶ ὑποβοηθεῖ τοὺς Λαούς, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ζοῦν καὶ οἱ ἀπόδημοι Ἕλληνες, εἰς τὴν πρόοδον. Οὕτως ἐξηγεῖται διατὶ Λαοί, οἵτινες μετὰ πολλὰς περιπετείας ἐπέτυχαν νὰ ἀνακτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των, ἐνῶ κατὰ τὰ πρῶτα βήματα τῆς ἐλευθερίας των ἐφαρμόζουν μέτρα μισοξενικὰ καὶ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸ ἔδαφός των τοὺς ξένους ὑπηκόους, ἐξαιροῦν ἀπὸ τὰ μέτρα ταῦτα τοὺς ἀποδήμους Ἕλληνας. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα ἐξαιροῦνται ἐν πολλαῖς Χώραις ἀπὸ πολλὰ περιοριστικὰ μέτρα διότι περιορίζονται ἀπολύτως εἰς τὸν κατ' ἐξοχὴν μορφωτικὸν ρόλον των μόνον καὶ ἀποφεύγουν συστηματικῶς τὴν ἄσκη-

ΕΚΛΙΠΟΥΣΑΙ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

(1887 - 1961)

Μία ἐξαιρετική ἀπώλεια διά τήν πνευματικήν ζωήν καί τήν Παιδείαν τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος ὑπῆρξε ὁ πρό τινος (26 Μαρτίου 1961) θάνατος τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καί Ἀκαδημαϊκοῦ Νικολάου Ι. Λούβαρι. Προσωπικότης κατ' ἐξοχήν πνευματική, φύσις καλλιτεχνική καί παιδαγωγική, ὁ ἀείμνηστος Λούβαρις ἀπῆλθεν εἰς τό ὑπερπέραν, τό ὁποῖον οἱ θρησκευτικοί ὁραματισμοί του καί ἡ καλλιτεχνική του φαντασία τό ἔφερον διαρκῶς πρό τῶν πνευματικῶν ὀφθαλμῶν του καί τῶν ὁμιλητῶν Του, ἐκτός καί πέραν τῶν ἀθλιοτήτων τῆς προσκαίρου ζωῆς.

Βαθύς μύστης τῶν ἀδύτων τῆς Θρησκείας, τῆς Ἱστορίας, Ψυχολογίας καί Φιλοσοφίας του θρησκευτικοῦ βιώματος, ὡς πηγῆς πραγματικῆς ζωῆς διά τόν ἄνθρωπον, ὑπῆρξεν ὑπόδειγμα χριστιανοῦ, ἁπλοῦ, ταπεινοῦ, αἰσθανομένου ὡς ἴδιον τόν πόνον τοῦ συνανθρώπου καί ἀφωσιωμένου εἰς τήν ἀνακούφισίν του, χωρίς τάς ἐπιδείξεις τοῦ τυποποιημένου Εὐσεβισμοῦ. Ὡς δ' ὁ μέγας Ἱδρυτής τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, οὕτω καί ὁ Ν. Λούβαρις, πρός τό τέρμα τοῦ βίου του, ἔφερε τόν σταυρόν τοῦ μαρτυρίου του, χωρίς διαμαρτυρίας καί παράπονα διά τήν ἀδικίαν τῶν συμπατριωτῶν του.

Ὁ γράφων, συνδεθείς ἀπό 40ετίας καί πλέον, τῇ συστάσει τοῦ κοινοῦ διδασκάλου Eduard Spranger μετά τοῦ ἀειμνήστου Ν. Λούβαρι διά τῶν δεσμῶν τῆς ἀμοιβαίας ἐκτιμήσεως καί εἰλικρινοῦς ἀγάπης, ἐξετίμησε τήν πολύμορφον μόρφωσίν του (Θεολογικήν, Φιλοσοφικήν, Καλλιτεχνικήν καί Παιδαγωγικήν), τά ὑψηλά ἰδεώδη του πρός ἀνύψωσιν τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, πραγμάτωσιν τῶν ὁποίων ἐπεδίωξε διά τῆς πολυπλεύρου καί ἀδιαλείπτου πνευματικῆς δημιουργίας του, τῆς διαφωτιστικῆς συνεχοῦς ἐπί 40 ετίαν διδασκαλίας του εἰς τήν Θεολογικήν Σχολήν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, εἰς τό Διδασκαλεῖον Μέσης Ἐκπαιδεύσεως καί εἰς τήν Μαράσλειον Παιδαγωγικήν Ἀκαδημίαν, ἧς ἀπό τῆς ἱδρύσεώς της ὑπῆρξε καθηγητής τῆς Θρησκειολογίας μέχρι τοῦ θανάτου του, διακρινόμενος διά τήν στοργήν του πρός τούς σπουδαστάς καί μέλλοντας διδασκάλους. Ἡ ἀγάπη του πρός τόν διδάσκαλον δεικνύεται καί ἐκ τοῦ ἐν συνεχείᾳ ἐκτιθεμένου ἐπεισοδίου, οὗτινος ὁ γράφων ὑπῆρξε μάρτυς. Κατά τούς χρόνους τῆς τυραννικῆς Κατοχῆς τῆς Πατρίδος, ὅτε ἡ Μαράσλειος Π. Ἀκαδημία ἐστεγάζετο εἰς τό Ἐκπαιδευτήριον Ἐλευθεριάδου - Παναγιωτοπούλου, προσῆλθε πρός με ἐπιτροπή ἐκ 3 — 4 διδασκάλων, ἵνα ζητήσῃ παρ' ἐμοῦ νά παρακαλέσω τόν τότε Ὑπουργόν τῆς Παιδείας ἀείμνηστον Ν. Λούβαριν, ἵνα, ὡς τάχιστα, ἐπέμβῃ παρά τοῖς τότε ἰθύνουσι Γερμανοῖς ἵνα σωθῶσιν 3 συνδικαλιστικά στελέχη τῆς Διδασκαλικῆς Ὁμοσπονδίας, ἅτινα εἶχον συλληφθῆ ὑπό τῶν Γερμανῶν καί ὧν ἐντός τοῦ ἀπογεύματος ἀνεμένετο ἡ ἐκτέλεσις. Ἀμέσως εἰδοποίησα τηλεφωνικῶς εἰς τήν οἰκίαν του τόν ἀείμνηστον Λούβαριν, ὅστις ἐκοιμᾶτο—ἦτο 3 - 4 μ.μ. θέρους—καί μετά ἓν τέταρτον τῆς ὥρας ἔφθασεν ἐπ' αὐτοκινήτου εἰς τήν Σχολήν, παρέλαβε τήν Ἐπιτροπήν τῶν διδ/λων καί ἀπῆλθεν ἀμέσως. Τό ἑσπέρας, περί τήν 10ην, μὲ εἰδοποίησεν ὅτι τῇ ἐπεμβάσει του οἱ κινδυνεύοντες ἠλευθερώθησαν, καί ἡμεῖς οἱ ἀναμένοντες τό ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν του συνήλθομεν ἐκ τῆς ταραχῆς. Ἡ ἀγάπη του πρός τόν διδάσκαλον καί ἡ παιδαγωγική του διάθεσις, ἐκφαίνονται καί ἐκ τοῦ ὅτι μετά τήν ἐπιστροφήν του ἐκ Γερμανίας, ὅπου μετεξεπαιδεύθη εἰς τήν Θεολογίαν καί Φιλοσοφίαν ἀνέλαβεν ἀρχικῶς ὑπηρεσίαν εἰς Διδασκαλεῖα, ὅπου ἡ ἠθοπλαστική του τάσις εὗρισκε στάδιον δράσεως.

Μετά τά ἐκτεθέντα εἰσαγωγικῶς, ἐν συνεχείᾳ θέλομεν παράσχει **βιογραφικά τινα στοιχεῖα** τοῦ ἐκλιπόντος σπουδαίου ἀνδρός. Ὁ ἀείμνηστος Νικόλαος Ι. Λούβαρις ἐγεννήθη εἰς Τῆνον, τήν πατρίδα μεγάλων καλλιτεχνῶν, ἐν ἔτει 1887. Τάς ἐγκυκλίους σπουδάς του ἐπεράτωσεν εἰς τήν πατρίδα του Τῆνον, κατόπιν δέ ἐσπούδασε θεολογίαν καί τά λοιπά μαθήματα εἰς τήν Ριζάρειον Σχολήν. Ἐκεῖθεν συνέχισε τάς σπουδάς του εἰς τήν Θεολογικήν Σχολήν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Πτυχιοῦχος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν δι' εὐρυτέρας σπουδάς εἰς τήν Θεολογίαν καί Φιλοσοφίαν, ὡς ὑπότροφος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Τήνου. Εἰς Λειψίαν, μεταξύ ἄλλων, εἶχε καθηγητήν τόν ὀνομαστόν Καθηγητήν τῆς Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικῆς καί Ψυχολογίας Ἐδουάρδον Σπράγγερ (Eduard Spranger), μεθ' οὗ συνεδέθη διά στενωτάτης φιλίας καί ἀγάπης, ἀπό τῶν σπουδῶν του μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ Spranger εἰς ἔνδειξιν ἐκτιμήσεως καί ἀγάπης ἀφιέρωσε τῷ Ν. Λούβαρι ἐν τῶν φιλοσοφικῶν ἔργων του. Ἐπανελθών εἰς Ἑλλάδα ἐκ Γερμανίας τῷ 1914, διωρίσθη Καθηγητής τῶν Παιδαγωγικῶν ἐν τῷ Ἀρσακείῳ Διδασκαλείῳ Ἀθηνῶν, ἔνθα ὑπηρέτησε μέχρι τοῦ

σιν οἱασδήποτε προπαγανδιστικῆς περιπετείας.

Ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ Ἑλληνική Πατρίς εἶναι ὑπερήφανος διά τάς προόδους καί τά ἐκπολιτιστικά ἐπιτεύγματα τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ καί κυρίως δι' ὅσα ἐπετελέσθησαν εἰς τόν τομέα τῆς Παιδείας.

ἔτους 1917. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου μέχρι τοῦ ἔτους 1923, προαχθείς, ἀνέλαβε τὴν Διεύθυνσιν τοῦ ἐν Θεσ/νίκῃ Διδασκαλείου ἀρρένων, ὑπηρετήσας ἐν αὐτῷ μέχρι τοῦ 1923. Κατὰ τὴν ὑπηρεσίαν του εἰς τὰ μνημονευθέντα Διδασκαλεῖα διεκρίθη ὁ ἀείμνηστος Ν. Λούβαρις διὰ τὴν εὐρύτητα τῆς σκέψεως καὶ τὴν ἠθοπλαστικήν του ἱκανότητα. Συντελούσης δὲ καὶ τῆς ἐξαιρέτου συγγραφικῆς του δράσεως ἐξελέγη ἐν ἔτει 1925 Καθηγητὴς τῆς Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τοῦ 1933 ἐδίδασκεν ὡς Καθηγητὴς τὴν Θρησκειολογίαν εἰς τὴν Πάντειον Σχολήν, καὶ τὴν Μαράσλειον Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν, εἰς δὲ τὸ Διδασκαλεῖον Μέσης Ἐκπαιδεύσεως τὴν Φιλοσοφίαν τῆς Θρησκείας μέχρι τοῦ θανάτου του. Τῷ 1935 ἀνηγορεύθη ἐπίτιμος διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀϊδελβέργης. Κατ' ἐξοχὴν πνευματικὸς ἄνθρωπος ὁ ἀείμνηστος Λούβαρις ἐπεζήτει νὰ βοηθήσῃ τοὺς σπουδαστάς του εἰς τὴν βίωσιν τοῦ θείου.

Τῷ 1955, ὅτε μετέβη εἰς Γερμανίαν ἵνα κάμῃ σειρὰν διαλέξεων, ὡς συνείθιζε καθ' ἕκαστον θέρος μετὰ τὴν κατοχήν, **ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ τοῦ Γερμανικοῦ ραδιοφώνου «ὡς εἷς ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες γίνονται ὁλοὲν καὶ σπανιώτεροι εἰς τὴν ἐποχήν μας»**. Χαρακτηρισμὸς πλήρης καὶ ἀληθής.

Ὁ ἀείμνηστος Ν. Λούβαρις, φύσις ἀνήσυχος, ἔσχε καὶ πολυσχιδῆ ἐκπαιδευτικὴν δρᾶσιν. Ὑπῆρξεν ὁ εἰσηγητὴς τῶν θρησκειολογικῶν σπουδῶν ἐν Ἑλλάδι. Ἵδρυσε δι' ἐνεργειῶν του 3 ἕδρας διὰ θρησκειολογικὰς σπουδάς. 1) Ἱστορίας θρησκευμάτων. 2) Φιλοσοφίας τῆς θρησκείας καὶ 3) Ψυχολογίας τῆς θρησκείας, διδάσκων καὶ εἰς τὰς τρεῖς ταύτας ἕδρας ἀλληλοδιαδόχως.

Ἡ Πάντειος Σχολὴ ὀφείλει ἐπίσης τὴν θεμελίωσίν της, ὡς Ἀνωτάτης Σχολῆς, εἰς τὸν ἀείμνηστον Καθηγητὴν Ν. Λούβαριν, ὡς καὶ ἡ Ἀνωτάτη Δημοσιογραφικὴ Σχολή. Ἔργον ἐπίσης τῶν προσπαθειῶν του ὑπῆρξε καὶ ἡ προσθήκη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἧς ἡ λειτουργία δὲν προεβλέπετο ἀρχικῶς εἰς αὐτό.

Ἐν ἔτει 1926 - 1928 ὑπηρέτησεν ὡς Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, δὶς δὲ ὡς Ὑπουργὸς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων. α') Ἐπὶ Κυβερνήσεως Μεταξᾶ (1936 - 1937) καὶ β') ἐπὶ ἐχθρικῆς κατοχῆς τῇ προτροπῇ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Δαμασκηνοῦ, ἵνα, κατὰ δύναμιν, προστατεύσῃ τὴν Ἑλληνικὴν Παιδείαν ἀπὸ τῶν ἐπαπειλούντων αὐτὴν κινδύνων.

Τοιοῦτος ὢν ὁ ἀπελθὼν εἰς Κύριον ἀείμνηστος Ν. Λούβαρις, ὅστις, ἐν τῇ ἐνασκήσει τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κατὰ τὴν Κατοχήν, κατώρθωσε νὰ ἀποσπάσῃ τῶν χειρῶν τῶν Γερμανῶν δεκάδας ὑπὸ ἐκτέλεσιν Ἑλλήνων, κυρίως διδασκάλων, συνελήφθη ἅμα τῇ ἀποχωρήσει τῶν στρατευμάτων Κατοχῆς ἐξ Ἑλλάδος καὶ δικασθεὶς κατεδικάσθη εἰς πενταετῆ φυλάκισιν, ὡς συνεργασθεὶς μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Πατρίδος, ἐν ᾧ ὁ μονογενὴς υἱός του Ἀλβέρτος ἀνηρπάζετο ἐκ τῆς οἰκίας του καὶ ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς ἐξαιρέτου Κυρίας Λούβαρι, ὑπὸ τῶν ἐχόντων περιβάλει τὰς Ἀθήνας κομμουνιστοσυμμοριτῶν, διὰ λόγους ἐκδικήσεως καὶ οὗτινος ἔκτοτε ἀναζητοῦνται τὰ ἴχνη.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς πενταετοῦς ἀδίκου φυλακίσεώς του, ὁ ἀείμνηστος Λούβαρις, ἐν τῇ φυλακῇ καρτερικώτατος καὶ περιβαλλόμενος ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας ἀπὸ ὁμίλους μαθητῶν καὶ θαυμαστῶν του ἀπήντα εἰς τὰ πρὸς αὐτὸν ἀπευθυνόμενα ἐρωτήματα, ὡς ἄλλος Σωκράτης, ἑρμηνεύων τὰς ἀπορίας των περὶ κόσμου καὶ μετὰ κόσμον ζωῆς.

Ὅτε ὑπέστη τὸ μαρτύριόν του καὶ ἀπεφυλακίσθη, ᾐσθάνθη ἐν συνεχείᾳ καὶ ἱκανοποιήσεις τινάς, διὰ τοῦ ἐπαναδιορισμοῦ του ὡς ἐπιτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἀποκαταστάσεώς του ἐν ἔτει 1950, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης. Ἡ δὲ πρὸ τοῦ θανάτου του κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1959 ἐκλογή του ὡς Ἀκαδημαϊκοῦ, ὑπῆρξε φωτεινὴ ἀκτὶς εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἐκλιπόντος σπανίου ἀνδρὸς τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ πολύμορφος, πολύπλευρος, συνεχὴς καθ' ἅπαντα τὸν βίον του, συγγραφικὴ δρᾶσίς του ἀποκαλύπτει τὴν εὐρυτάτην διάνοιάν του, τὴν μεταφυσικὴν καὶ θεολογικὴν μόρφωσίν του, τὴν ποιητικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ψυχήν του. Τὰ ἔργα του δὲν προορίζονται ἁπλῶς διὰ τοὺς εἰδικοὺς καὶ τοὺς σπουδαστάς του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μορφωμένον κοινόν. Αἱ ὁμιλίαι του ἦσαν καλλιεπεῖς, πειστικαὶ καὶ σαφέσταται, παρὰ τὸ ἑκάστοτε βαθὺ περιεχόμενόν των.

ΕΡΓΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΛΟΥΒΑΡΙ

Ι. Πρωτότυπα:

Εἰσαγωγὴ εἰς τὰς περὶ Παύλου σπουδάς (Α' ἔκδοσις 1919, Β' ἔκδ. 1960).

Παῦλος Ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ - Ἀθῆναι.

Θρησκειολογία καὶ Κ. Διαθήκη - Ἀθῆναι 1926.

Νίτσε ὁ προφήτης μιᾶς νέας θρησκείας - Ἀθῆναι 1928.

Ἡ θρησκεία τοῦ Βάγνερ - Ἀθῆναι 1928.

Ἀπὸ τὴν χώραν τῶν χιλίων λιμνῶν - Ἀθῆναι 1928.

Στὴ χώρα τοῦ Πέερ Γκὺντ - Ἀθῆναι ἄνευ ἔτους.

Ὁ Γκαῖτε ὡς θρησκευτικὴ προσωπικότης - Ἀθῆναι 1929.

Ἰδέα καὶ θρησκευτικὰ ἐλατήρια τῆς αἰωνίας εἰρήνης - Ἀθῆναι 1933.

Νοσταλγικαὶ περιπλανήσεις - Α' ἔκδ. 1937. Β' ἔκδ. 1949.

Ἐκπαίδευσις καὶ Ἀνθρωπισμὸς - Ἀθῆναι 1927.

Ρίλκε - Ἀθῆναι 1942.

Μεταξὺ δύο κόσμων - Ἀθῆναι 1949.

Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας - Α' καὶ Β' τόμος - Ἀθῆναι ἄνευ ἔτους.

Ἡ χριστιανικὴ περὶ κόσμου καὶ βίου θεωρία - Ἀθῆναι 1952.

Οὐσία, αὐτοτέλεια καὶ ἀλήθεια τῆς θρησκείας - Ἀθῆναι 1953.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ Β' ΕΚΠ/ΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΡΤΗΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΓΕΝΟΜΕΝΗ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ Β' ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΕΡ/ΑΣ ΑΡΤΗΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΠΙΘΕΛΡΗΤΟΥ

ΔΗΜ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ τὴν 18/12/1960

Σεβασμιώτατε, ἀξιότιμε κ. Νομάρχα, ἀξιότιμε κ. Δήμαρχε, κύριε Φρούραρχε, κύριε Διοικητά, ἀξιότιμοι κυρίαι καὶ κύριοι.

Ἐθεωρήσαμεν σκόπιμον νὰ τελέσωμεν ἐν στενῷ κύκλῳ τὰ σημερινὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐργαστηρίου μας, τὸ ὁποῖον βλέπετε, τὸ μὲν διὰ νὰ δώσωμεν ἐπισημότητά τινα εἰς τὸ ἔργον τοῦτο καὶ νὰ ζητήσωμεν τὴν εὐλογίαν τῆς Ἐκκλησίας, τὸ δὲ διὰ νὰ δώσωμεν ὡρισμένας ἐξηγήσεις ἐπὶ τῆς σκοπιμότητος καὶ τῆς λειτουργίας τοῦ ἐργαστηρίου τούτου, πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἐκπροσώπους τῆς πολιτείας καὶ τῆς τοπικῆς διοικήσεως.

Ἐκ πρώτης ὄψεως βλέπετε εἰς τὴν αἴθουσαν ταύτην καὶ ἐπὶ μεγάλων τραπεζῶν ἐργαλεῖα καὶ ἀντικείμενα γνωστὰ τόσον εἰς τὸ σχῆμα, τὸ εἶδος καὶ τὴν ὀνομασίαν των, ὅσον καὶ εἰς τὴν χρῆσιν των. Δὲν εἶναι ὅμως τὸ ὅλον ζήτημα τοῦ ἐργαστηρίου τούτου τόσον ἁπλοῦν, ὅσον φαίνεται. Καὶ δὲν εἶναι τοιοῦτον, διότι ἀπευθύνεται πρὸς νεήλυδας καὶ προορίζεται διὰ νέους μέλλοντας πολίτας, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶδον ἀκόμη τὸ λυκαυγὲς τῆς ζωῆς καὶ δὲν ἔχουν ἀξίας λόγου ἐμπειρίας. Τὸ ἐργαστήριόν μας εἰς τοῦτο ἀποβλέπει νὰ ὁδηγήσῃ τοὺς μαθητάς μας εἰς ὀρθὰς ἐμπειρίας.

Ὀλίγα ἐκ τῆς Ἱστορίας

Προτοῦ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ κυρίου θέματός μας, θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ ἀνατρέξωμεν δι' ὀλίγων εἰς τὴν ἱστορίαν, διότι φρονοῦμεν ὅτι μόνον οὕτω θὰ δυνηθῶμεν νὰ κατανοήσωμεν πληρέστερον τὸ ὅλον θέμα μας. Ἀπὸ τῆς προκλασσικῆς ἐποχῆς μέχρι σήμερον ἐπῆλθον τεράστιαι μεταβολαὶ εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἐργασία, ἡ χειρωνακτική, ἐξετελεῖτο μόνον ἀπὸ τοὺς δούλους. Ὁ ἐλεύθερος πολίτης δὲν εἰργάζετο χειρωνακτικῶς. Δὲν ἦτο νοητὸν εἰς τὸν ἐλεύθερον πολίτην νὰ ἀσχολῆται εἰς χειρωνακτικὰς ἐργασίας, αἱ ὁποῖαι ἐθεωροῦντο «βάναυσοι». Ἀπέφευγε μάλιστα νὰ μάθῃ ἔστω καὶ θεωρητικῶς τὴν χρῆσιν ἐργαλείου τινος τῆς βαναύσου ἐργασίας, διότι καὶ αὐτὸ ἐθεωρεῖτο ταπεινωτικόν. Διὰ τὸν ἐλεύθερον πολίτην ἦτο ἡ ἐλευθέρα Παιδεία. Ἡ Παιδεία ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο ὡς πνευματικὴ ἀγωγὴ καὶ ὡς αἰσθητικὴ λεκτικοακουστικὴ ἀπόλαυσις τῆς γνώσεως.

Μεταξὺ ἐλευθέρου καὶ δούλου ὑπῆρχε τεραστία ἀπόστασις: Ὁ δοῦλος ἐθεωρεῖτο ὡς τι φυσικῶς ἀναγκαῖον διὰ τὴν κοινωνίαν. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης παρεδέχετο τοῦτο. Ἔλεγε δέ, ὅτι ὁ δοῦλος θὰ παύσῃ νὰ ὑπάρχῃ μόνον ὅταν ἡ σαῖτα στὸν ἀργαλειὸ θὰ ὑφαίνῃ μόνη της.

Ἀλλὰ κατὰ τοὺς πραγματικοὺς κλασσικοὺς χρόνους οὔτε ὁ Σωκράτης οὔτε ὁ Φειδίας ἐντρέποντο νὰ ἐργάζωνται. Ἐδημιουργήθη τότε ἡ πρώτη ἐπαφή, ἕνωσις, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἐργασίας. Ἡ ἐργασία ἀνυψώθη, πλησιάσασα πολὺ τὴν φιλοσοφίαν. «Ἀεργίη τ' ὄνειδος, ἐργάνη οὔ τ' ὄνειδος» ἔλεγον. Ὁ δὲ Περικλῆς ἀποθαυμάζων τὴν λαμπρότητα τοῦ Παρθενῶνος ἐξεφώνησε τὸ γνωστόν: «Φιλοκαλοῦμεν μετ' εὐτελείας καὶ φιλοσοφοῦμεν ἄνευ μαλακίας». Οὕτω ἡ κλασσικὴ Ἑλλὰς ἐδημιούργησε τὸν Σοφοκλῆ καὶ τὸν Θουκυδίδη, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀττικὴν λήκυθον καὶ τὸν Παρθενῶνα. Ἐὰν δὲν εἰργάζοντο οἱ ἐλεύθεροι πολῖται, οἱ δοῦλοι δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ἀνεγείρουν ἕνα τοιοῦτον μνημεῖον τῆς περιωπῆς τοῦ Παρθενῶνος. Τὰ πάντα καὶ ἡ ἐλαχίστη γραμμὴ αὐτοῦ μαρτυροῦσιν ἀπόλυτον συγχώνευσιν ἐπιστήμης καὶ τέχνης. Αὐτὸ ἦτο τὸ κλασσικὸν πνεῦμα τῶν ἀρχαίων προγόνων μας.

Ἡ μετέπειτα ἐμφάνισις καὶ διάδοσις τῆς Χριστιανικῆς Διδασκαλίας ἐνίσχυσεν ἔτι περισσότερον τὴν θέσιν τῆς χειρωνακτικῆς ἐργασίας. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει: «Κοπιῶντες ἐργαζόμενοι

Ἡ ψυχολογία τῆς θρησκείας καὶ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν θεολογίαν - Ἀθῆναι 1962.

Ὁ Goethe καὶ ἡ Ἐκκλησία Ἀθῆναι 1961.

Ἐπιστολῶν Παύλου χαρακτήρ.

Περιοδικὸν «Κοσμοθεωρία».

Παῦλος καὶ σύγχρονος Ἑλλὰς - Ἀθῆναι 1953.

II. Μεταφράσεις:

Rademacher: Γραμματικὴ τῆς Καινῆς Διαθήκης - Ἀθῆναι.

Eduard Spranger: Ἡ κοσμοθεωρία τοῦ Γκαῖτε. Ἀθῆναι ἄνευ ἔτους.

P. Kalweit: Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Φιλοσοφίαν τῆς θρησκείας - Ἀθῆναι 1936.

Eduard Spranger: Ψυχολογία τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας. Β' ἔκδοσις - Ἀθῆναι 1956.

Eduard Spranger: Ὁ Goethe καὶ αἱ μεταφυσικαὶ ἀποκαλύψεις - Ἀθῆναι 1937.

Eiving Bergsau: Ἡ ψυχικὴ πηγὴ τῆς θρησκείας - Ἀθῆναι 1946.

ΓΕΩΡΓ. Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ταῖς ἰδίαις χερσίν». Καὶ ὁ Χριστὸς εἶπεν: «Ἐργάζεσθε. Καὶ ὁ πατήρ μου ἐργάζεται ἕως ἄρτι».

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον ἐπέφερεν ἀναστάτωσιν εἰς τὰς σχέσεις ἐργασίας καὶ ἀνθρώπου ἦτο ἡ ἐφεύρεσις τοῦ ἀτμοῦ καὶ δι' αὐτοῦ ἡ βιομηχανία. Ἔπειτα αἱ μηχαναὶ ἐσωτερικῆς καύσεως καὶ σήμερον ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια. Ἡ ἐξέλιξις τῆς κοινωνίας, ἡ ἰδέα τῆς Δημοκρατίας, ἡ Χριστιανικὴ Διδασκαλία καὶ ἡ Βιομηχανία ἠλευθέρωσαν τὸν δοῦλον καὶ ἐξίσωσαν αὐτὸν πρὸς τὸν ἐλεύθερον πολίτην, τὸν ἐλεύθερον ἄνθρωπον.

Ἔπειτα ὅμως ἠκολούθησεν ἡ παρακμὴ τοῦ κλασσικοῦ πνεύματος καὶ ἤρχισε νὰ λατρεύεται ὡς Κλασσικὴ Παιδεία ἡ ἁπλῆ ἑρμηνεία τῶν ἀρχαίων κειμένων καὶ ἡ ἀπομνημόνευσις τῶν γνώσεων τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ τοιαύτη Κλασσικὴ Παιδεία ἐδημιούργησε τὸ ἀνθρωπιστικὸν ἰδεῶδες καὶ κατέλαβε ὁλόκληρον τὸν δυτικὸν κόσμον ἀπὸ τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς μέχρι καὶ σήμερον.

Ἀνυψώθη καὶ πάλιν ἡ μονομερὴς θεωρητικὴ μόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐθεωρήθη, ὅτι ὁ οὕτω κλασσικῶς πεπαιδευμένος ἄνθρωπος εἶναι ἱκανὸς νὰ τραπῇ πρὸς οἱονδήποτε ἐπάγγελμα καὶ νὰ εὐδοκιμήσῃ. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἀκούομεν πολλάκις ἐπικρίσεις κατὰ τῆς κλασσικῆς παιδείας. Ἡ χειρωνακτικὴ ἐργασία καὶ πάλιν ἐγονάτισε. Τὰ ἔργα τοῦ λόγου ἐτέθησαν εἰς ἀνωτέραν μοῖραν ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς χειρός. Καὶ σήμερον ἀκόμη ἡ ἐργασία, ἡ χειρωνακτική, θεωρεῖται ἀπὸ πολλοὺς ὡς κατάρα, ὡς ντροπή, ὡς ὑποτίμησις. Καὶ διὰ τοῦτο τρέφουν καὶ διδάσκουν τὸ μῖσος πρὸς τὴν ἐργασίαν, ἀντὶ τῆς ἀγάπης.

Ἀλλ' ὅπως εἶναι γνωστὸν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Τεχνικοῦ Πολιτισμοῦ, κατὰ τὸν 19ον καὶ 20ον αἰῶνα, ἐπέφερεν ἀναστάτωσιν καὶ ἀνατροπὴν τοῦ πνεύματος τούτου, τῆς Κλασσικῆς Παιδείας. Ἡ γνῶσις ἐπληθύνθη καὶ εἰσέδυσεν εἰς νέους ὁρίζοντας. Νέαι ἀνακαλύψεις καὶ ἐφευρέσεις ἦλθον εἰς φῶς. Νέα μηχανήματα ἐτέθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ νέα ἔργα ἐνεφανίσθησαν. Ἡ ἐργασία ἔλαβεν ἄλλην μορφὴν καὶ τὰ ἔργα τῆς τέχνης καὶ τῆς βιομηχανίας ἀνυψώθησαν εἰς ἀξίαν, ἔναντι τῶν ἔργων τοῦ πνεύματος. Ἡ μηχανὴ εἰσεχώρησεν εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τείνει νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων. Οὕτω ἐδημιουργήθη ὁ Νέος Ἀνθρωπισμὸς τοῦ 20οῦ αἰῶνος.

Ποία ἡ ἔννοια τοῦ ἐργαστηρίου μας

Εὑρισκόμεθα εἰς τὸ τέλος τοῦ 20οῦ αἰῶνος. Εἰς τὸν αἰῶνα τῆς ταχύτητος. Εἰς τὸν αἰῶνα τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας. Ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ ζήσῃ εἰς τὴν σημερινὴν κοινωνίαν, ἔστω καὶ στοιχειωδῶς, εἶναι ἀνάγκη νὰ κατέχῃ ὡρισμένας δεξιότητας, αἱ ὁποῖαι εἶναι σαφῶς καθωρισμέναι διὰ τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα. Εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ τὴν χρῆσιν ὡρισμένων ἐργαλείων καὶ μηχανημάτων, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὴν ζωήν. Ἐὰν ἐμμείνῃ εἰς τὴν καθαρῶς χειρωνακτικὴν ἐργασίαν εἶναι καταδικασμένος εἰς ἀποτυχίαν, διότι ἄλλοι τοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος, ἐφαρμόζοντες συγχρονισμένα μέσα ἐργασίας θὰ τὸν ὑποσκελίσουν. Καὶ ὅταν τοῦτο συμβῇ εἰς εὐρεῖαν κλίμακα θὰ εἶναι πολὺ χαμηλὸν τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον τοῦ λαοῦ. Τὴν ἀνάγκην αὐτὴν ἀνεγνώρισε καὶ τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ δι' εἰδικοῦ Ν. Δ. τοῦ 1959 καθώρισε τὴν Ὀργάνωσιν τῆς Τεχνικῆς καὶ Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν νεαρῶν ἐπαγγελματιῶν. Ἱδρύθησαν ποικίλαι ἐπαγγελματικαὶ σχολαὶ εἰς διάφορα σημεῖα τῆς ἐπικρατείας, διὰ νὰ δώσουν εἰς τοὺς νέους εἰδικὸν, ἐπαγγελματικόν, προσανατολισμόν.

Τὸ ἐργαστήριόν μας δὲν ἔχει τοιοῦτον σκοπόν. Διὰ τοῦ ἐργαστηρίου μας δὲν ἐπιδιώκομεν νὰ δώσωμεν ἐπαγγελματικήν τινα κατάρτισιν εἰς τοὺς μαθητάς. Ἐπιζητοῦμεν ὅμως νὰ δώσωμεν πρακτικὴν κατεύθυνσιν εἰς τὴν διδασκαλίαν. Τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι ὑποτιμῶμεν τὴν Κλασσικὴν Παιδείαν καὶ ἀπορρίπτομεν τὴν κλασσικὴν μόρφωσιν. Τοιαύτη παρανόησις θὰ ἤγεν ἡμᾶς εἰς ἄτοπα θανάσιμα. Ἡ κλασσικὴ μόρφωσις εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὸν ἄνθρωπον διότι μεταβάλλει τὸν ἄνθρωπον εἰς ἄνθρωπον. Δι' αὐτῆς ὁ ἄνθρωπος στρέφεται πρὸς τὸν ἑαυτόν του καὶ ἐνορᾷ ἐν ἑαυτῷ, ὅσον ἡ φύσις τοῦ ἐπιτρέπει, τὸν ἰδανικὸν ἄνθρωπον, πρὸς τὸν ὁποῖον προσπαθεῖ νὰ φθάσῃ καὶ νὰ ἐξομοιωθῇ. Δὲν εἶναι φρόνιμον νὰ παρασύρεται ἡ ἐκπαίδευσις ἀπὸ τὰς τεχνικὰς προόδους καὶ τὸν τεχνικὸν πολιτισμόν.

Μόνη ἡ Τεχνικὴ Ἐκπαίδευσις, ἄνευ κλασσικῆς παιδείας, δὲν δημιουργεῖ ἄνθρωπον. Καὶ ἔχομεν τόσην ἀνάγκην ἀνθρώπων σήμερον. Μετὰ τοὺς δύο παγκοσμίους πολέμους καὶ μόνον ἐπὶ τῇ φοβερᾷ ὑποθέσει ἑνὸς τρίτου πολέμου ἀνακύπτει καὶ πάλιν τὸ δόγμα «Ὀπίσω, πρὸς τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα».

Ἀλλὰ καὶ μόνη ἡ Κλασσικὴ Παιδεία, χωρὶς τὴν τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ χωρὶς τὸν παρόντα θαυμάσιον τεχνικὸν ἐξοπλισμόν, ὁ ὁποῖος διαρκῶς καὶ ἀλματωδῶς ἀνέρχεται, διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν ἄνθρωπον, εἶναι ἀνεπαρκὴς διὰ τὸν πολιτισμόν. Ἡ μηχανὴ εἰσχωρήσασα πλέον εἰς τὰς κοινωνίας ἐδημιούργησε πολιτισμόν, ἐδημιούργησε κατάστασιν. Οὐδεὶς δύναται νὰ παραβλέψῃ τὸν ἀναπτυχθέντα μηχανικὸν πολιτισμόν.

Ὁ συγκερασμὸς λοιπὸν τῆς Κλασσικῆς Παιδείας καὶ τῆς Τεχνικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἀποτελοῦν τὸ ἰδεῶδες τοῦ Νέου Ἀνθρωπισμοῦ. Ὁ συγκερασμὸς οὗτος εἶναι καθαρῶς Ἑλληνικὸν σύστημα, Ἑλληνικὸν ἰδεῶδες.

Οἱ Ἕλληνες πολῖται ἔχουν λάβει σχετικὴν κλασσικὴν ἐκπαίδευσιν. Στεροῦνται ὅμως τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἦλθε νὰ συμπληρώσῃ ὁ νεοπαγὴς νόμος περὶ Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ.

Ἡμεῖς διὰ τοῦ ἐργαστηρίου μας, καθὼς καὶ ἀνωτέρω ἐτονίσαμεν, δὲν ἐπιδιώκομεν ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμόν, διότι οἱ μαθηταί μας δὲν εὑρίσκονται εἰς τὴν κατάλληλον ἡλικίαν. Ἐπιδιώκομεν ὅμως, ὅπως αἱ ἑκάστοτε προσφερόμεναι εἰς τοὺς μαθητὰς θεωρητικαὶ γνώσεις μετατρέπωνται ἀμέσως ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων εἰς ἀντικείμενα καὶ

ἐκφράζωνται εἰς ἀριθμούς. Ἐπιζητοῦμεν νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς μαθητάς μας ὅλα τὰ μέσα καὶ τὰς δυνατότητας νὰ μετουσιώσουν τὴν θεωρίαν εἰς πρᾶξιν. Δὲν ἐξειδικεύομεν. Δὲν καταμερίζομεν δηλαδὴ τὴν ἐργασίαν εἰς εἰδικότητας καὶ δὲν παραδίδομεν ἐπαγγελματικὰ μυστικά. Ἀλλὰ παρέχομεν γενικὴν πρακτικὴν ἐπιτηδειότητα καὶ ὁλικὴν ἐργασίαν. Ὄχι μερικήν. Ὁ αὐτὸς δηλαδὴ μαθητὴς προκειμένου νὰ ὁλοκληρώσῃ ἕνα ἔργον του θὰ ἐργασθῇ ὁ ἴδιος καὶ εἰς τὸ ξυλουργικὸν καὶ εἰς τὸ ἠλεκτρολογικόν, καθὼς καὶ εἰς τὰ ἄλλα τμήματα τοῦ ἐργαστηρίου, ἐὰν τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐργασίας του ἀπαιτῇ τοιαύτας ἐργασίας. Δὲν ἔχομεν ὄργανα διδασκαλίας ἀλλὰ ἐργαλεῖα διὰ νὰ κατασκευάζωμεν τὰ ὄργανα. Τοῦτο ἀκριβῶς ἀποτελεῖ τὸ βασικὸν καὶ κυριώτατον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ ἐργαστηρίου μας. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἀποτελεῖ τὸ ὅλον, τὸ Α καὶ τὸ Ω τῆς προσπαθείας μας. Ὁ μαθητὴς ὅταν μάθῃ περὶ τοῦ ὑδροστροβίλου, θὰ πρέπῃ νὰ τοῦ δοθοῦν τὰ μέσα καὶ νὰ ὁδηγηθῇ καταλλήλως, ὥστε νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ κατασκευάσῃ ὁ ἴδιος τὸν ὑδροτρόβιλον. Ὅταν μάθῃ περὶ τοῦ κύβου θὰ πρέπῃ νὰ ἐργασθῇ καὶ κατασκευάσῃ τὸν κύβον. Καὶ γενικῶς εἰπεῖν πᾶσα θεωρητικὴ γνῶσις νὰ μετατρέπεται εἰς ἔργον. Ἐφ' ὅσον δὲν μετουσιοῦται, ἀλλὰ παραμένει εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἁπλῆς θεωρίας, εἶναι διὰ τὸν μαθητὴν γνῶσις χαμένη. Τὸ κατὰ φαντασίαν πράττειν ἀπεδείχθη ὄχι μόνον ἐσφαλμένον, ἀλλὰ καὶ ὀλέθριον, διότι ἐδημιούργησεν ἀνθρώπους κωμικῶς φαντασιοπλήκτους. Τὸ ἐργαστήριόν μας ὁδηγεῖ τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ πραγματικῶς πράττειν. Τὸ Σχολεῖον δὲν πρέπει νὰ γίνεται τόπος ἀκροάσεων, ἀλλ' ἐργαστήριον ζωῆς. Ζωὴ δὲ εἶναι κίνησις καί, διὰ τὸν ἄνθρωπον, δρᾶσις.

Ὁ μεγαλύτερος ἐκπρόσωπος τοῦ σχολείου ἐργασίας Γερμανὸς παιδαγωγὸς Γκάουντιχ θέλει τὸ σχολεῖον οὐχὶ τόπον ἐν ᾧ ἐμβάλλονται παθητικῶς γνώσεις παραστάσεις καὶ ἐποπτεῖαι, ἀλλὰ τόπον ἐν ᾧ μανθάνουν οἱ μαθηταὶ τὴν τέχνην τοῦ ἐργάζεσθαι καὶ δὴ τὴν τέχνην τοῦ προσκτᾶσθαι νέας γνώσεις καὶ δεξιότητας, δι' ἰδίας αὐτῶν ἐργασίας. Ἡ κατασκευὴ τοῦ ἀντικειμένου μεταβάλλει τὸ σχολεῖον εἰς πραγματικὸν σχολεῖον ζωῆς.

Δὲν ἀπαιτοῦμεν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς ἀντικείμενα καλλιτεχνίας, ἔχοντα οἰκονομικὴν ἀξίαν ἢ καλύπτοντα ἔστω τὴν δαπάνην τῆς κατασκευῆς των. Ἀλλ' ἐπιδιώκομεν διὰ τῆς ἀσκήσεως νὰ ἐπιτύχωμεν, ὅπως ἕκαστος μαθητὴς ἀποκτήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν πρακτικὴν ἱκανότητα, ἀπαραίτητον διὰ τὴν ζωήν.

Αὐτὴ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἶναι ἡ ἔννοια καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς κατευθύνσεις θὰ στραφῇ ἡ λειτουργία τοῦ ἐργαστηρίου τούτου.

Παιδαγωγικὴ σημασία καὶ σκοποὶ τοῦ ἐργαστηρίου μας.

Ἕνα ρητὸν λέγει ὅτι ἡ θεωρία ἄνευ πράξεως εἶναι μηδέν. Ἡ πρᾶξις ἄνευ θεωρίας ἐλλιπές. Ὁ Σωκράτης εἶπεν ὅτι ἡ γνῶσις τοῦ ἀγαθοῦ ἀγαθοποιεῖ τὸν ἄνθρωπον. Ἄρα ἡ πρᾶξις εἶναι τὸ πᾶν. Ὁ Σωκράτης ἔμεινεν εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἁπλῆς θεωρίας. Διὰ τοῦ ἐργαστηρίου μας συνεπῶς ἐθίζομεν τοὺς μαθητάς μας εἰς θετικὰς πράξεις καὶ οὐχὶ εἰς λογοκοπίαν.

Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως ὁλόκληρος ὁ πνευματικὸς καὶ σωματικὸς μηχανισμὸς τοῦ ἐργαζομένου εὑρίσκεται ἐν δράσει. Ὁ πράττων τι ἀπορροφᾶται ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας του, ὑποχρεωμένος νὰ τηρήσῃ αὐστηρῶς καθωρισμένην σειρὰν ἐνεργείας, καὶ εἰσχωρεῖ οὕτω μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν τοῦ ἔργου του. Μετατρέπει τὴν ἀφηρημένην σκέψιν εἰς συγκεκριμένην ἐνέργειαν μὲ ὅλας τὰς λεπτομερείας της. Μετατρέπει τὴν ἰδέαν εἰς ἀντικείμενον, αὐτούσιον καὶ ἁπτόν, διὰ τῶν αἰσθήσεων συλλαμβανόμενον. Οὕτω μόνον εἰς τὴν ἐφαρμογὴν βλέπει διαυγῆ τὰ γεγονότα καὶ τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν θεωρίαν παρουσιάζονται τόσον ἀφηρημένα καὶ συγκεχυμένα. Ἡ ὑπὸ τῶν μαθητῶν κατασκευὴ καὶ χρῆσις διαφόρων ὀργάνων τῆς Φυσικῆς, ἡ κάμψις ὑαλίνων σωλήνων καὶ ἡ χρῆσις αὐτῶν, ἡ δημιουργία ἠλεκτρικῶν σπινθήρων, ἡ παραγωγὴ ἑνὸς ἀερίου, ἡ κατασκευὴ σάπωνος, ἡ κατασκευὴ μικροῦ κιβωτίου κλπ. δημιουργοῦν πληθώραν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ὑποχρεοῦται νὰ λύσῃ ὁ ἐργαζόμενος μαθητής.

Ἡ τῆξις καὶ πῆξις τῶν σωμάτων μένει εἰς τὸν νοῦν τοῦ μαθητοῦ ὡς μία ἀσαφὴς ἔννοια, ἐὰν αὐτὸς οὗτος δὲν δοκιμάσῃ διὰ τοῦ πυρὸς τὴν τῆξιν τοῦ μολύβδου, τοῦ συνήθους καὶ εὐτήκτου τούτου μετάλλου. Ἐὰν δὲ ἀνατεθῇ εἰς τὸν μαθητὴν ἡ κατασκευὴ ἑνὸς ἀντικειμένου ἐκ χυτοῦ μολύβδου ἀντιλαμβάνεται τις σαφῶς ὁποῖα ἄλλα συναφῆ προβλήματα πρέπει νὰ ἐπιλυθοῦν διὰ νὰ ἀχθῇ εἰς πέρας ἡ ἀνατεθεῖσα εἰς αὐτὸν ἐργασία. Οὕτω ὁ μαθητὴς ἀποκτᾶ σαφεστάτην ἐποπτείαν τοῦ ἀντικειμένου τὸ ὁποῖον κατασκευάζει καὶ εἶναι ἡ ἐποπτεία τὸ θεμέλιον πάσης γνώσεως. Ἡ γνῶσις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, εἶναι γνῶσις δι' ὅλων τῶν αἰσθήσεων κτηθεῖσα καὶ μένει μόνιμον κτῆμα τοῦ μαθητοῦ. Τίποτε δὲν δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν ὁμιλοῦσαν χεῖρα, λέγει ὁ Ἕλλην Παιδαγωγὸς Ἐξαρχόπουλος. Ἡ πεῖρα μᾶς βεβαιοῖ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐξ ὅσων ἀκούει δὲν ἐνθυμεῖται τίποτε, ἐξ ὅσων ὅμως πράττει γνωρίζει τὰ μισά. Ὅ,τι δύναται νὰ κατασκευάσῃ ὁ μαθητὴς ἐκεῖνο γνωρίζει καὶ ἐκεῖνο ἔχει ἀξίαν.

Διὰ τοῦ ἐργαστηρίου μας λοιπὸν παρέχομεν σαφεῖς καὶ ἀκριβεῖς γνώσεις, ἐποπτείας, μόνιμον κτῆμα τῶν μαθητῶν. Οὕτω ἐπιδιώκομεν, ὅπως μαζὶ μὲ τὴν θεωρητικὴν γνῶσιν ἀποκτήσῃ ὁ μαθητὴς καὶ τὴν πρακτικὴν γνῶσιν. Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἐμπειρικῶς μορφωμένοι, ἀλλὰ δὲν γνωρίζουν τὴν βάσιν ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι θεμελιωμένη ἡ ἐμπειρική των γνῶσις. Καὶ τοῦτο ἐνέχει μεγάλην σπουδαιότητα, διότι μόνον ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο τούτων ἐπιτυγχάνει ἀκριβῆ καὶ τέλεια ἔργα. Ὅλοι ἔχομεν διαπιστώσει, ὅτι εἰς πολλὰς περιπτώσεις μόνη ἡ ἐμπειρία κατασκευάζει ἐξαμβλώματα καὶ ὁ κατασκευαστής των, λεγόμενος ἐμπειροτέχνης, ἀποτυγχάνει εἰς τὴν ζωήν. Ἐπιθυμοῦμεν ὅπως καὶ τὸ ἐλάχι-

στον ἔργον, καὶ ἡ ἐλαχίστη ἐμπειρικὴ γνῶσις τῶν μαθητῶν θεμελιοῦται ἐπὶ τῆς ἀληθοῦς, τῆς παραδεδεγμένης ἐπιστημονικῆς θεωρίας.

Διὰ τῆς πράξεως, τῆς κατασκευῆς δηλονότι τοῦ ἀντικειμένου, εὑρισκόμεθα πολὺ πλησιέστερον καὶ πρὸς τὴν φύσιν τοῦ μαθητοῦ. Διότι ἡ ψυχολογία μᾶς διδάσκει ὅτι ὁ μικρὸς ἄνθρωπος, πρὸ τῆς ἥβης του (διὰ πολλοὺς μάλιστα καὶ μετ' αὐτήν) ζῇ καὶ διανοεῖται μὲ πραγματικὰς παραστάσεις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἐνήλικας, οἵτινες διανοοῦνται μὲ λέξεις καὶ ἐννοίας. Ὥστε διὰ τῆς κατασκευῆς τῶν πραγμάτων παρέχομεν εἰδικὴν τροφὴν εἰς τὴν διανόησιν τοῦ μαθητοῦ.

Ἀλλὰ μεγίστη εἶναι ἡ συμβολὴ τοῦ ἐργαστηρίου καὶ εἰς τὴν γενικὴν ψυχοσωματικὴν ἐξέλιξιν τῶν μαθητῶν. Ἡ βιολογία διδάσκει ὅτι οὐδὲν ὄργανον ἐξελίσσεται ἄνευ ἐπαναλαμβανομένης καὶ ἐντατικῆς ἐνεργείας καὶ οὐδεμία δεξιότης ἀναπτύσσεται ἄνευ συνεχοῦς καὶ κανονικῆς ἀσκήσεως. Ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἐγκεφάλου ἐξαρτᾶται ἀμεσώτατα ἀπὸ τὴν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν κινητικότητα καὶ δραστηριότητα, τὴν ὁποίαν θὰ ἀναπτύξῃ ὁ νεαρὸς ἄνθρωπος. Στενὴ συνάφεια ἀπεδείχθη μεταξὺ τῆς ἐξελίξεως τῶν νευρικῶν κυττάρων καὶ τῆς ἐνεργείας τῶν μυῶν. Αἱ χεῖρες εἶναι ὁδοὶ ἄγουσαι εἰς τὸν ἐγκέφαλον.

Εἰς τὴν ἐξέλιξιν ταύτην ἀποβλέπει καὶ τὸ ἐργαστήριον τοῦτο. Κυρίως ὅμως ἀποβλέπομεν εἰς τὴν εἰδολογικὴν πρακτικὴν ἀνύψωσιν καὶ ἱκανότητα τῶν μαθητῶν μας, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐτονίσαμεν. Λέγοντες δὲ εἰδολογικὴν ἱκανότητα ἐννοοῦμεν τοῦτο: Ἐκ τῆς συχνῆς χρήσεως τῆς ροκάνης, τοῦ πρίονος, τῆς σφύρας καὶ ὅλων τῶν ἐργαλείων τῆς ξυλουργικῆς ἢ ἐκ τῆς χρήσεως τῶν ἐργαλείων ἄλλης τινος τέχνης, ἀποκτᾶ ὁ ἄνθρωπος μυϊκήν τινα ἱκανότητα καὶ δεξιότητα εἰς τὸν χειρισμὸν τῶν ἐργαλείων τούτων. Ὅταν δὲ ὀψέποτε εὑρεθῇ εἰς τὴν ἀνάγκην, διὰ πρώτην φοράν, νὰ κάμῃ χρῆσιν τῆς ψαλλίδος τοῦ φανοποιοῦ, χειρίζεται ταύτην μὲ δεξιοτεχνίαν, εὐχερῶς καὶ ἀκόπως, ὡς ἐὰν ἡ χρῆσις τῆς ψαλλίδος νὰ ἦτο εἰς αὐτὸν οἰκεία καὶ γνώριμος. Αὐτὴν τὴν ἐπὶ πλέον κτηθεῖσαν πρακτικὴν ἱκανότητα, ἡ ὁποία μένει εἰς τὸν ἄνθρωπον ὡς γενικὴ ἀκαθόριστος δεξιότης ὀνομάζομεν Πρακτικὴν Εἰδολογικὴν Μόρφωσιν.

Ἐπιθυμοῦμεν ὅπως οἱ μαθηταί, οἱ ἐξερχόμενοι ἐκ τοῦ σχολείου καὶ τοῦ ἐργαστηρίου τούτου, ἔχουν ἀποκτήσει, ὅσον τὸ δυνατόν, εὐρυτέρας πρακτικὰς δεξιότητας καὶ εἶναι μορφωμένοι ὄχι μόνον θεωρητικῶς, ἀλλὰ καὶ πρακτικῶς. Ἐνδιαφερόμεθα περισσότερον διὰ τὴν εὐρύτητα τῆς πρακτικῆς ἱκανότητος τῶν μαθητῶν, τὴν πολυμερῆ, τὸ πλάτος δηλαδὴ καὶ ὀλιγώτερον διὰ τὴν ἔντασιν, τὸ βάθος, δηλαδὴ τὴν τελειότητα. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἄσκησις τῶν μαθητῶν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦτο εἶναι ποικίλη καὶ πολυμερής. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀπαιτοῦμεν κομψοτεχνήματα ἀπὸ τοὺς μαθητάς. Καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον δὲν ἐπιχειροῦμεν κἂν ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμόν, ὅστις θὰ λάβῃ χώραν ἀργότερον καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἥβην. Θέλομεν οἱ ἐξερχόμενοι ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τούτου νὰ ἔχουν ἀποκτήσει τὰς στοιχειώδεις πρακτικὰς γνώσεις καὶ ἱκανότητας, πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν. Νὰ χρησιμοποιοῦν τὸ μέτρον, τὸν διαβήτην, τὸ γωνιόμετρον, τὸν πέλεκυν καὶ τὸν πρίονα, τὴν ροκάνην, τὸν τόρνον καὶ τὴν σφύραν, νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν ρίνην καὶ τὸν τροχὸν καὶ ὅ,τι ἄλλο ἁπλοῦν, ἐργαλεῖον λαμβάνουν ἀνὰ χεῖρας. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ τελικὸς σκοπὸς τοῦ ἐργαστηρίου μας.

Ἀλλ' ἐκ τῆς ψυχολογίας τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν γνωρίζομεν προσέτι ὅτι ἡ εὐφυΐα διακρίνεται ὄχι μόνον ὡς πνευματικὴ (λογία) ἀλλὰ καὶ ὡς πρακτική. Ὁ πρακτικῶς εὐφυής, χωρὶς νὰ στερῆται διανοητικῆς εὐφυΐας, φύσει ὠθεῖται πρὸς τὰ μεγάλα πρακτικὰ ἔργα, πολλὰ τῶν ὁποίων εἶναι πρωτότυπα καὶ συντελοῦν εἰς τὴν ἄνοδον τοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ εὐφυεῖς οὗτοι διακρίνονται ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων, ὅπως καὶ οἱ ἡλίθιοι. Διότι ὠθοῦνται ἐκ πηγαίας τινος ἐσωτερικῆς ἀνάγκης πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργων καταπληκτικῶς δυσαναλόγων τῆς ἡλικίας των. Ὅλοι οἱ ἐκπαιδευτικοὶ ἔχουν ὑπ' ὄψιν των πολλὰς τοιαύτας περιπτώσεις εὐφυΐας, ἐκδηλωθείσας προώρως, κατὰ τὴν σχολικὴν περίοδον.

Τὸ ἐργαστήριόν μας, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἀποσκοπεῖ καὶ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν ἰδιοφυῶν μαθητῶν καὶ τὴν ἐνίσχυσίν των. Διότι πρέπει νὰ τονισθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ἡ σύγχρονος ψυχολογία ἀπέδειξεν, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι ἴσοι καὶ ἴδιοι. Τὸ «ἴσα καὶ ὅμοια» εἶναι παρὰ φύσιν διδασκαλία. Οἱ εὐφυεῖς καὶ οἱ ἀνώμαλοι ὑπάρχουν εἰς ποικίλας διαβαθμίσεις καὶ ὁρίζονται ὑπὸ πολλῶν παραγόντων κυρίως δὲ ὑπὸ τῆς κληρονομικότητος. Τὸ ἐργαστήριόν μας ἔχει καὶ αὐτὸν τὸν σκοπόν. Νὰ ἀφυπνήσῃ λανθανούσας ἱκανότητας τῶν μαθητῶν, νὰ ἐνισχύσῃ καὶ νὰ ἐξελίξῃ αὐτάς. Οὕτω παρέχεται καὶ εἰς τὸν διδ)λον ἡ εὐκαιρία νὰ παρατηρήσῃ καὶ νὰ ἀνεύρῃ κλίσεις, δεξιότητας καὶ ἰδιαιτέρας προτιμήσεις τῶν μαθητῶν καὶ νὰ συντάξῃ τὸ ἀτομικὸν δελτίον ἑκάστου μαθητοῦ, πολὺ χρήσιμον διὰ τὸν ἀκολουθοῦντα κατόπιν ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμόν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων ἀντιλαμβάνεται ὁ καθεὶς, ὁποίαν σημασίαν ἔχει ἡ μεθοδικὴ αὐτὴ ἐργασία καὶ διὰ τὴν γραπτὴν ἔκθεσιν τῶν μαθητῶν. Ἡ ὀρθὴ περιγραφὴ τῶν λεπτομερειῶν τῆς ἐργασίας ἀναγκάζει τὸν μαθητὴν νὰ εὕρῃ τὰς καταλλήλους λέξεις, διὰ νὰ ἀποδώσῃ γραπτῶς τὸ ἑκάστοτε νοούμενον καὶ οὕτω νὰ ἀποκτήσῃ κυριολεξίαν. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος δὲν γνωρίζει τὴν σημασίαν τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται, δὲν γνωρίζει τί θέλει ὁ ἴδιος. Κατὰ συνέπειαν γλωσσικὴ ἐξέλιξις τῶν μαθητῶν ἐνισχύεται καὶ ἀκριβολογία ἐπιτυγχάνεται.

Ἀλλ' ἡ ἀξία τῆς μεθοδικῆς ἐργασίας δὲν περιορίζεται μόνον εἰς ταῦτα. Οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαρθῇ αὐτὴ ἐντὸς ὀλίγων σελίδων: Ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τῆς ἐργασίας εἰσέρχεται βαθύτερον εἰς τὸ πνεῦμα καὶ εἰς τὴν καρδίαν. Μορφώνει τὸ συναίσθημα, ἐνισχύει τὴν προσοχήν, προκαλεῖ

τὴν παρατήρησιν, προσγειώνει τὴν φαντασίαν σταθεροποιεῖ τὴν μνήμην, ἰσχυροποιεῖ τὴν βούλησιν, κυβερνᾶ τὰς ἀψιθυμίας, ἐθίζει εἰς τὴν τάξιν, τὴν ἀκρίβειαν, τὴν μεθοδικότητα, τὴν ὑπομονὴν καὶ εἰς ἄλλας ἀκόμη ἀρετάς.

Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους ἔχουν μεγαλυτέραν ἀξίαν τὰ ὑπὸ τῶν μαθητῶν κατασκευαζόμενα ἀντικείμενα καὶ ὄχι τὰ ἀγοραζόμενα ἕτοιμα τοιαῦτα. Ἐπίσης δι' ὅλους τοὺς ἀνωτέρω λόγους, ἡ ἐργασία εἰς τὸ σχολεῖον ὀρθότατα χαρακτηρίζεται ὡς Παιδαγωγικὸν Ἀξίωμα.

Λειτουργία τοῦ ἐργαστηρίου

Εἰς τὸ ἐργαστήριον οἱ μαθηταὶ θὰ ἐργάζωνται μόνον κατὰ τὰς ἐλευθέρας ὥρας καὶ τὰ ἐλεύθερα ἀπογεύματα ἢ εἰς τακτὰς ὥρας χειροτεχνίας.

Πρὸ πάσης ἐργασίας οἱ μαθηταὶ θὰ πρέπῃ νὰ κατέχουν τὸ ἀντικείμενον ἀπὸ θεωρητικῆς πλευρᾶς. Ἔπειτα εἶναι ἀνάγκη νὰ σχεδιάσουν τὸ ἀνάπτυγμα τούτου ἐπὶ χάρτου καὶ νὰ μὴ προβαίνωσιν ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ πραγματικοῦ ὑλικοῦ. Ἔχοντες ἐνώπιόν των τὸ χάρτινον ἀνάπτυγμα θὰ βαίνωσιν ἐκτελοῦντες βῆμα πρὸς βῆμα τὴν ἐργασίαν, προσέχοντες εἰς τὰς διαδοχικὰς ἐκτελέσεις, ὥστε αἱ ἐργασίαι νὰ γίνωνται κατὰ τὴν ἀναγκαιοῦσαν σειρὰν προτεραιότητος. Αὐτὸ εἶναι τὸ γενικὸν σχέδιον ἐργασίας. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη:

1) Νὰ τεθῇ σκοπός τις ἐργασίας κατόπιν διαλογικῆς συζητήσεως εἰς τὴν τάξιν καὶ νὰ ληφθῇ ἀπόφασις ἐκτελέσεως.

Π. χ. νὰ κατασκευασθῇ ὁ ὑδροστόβιλος. Διὰ νὰ ληφθῇ ἡ ἀπόφασις αὕτη θὰ πρέπῃ νὰ ἔχῃ ὡριμάσει καλῶς τὸ θέμα τοῦτο εἰς τὸν νοῦν τῶν μαθητῶν καὶ νὰ κατέχεται ὑπ' αὐτῶν θεωρητικῶς καλῶς. Ἐπὶ πλέον δὲ θὰ πρέπῃ νὰ γίνῃ ἐν σχεδίῳ ἡ μέλλουσα ἐργασία ἐπὶ χάρτου καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν αὐτὴν κλίμακα, ὑφ' ὅλων τῶν μαθητῶν. Συνήθως ἕνα πρὸς ἑκατόν. Τὸ σχέδιον τοῦτο εἶναι βασικόν. Ἔχει πρωταρχικὴν σημασίαν καὶ ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον μέρος μιᾶς καλῶς ἐννοουμένης μεθοδικῆς ἐργασίας. Ἄνευ σχεδίου οὐδεμία ἐργασία δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἔχουσα ἐπιστημονικὴν βάσιν καὶ μεθοδικῶς βαίνουσα. Τὸ σχέδιον τοῦτο κατ' ἀρχὴν συντάσσεται ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἐλλιπέστατον καὶ εἶναι φυσικὸν τοῦτο, διότι οἱ μαθηταὶ δὲν ὑπεισέρχονται εἰς λεπτομερείας λόγῳ τοῦ ἀνασκήτου καὶ τῆς ἡλικίας των. Ἀλλὰ εἰς τὴν πρᾶξιν ἀπαιτοῦνται ὅλα. Καὶ ἐκεῖ διαπιστώνει ὁ μαθητὴς τὰς ἐλλείψεις τοῦ σχεδίου του. Καὶ τοῦτο ἐνέχει μεγάλην σπουδαιότητα, ἰδίᾳ δὲ διὰ τὸν αὐτοέλεγχον καὶ τὴν αὐτοκριτικήν. Τὰς ἐλλείψεις, τὰς παρατηρηθείσας εἰς τὴν πρᾶξιν, σημειοῖ ἕκαστος μαθητὴς ἐπὶ τοῦ σχεδίου προοδευτικῶς καὶ οὕτω γίνεται προσεκτικώτερος, ὥστε εἰς τὸ μέλλον καὶ εἰς ἄλλο σχέδιον νὰ παρουσιάσῃ ὀλιγωτέρας ἐλλείψεις. Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ βελτιοῦται ἡ ἱκανότης τοῦ μαθητοῦ νὰ σχεδιάσῃ τὴν ἐργασίαν του ἐν σχεδίῳ καὶ συνηθίζει εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν τρόπον ἐργασίας.

2) Νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ ὑλικὰ τὰ ὁποῖα θὰ χρησιμοποιηθοῦν.

Πρὸς τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ εὐρεῖα συζήτησις ἐν τῇ τάξει, ὥστε νὰ κατανομασθῶσιν ἅπαντα τὰ ὑλικά, τόσον τὰ κύρια ὅσον καὶ τὰ δευτερεύοντα καὶ νὰ καταγραφῶσιν εἰς τὰ πρόχειρα τῶν μαθητῶν, ὡς πρὸς τὸ εἶδος καὶ ὡς πρὸς τὸ ποσόν. Λέγοντες κύρια ὑλικὰ ἐννοῦμεν τὰ ὑλικὰ ἐκεῖνα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐργασίας. Δευτερεύοντα δὲ εἶναι τὰ ὑλικά, τὰ ὁποῖα χωρὶς ν' ἀποτελοῦν μέρος τοῦ ἀντικειμένου, χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ. Τὰ κάρβουνα π.χ. δὲν ἀποτελοῦν μέρος τοῦ ὑδροστοβίλου. Ἐν τούτοις χωρὶς αὐτὰ δὲν παράγομεν θερμότητα, ἀπαραίτητον διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὀργάνου τούτου.

Ἔπειτα ἕκαστος μαθητὴς πρέπει νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν προμήθειαν τῶν ὑλικῶν.

3) Νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ἐργασία.

Ἀφοῦ συγκεντρωθοῦν τὰ ὑλικά, εἰς καθωρισμένην ὥραν οἱ μαθηταὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν διδάσκαλον τῆς τάξεώς των καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν πάντοτε τοῦ διδασκάλου, διευθυντοῦ τοῦ ἐργαστηρίου, εἰσέρχονται εἰς τὸ ἐργαστήριον καὶ ἵστανται πρὸ τῶν εἰδικῶν τραπεζῶν. Ἐπὶ παρουσίᾳ ὅλων ὁ διδάσκαλος ὑποδεικνύει τὴν χρῆσιν ἑκάστου εἰδικοῦ ἐργαλείου καὶ ἀρχίζει πρῶτος τὴν ἐργασίαν. Ἀφοῦ ἐκτελέσῃ τὴν πρώτην φάσιν τῆς ἐργασίας καλεῖ τοὺς μαθητὰς νὰ ἐκτελέσουν καὶ αὐτοὶ τὸ ἴδιον. Ἔχει ληφθῇ πρόνοια, ὥστε εἰς τὸ ἐργαστήριον νὰ ὑπάρχουν πολλὰ τεμάχια ἐργαλείων τοῦ αὐτοῦ εἴδους ὥστε νὰ ἐργάζωνται πολλοὶ μαθηταὶ συγχρόνως εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος ἐργασίας. Οἱ πρῶτοι μαθηταὶ δίδουν τὰ ἐργαλεῖα εἰς τοὺς ἄλλους συμμαθητάς των ἕως ὅτου ἐκτελεσθῇ ἡ πρώτη φάσις τῆς ἐργασίας ὑφ' ὅλων τῶν μαθητῶν. Ἔπειτα ὁ διδάσκαλος ὑποδεικνύει τὴν δευτέραν φάσιν, τὴν τρίτην κ.ο.κ. μέχρις ὁλοκληρώσεως τοῦ ἔργου.

Οὕτω γίνεται διὰ τοὺς ἀρχαρίους. Ἀργότερον, ὅταν οἱ μαθηταὶ συνηθίσουν εἰς τὴν ἐργασίαν, ἀφίνονται ἐλεύθεροι ὑπὸ τοῦ διδασκάλου νὰ ἐνεργήσουν κατὰ βούλησιν καὶ νὰ φέρουν εἰς πέρας τὸ ἀναληφθὲν ἔργον. Ἀλλ' ἐὰν δὲν δεσμεύωνται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου θὰ πρέπῃ νὰ δεσμεύωνται ὑπὸ τοῦ σχεδίου ἐργασίας τὸ ὁποῖον ὀφείλουν νὰ ἐκτελέσουν. Καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἶναι ἀνάγκη νὰ συνηθίσουν νὰ ὑποκύπτουν εἰς τὸ σχέδιον καὶ νὰ ἐφαρμόζουν αὐτὸ πιστῶς. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὁ διδάσκαλος κινεῖται καὶ ὡς φίλος καὶ συμπαραστάτης, παρακολουθεῖ τὴν πρόοδον τῆς ἐργασίας, συμβουλεύει, ὑποδεικνύει, ἐνθαρρύνει, ὁδηγεῖ, βοηθεῖ, παρορμᾶ, συζητεῖ, διορθώνει, προτείνει, διευκρινίζει, συμπληρώνει, ἐπαινεῖ καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἐπιπλήττει.

Οὕτω ὀλίγον κατ' ὀλίγον προωθεῖται ἡ ἐργασία ἐκ τῆς παιγνιώδους μορφῆς εἰς τὴν σοβαρὰν ἐργασίαν.

ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΒΙΩΣΙΝ ΤΟΥ ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Τοῦ ΗΛΙΑ ΜΙΧΟΥ—Διδ/λου Τεχεράνης (Περσίας)

Μὲ τὶς λέξεις αὐτὲς ἄρχιζε τὶς ὁμιλίες του ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.

Οἱ λέξεις αὐτὲς ποὺ στὸ δεύτερο ἥμισυ τοῦ 18ου αἰῶνα, εὕρισκαν τόση ἀπήχηση, οἱ λέξεις αὐτὲς ἀκούγονται καὶ σήμερα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀποδήμους, ἐπισήμους καὶ μή, ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς.

Δὲν εἶναι νέοι οἱ ἀγῶνες, δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ τὸ σῆμα τοῦ κινδύνου χτυπάει τόσο δυνατά, μὰ φαίνεται ὅμως, πὼς μόλις τώρα κάτι γίνεται, κάτι προετοιμάζεται, κάτι «μαγειρεύεται», ἀφοῦ ὅλοι φωνάζουν καὶ ἡ φωνή τους αὐτὴ ἔφτασε ν' ἀκουστῆ καὶ σ' αὐτὸ τὸ Ἑλληνικὸ Κοινοβούλιο.

Ὅλοι φωνάζουν ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ στρέψουμε τὰ βλέμματά μας καὶ στὴ γλῶσσα, γιατὶ μόνο ἔτσι θὰ βγάλουμε τὴ νέα γενεὰ «Χριστιανοὺς Ὀρθοδόξους καὶ παιδιὰ δύο Πατρίδων».

«Γκρεμίστε τὶς ἐκκλησιὲς καὶ ἀνεγείρετε εἰς τὰς θέσεις των σχολεῖα!»

ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ

Τόση ἦταν ἡ ἀπήχηση τοῦ ἄρθρου τοῦ κ. Γιώργη Λαιμοῦ *, ὥστε ἄρχισε ἡ συζήτηση ἀπὸ τοὺς ἀποδήμους καὶ ἀσφαλῶς κάτι ἔχει νὰ βγῆ ἀπὸ αὐτή.

Στὰ τεύχη 113 καὶ 114 δημοσιεύτηκαν γνῶμες πάνω στὸ θέμα ποὺ προτείνει ὁ κ. Λαιμός, καὶ ἄλλοι συμφωνοῦν, ἄλλοι δὲ προτείνουν διαφορετικὲς λύσεις.

* Ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἄρθρου ἀναφέρεται εἰς τὴν συνεργασίαν τοῦ κ. Γ. Λαιμοῦ ποὺ κατεχωρήθη εἰς τὸν «Κρῖκον» τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1960.

Οἱ μαθηταὶ ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν κατασκευὴν ἁπλῶν ἀντικειμένων καὶ σὺν τῷ χρόνῳ προχωροῦν εἰς συνθετώτερα ἀντικείμενα καὶ ἐφ' ὅσον ἡ γενικὴ δεξιότης των ἀναπτύσσεται ἀναλαμβάνουν ἔργα πολυπλοκώτερα.

Κατὰ τὴν ἀποχώρησίν των ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου, μεθ' ἑκάστην ἐργασίαν, κρεμοῦν ὅλα τὰ ἐργαλεῖα ἐπὶ τῶν ἔναντι πινάκων ὥστε ἐπὶ τῶν τραπεζῶν νὰ μὴ ὑπάρχη ἀπολύτως τίποτε. Πρὸς τοῦτο εἰς τοὺς μαυροπίνακας ἔχει ζωγραφισθῆ τὸ σχῆμα ἑκάστου ἐργαλείου, διὰ λευκοῦ χρώματος, ὥστε ὁ ἔλεγχος νὰ γίνεται σύντομος καὶ νὰ ἀναζητῆται ἀμέσως τὸ τυχὸν ἀπολεσθὲν ἀντικείμενον.

Ἕκαστος μαθητὴς λαμβάνει κατ' ἰδίαν τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐργασίας του ἐφ' ὅσον ἔχει καταβάλλει τὰς δαπάνας τῆς ἀγορᾶς τῶν ὑλικῶν ἢ δωρίζει τοῦτο εἰς ἕτερον σχολεῖον τῆς περιφερείας.

Διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν ἐργαλείων καὶ μηχανημάτων τούτων, τὰ ὁποῖα βλέπετε, ἐζητήσαμεν τὴν ἐνίσχυσιν τῶν σχολικῶν ἐφορειῶν καὶ τῶν διδ/λων, τοὺς ὁποίους ἔχομεν ὑποχρέωσιν νὰ εὐχαριστήσωμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ συγχαρῶμεν, διότι μὲ τὴν χειρονομίαν των αὐτὴν ἐδημιουργήθη τὸ ἐργαστήριον τοῦτο καὶ διότι ἔχουν πλήρως ἐνστερνισθῆ τὸ ὑψηλὸν καὶ θεῖον ἔργον των.

Ὁ ἔλεγχος τῆς διαχειρίσεως τῶν χρημάτων εἶναι λίαν εὐχερὴς καὶ εἰς τὴν διάθεσιν οἱουδήποτε.

Ἀξιότιμοι Κύριοι

Ἔχομεν ἀπόλυτον ἐπίγνωσιν τῶν δυσκολιῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ προκύψουν κατὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ ἐργαστηρίου τούτου.

Ἡ χρῆσις τῶν μηχανημάτων καὶ ἐργαλείων εἶναι πράγματι δύσκολος. Εἰς πολλὰς μάλιστα περιπτώσεις εἶναι καὶ ἐπικίνδυνος. Ἀλλ' ἡ πεῖρα τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἀποκτήσει, διότι καὶ ἄλλοτε ἠσχολήθημεν μὲ τοιούτου εἴδους ἐργαστήριον καὶ γνωρίζομεν ἄριστα τὴν χρῆσιν καὶ ἀκόμη δυσκολωτέρων μηχανημάτων, μᾶς δίδει τὸ θάρρος νὰ πιστεύωμεν, ὅτι εἰς τὴν προσπάθειάν μας θὰ ἐπιτύχωμεν. Ἔχομεν ἐπίσης ἐμπιστοσύνην καὶ εἰς τὰς ἱκανοτήτας τῶν διδασκάλων μας, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν θέλησιν νὰ ἐργασθοῦν. Καὶ μὲ τὴν ἰδικήν σας συμπαράστασιν πιστεύομεν, ὅτι θὰ μεταβάλωμεν τὸν μικρὸν τοῦτον χῶρον εἰς ἐργαστήριον τοῦ πνεύματος, τῆς καρδίας καὶ τῶν χειρῶν. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἔχομεν πολλὰς ἐλπίδας ἐπιτυχίας, διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν ἐξησφαλισμένην τὴν ἐπιτυχίαν.

Δυσκολία ἐπίσης ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν ὁμαδικὴν προώθησιν τῶν μαθητῶν, ἐν τῇ ἐκτελέσει καὶ προόδῳ τῆς ἐργασίας. Εἴπομεν ὅμως ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι ἴσοι καὶ ἴδιοι. Κατὰ συνέπειαν καὶ ἡ πρόοδος τῶν μαθητῶν δὲν δύναται νὰ εἶναι πάντοτε ἡ αὐτὴ δι' ὅλους τοὺς μαθητάς. Ἐὰν ἐπιτύχωμεν ὥστε νὰ προοδεύση τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τῶν μαθητῶν θὰ θεωρήσωμεν ἐπιτυχῆ τὴν προσπάθειάν μας.

Ὁ τελικὸς σκοπός μας εἶναι νὰ γίνη τὸ ἐργαστήριόν μας ἡ προβαθμὶς τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ. Τὴν προβαθμίδα ταύτην θεωροῦμεν ἀπαραίτητον καὶ βασικὸν θεμέλιον τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, διότι νομίζομεν, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ προσπάθεια τοῦ Κράτους θὰ ἀποτύχη, ἐὰν δὲν ἀρχίση καὶ δὲν στηριχθῆ εἰς τὴν προβαθμίδα ταύτην τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Μόνον τότε θὰ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι ἕκαστος πολίτης θὰ ἐκτελῆ πάντοτε τὰ προσήκοντα καὶ μόνον τότε θὰ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ἀναφωνήσωμεν μετὰ τοῦ Πλουτάρχου, ὅτι ὁ τέλειος ἄνθρωπος πρέπει νὰ εἶναι «καὶ θεωρητικὸς τῶν ὄντων καὶ πρακτικὸς τῶν δεόντων».

Ἀπὸ τὴ μελέτη καὶ τῶν ἀποδήμων (Ἀποστολοπούλου—Μεταξᾶ) διαπιστώνει κανεὶς ὅτι οἱ γνῶμες των στὶς γενικὲς γραμμὲς εἶναι οἱ ἴδιες.

Θὰ θυμοῦνται οἱ ἀναγνῶστες τοῦ «Κρίκου» τὴν ἔρευνα ποὺ δημοσιεύτηκε στὰ 95, 96, 97, καὶ 98 τεύχη γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ τῆς Ἀμερικῆς. Ὅσοι διάβασαν τὴ μελέτη αὐτὴ θὰ διεπίστωσαν ὅτι ὅλοι οἱ ἀσχοληθέντες κατέληγαν στὰ ἴδια συμπεράσματα καὶ ὅλοι ἔρριχναν τὴν εὐθύνη στὴ μὴ ὕπαρξη Ἑλληνικῶν ἡμερησίων Σχολείων, στὰ ὁποῖα φοιτοῦσαν (στατιστικὴ 1957) μόνο 2.310 Ἑλληνόπουλα, ἐνῶ τὰ ἄλλα φοιτοῦσαν σὲ ἀπογευματινά, καὶ σὲ αὐτὰ μόλις 13.000 ἐπὶ 1.000.000 καὶ πλέον κατοικων Ἑλλήνων ἐκεῖ, τὰ ὁποῖα ἐχαρακτηρίστηκαν ἀπὸ τὸν ἐμβριθῆ Δρα Δημ. Καλλίμαχο «... μελαγχολικὴ παρωδία Σχολείου...». Στὴν ἴδια δὲ ἔκθεση ἀναφέρονταν ὅτι ἐνῶ οἱ περισσότερες Κοινότητες ἀπέκτησαν Καλλιμαρμάρους Ναούς, Κοινότικὰ Καταστήματα, μόλις ἐλάχιστες φιλοτιμήθηκαν νὰ ἀποκτήσουν Ἡμερήσια Διδακτήρια—Σχολεῖα.

Ἐρωτῶ ὅμως ποιὸς φταίει καὶ δὲν ὑπάρχουν διδακτήρια; Γιατὶ δὲν ἐστράφηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν ἀνέγερση διδακτηρίων στὰ ὁποῖα νὰ φοιτοῦν τὰ Ἑλληνόπουλα; Γιατὶ δὲν προτιμήσαμε νὰ ἔχουμε ἀντὶ κοινοτικὰ καταστήματα, κτίρια σχολικά; Γιατὶ δὲν συνηθίσαμε νὰ μιλᾶμε, τοὐλάχιστον οἱ μεγάλοι, κι' οἱ λεγόμενοι μορφωμένοι, ὅταν μαζευόμαστε, τὴ γλῶσσα μας;

Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ ἀπαντάει θαυμάσια μὲ ἕνα σατιρικό του Ποίημα, ὁ ἀπὸ τὸ Σικάγο συνεργάτης τοῦ «Κρίκου» Γεώργιος Β. Σουρλῆς, ποὺ δημοσιεύεται στὸ 113 τεῦχος τοῦ Μαΐου καὶ στὴ στήλη τοῦ Γιάννη Ἀδαμαντίου.

Ἀλλὰ ἂς ἔλθουμε στὸ θέμα μας.

Εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσαχθῆ σὲ ὅλα τὰ ξένα σχολεῖα ποὺ φοιτοῦν Ἑλληνόπουλα ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν; Κατὰ τὴ γνώμη μου πολὺ δύσκολο. Τὸ ἐπιχείρημα τοῦ κ. Ἀποστολοπούλου (τεῦχος 113) εἶναι ὀρθὸν καὶ πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ πραγματοποίηση μιᾶς τέτοιας προτάσεως, τοὐλάχιστον στὰ περισσότερα Κράτη ποὺ διαβιοῦν Ἕλληνες.

Τί μένει λοιπόν; Δὲν μένει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν ἵδρυση Ἑλληνικοῦ Σχολείου Ἡμερησίου, στὸ ὁποῖο νὰ διδαχτῆ ἡ γλῶσσα καὶ ἡ θρησκεία καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶναι ἀναγκαῖο ἀνάλογα μὲ τὸ περιβάλλον στὸ ὁποῖο ζῆ καὶ εἶναι ἐγκατεστημένος ὁ νέος καὶ στὸ ὁποῖο θὰ σταδιοδρομήση.

Τὸ Ἑλληνικὸ Ἡμερήσιο σχολεῖο, τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ δώση ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐφόδια ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὸν νέο. Ὑπάρχουν παραδείγματα ἀπὸ τόσα σχολεῖα Ἑλληνικὰ ποὺ λειτουργοῦν θαυμάσια καὶ ἔχουν ἀποσπάσει τὰ συγχαρητήρια τῶν τοπικῶν ἀρχῶν καὶ ἔχουν διακριθῆ στὶς ἐξετάσεις στὰ διάφορα ἀνώτερα, πανεπιστημιακὰ Ἱδρύματα.

Ἕνα Ἑλληνικό, τοὐλάχιστον Δημοτικό, ὅπου δὲν γίνεται ἀλλοιῶς, στὸ ὁποῖο κατὰ τάξη ἀναλογοῦν 24 - 32 ὧρες ἑβδομαδιαίως, μποροῦν νὰ περιοριστοῦν τὰ Ἑλληνικὰ στὶς 14 - 20 καὶ οἱ ὑπόλοιπες νὰ διατεθοῦν γιὰ δυὸ ἀκόμη γλῶσσες ποὺ εἶναι ἀπαραίτητες, μιὰ καὶ ζοῦν ἐκτὸς τῆς πατρίδας των. Δύο ὁλόκληρα χρόνια παρακολούθησα ἀπὸ κοντὰ τὰ Ἑλληνόπουλα, ποὺ φοιτοῦσαν στὰ ξένα σχολεῖα, στὰ ὁποῖα διδάσκονταν δυὸ γλῶσσες καὶ παρακολουθοῦσαν καὶ ἀπογευματινὸ Ἑλληνικὸ δυὸ καὶ τρεῖς φορὲς τὴν ἑβδομάδα, καὶ ὅμως, παρὰ τὴν καλὴ κατανομὴ τῆς ὕλης, ἀφοῦ παρακολουθοῦσαν Ἀριθμητικὴ καὶ στὰ Γαλλικὰ καὶ στὰ Ἰρανικά, ἐνῶ θὰ μποροῦσαν νὰ διδάσκωνται τὴν ἀριθμητικὴ σὲ μιὰ γλῶσσα καὶ μόνον μία ὥρα τὴν ἑβδομάδα γιὰ τὴν ὁρολογία καὶ μόνον, τὰ ἀποτελέσματα ἦσαν ἱκανοποιητικά.

Ἄρα δύναται ἕνα σχολεῖο Ἑλληνικὸ νὰ δώση στὸ νέο τὰ ἐφόδια ἐκεῖνα ὥστε νὰ μπορέση νὰ ζήση στὴ χώρα ποὺ εἶναι ἐγκατεστημένος. Τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς γονεῖς οἱ ὁποῖοι, ἂς μοῦ ἐπιτραπῆ ἡ ἔκφρασις, ἀπὸ «ξενομανίαν» στέλνουν τὰ παιδιά τους σὲ ξένα σχολεῖα, ἐνῶ ἐκεῖ ὑπάρχουν πολὺ ὠργανωμένα σχολεῖα Ἑλληνικά, καὶ πολλὲς φορὲς ἄθελά τους, καὶ ὕστερα οἱ ἴδιοι λυποῦνται καὶ διαμαρτύρονται γιατὶ τὰ παιδιά τους δὲν μιλοῦν ἑλληνικὰ καὶ δὲν εἶναι καλοὶ χριστιανοὶ—ὀρθόδοξοι.

Ἡ ἔλλειψις διδακτηρίων, λοιπόν, πολλὲς φορὲς δὲν εἶναι ἡ αἰτία ποὺ δὲν φοιτοῦν σὲ αὐτὰ τὰ ἑλληνόπουλα. Ὑπάρχουν ξένα διδακτήρια τὰ ὁποῖα δὲν ἐκπληροῦν οὔτε τοὺς μισοὺς ὅρους ὑγιεινῆς καὶ κανόνες καὶ ὅμως οἱ γονεῖς στέλλουν τὰ παιδιά τους σὲ αὐτὰ καὶ οὔτε ποτὲ διαμαρτύρονται, γιὰ τὶς συνθῆκες κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐργάζονται τὰ παιδιά τους, ἐνῶ τὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο τὸ θέλουν μὲ καλλιμάρμαρο κτίριο, μὲ ὡραίους κήπους, μὲ λουλούδια, μὲ γήπεδα καὶ ἀκόμη μὲ «πισίνες».

Ἐνῶ ἀκόμη στὰ ξένα σχολεῖα διδάσκουν δάσκαλοι καὶ δασκάλες στερούμενοι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀπολυτηρίου τοῦ Γυμνασίου, ἄμοιροι πολλὲς φορὲς παιδαγωγικῆς, στὸν ἕλληνα δάσκαλο καὶ αὐτὸ τὸ πτυχίο τὸ θεωροῦν ἀνεπαρκές.

Τί χρειάζεται ὅμως γιὰ νὰ γίνη συνήθεια στὸν ἀπόδημο, γιὰ νὰ γίνη πειρασμὸς καὶ νὰ φτάση στὸ πάθος τὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο;

Χρειάζεται σταυροφορία, χρειάζονται ἀγῶνες, χρειάζεται ἔμπρακτος ἐνίσχυσις τοῦ ἐπισήμου κράτους καὶ σαφὴς θέσις. Χρειάζεται ὠργανωμένη προσπάθεια ἀπὸ ὅλα τὰ ἄτομα καὶ ὀργανισμοὺς καὶ κοινοὺς ἀγῶνες μὲ ὠργανωμένη καὶ κοινὴ ἡγεσία, ἡ ὁποία σὰν ἀποκλειστικὸ σκοπὸ θὰ ἔχη τὸ Ἑλληνικὸ σχολεῖο. Χρειάζεται ἡγεσία νὰ προέρχεται ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς Παιδείας, ἡ ὁποία νὰ ἔχη ὅπως τώρα, ἕδρα τὴν Ἑλλάδα μὰ νὰ μπορῆ νὰ κινῆται καὶ νὰ παρακολουθῆ ὅλες τὶς κινήσεις καὶ τὶς ἐνέργειες τῶν σχολείων. Καὶ μόνον ὅταν γίνη πάθος, γιὰ τοὺς ἀποδήμους, τὸ ἡμερήσιο Ἑλληνικὸ Σχολεῖο, τότε πρέπει νὰ στραφοῦμε καὶ νὰ μελετήσουμε τὶς λεπτομέρειες, οἱ ὁποῖες πολὺ λίγο χρόνο θέλουν, καὶ τὴν ὕλη καὶ τί πρόγραμμα πρέπει νὰ ἔχη κάθε σχολεῖο, ἀνάλογα μὲ τὶς περιοχὲς ποὺ βρίσκεται, πρόγραμμα τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ χωριστῆ σὲ περιοχὲς ποὺ συμφωνοῦν κάπως καὶ ὄχι διαφορετικὸ σὲ κάθε σχολεῖο, πρᾶγμα πολὺ δύσκολο.

Εὐτυχῶς, τελευταῖα, τὸ ἐπίσημο κράτος, ἔκαμε μιὰ καλὴ ἀρχή, στέλνοντας μὲ ἀπόσπασι, ὅπου ὑπάρχει Ἑλληνισμός, ἐκπαιδευτικοὺς ἀπὸ τὴν Ἑλ-

Ο ΜΕΓΑΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΗΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΕΡΡΙΚΟΣ ΠΕΣΤΑΛΟΤΣΗΣ

Ὑπὸ τοῦ κ. ΑΝΔΡΕΟΥ ΕΜΜ. ΚΕΡΑΜΙΔΑ Διδ/λου Ἀργολίδος

«Ὁ Πεσταλότσης ἔλουε τοὺς παῖδας καὶ ἐκαθάριζεν αὐτοὺς ἀπὸ τὸν ρύπον τῆς ἀμελείας καὶ ἐνέδυεν αὐτοὺς καὶ ἐδίδασκε νὰ βοηθῶσιν ἀλλήλους...».

KALISCH

Ἑκατὸν τριάκοντα καὶ τέσσαρα ἔτη παρῆλθον ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἀνθρωπότης ἀπώλεσε τὸν μεγάλον Ἑλβετὸν Παιδαγώγὸν Ἰωάννην Ἐρρῖκον Πεσταλότσην.

Οὗτος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζυρίχην τῆς Ἑλβετίας τὴν 12ην Ἰανουαρίου 1746. Εἰς ἡλικίαν πέντε ἐτῶν ἀπωρφανίσθη τοῦ πατρός του, ἰατροῦ τὸ ἐπάγγελμα, δι' αὐτὸ καὶ ἡ ὅλη του ἀνατροφὴ ἐγένετο ὑπὸ τῆς μητρὸς του Σουσάνας, πρότυπον ὑποδειγματικῆς καὶ σώφρονος γυναικός, καὶ μιᾶς ἀφωσιωμένης δραστηρίας θεραπαινίδος, τῆς Βαβέλης. Ἡ μήτηρ μου, λέγει ὁ Πεσταλότσης εἰς μίαν ἐπιστολήν του ἀποσταλεῖσαν τὸ 1802 πρὸς τὸν ΙΤΗ, Πρόεδρον τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου τῆς Βέρνης, ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἀγάπην τῶν τριῶν τέκνων της (εἶχε δύο ἀδελφοὺς) μετὰ σπανίας αὐταπαρνήσεως, στερηθεῖσα πρὸς τοῦτο πάσης ἄλλης εὐχαριστήσεως. Διὰ τῆς ἐπιμελημένης φιλοστόργου φροντίδος καὶ μερίμνης τῶν δύο θαυμαστῶν καὶ ἐναρέτων αὐτῶν γυναικῶν, ἐτέθησαν αἱ πρῶται ὑγιεῖς βάσεις τοῦ χαρακτῆρος του καὶ ἐκαλλιεργήθησαν τὰ εὐαίσθητα καὶ φιλάνθρωπα αἰσθήματά του.

Τὰ παιδικά του ἔτη διῆλθεν εἰς τὸ περιωρισμένον οἰκογενειακὸν περιβάλλον, τὸ ὁποῖον ἤσκησεν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ πάππου του Ἀνδρ. Πε-

---

λάδα, καὶ ἱδρύοντας ἡμερήσια ἢ ἀπογευματινὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα.

Εὐτυχῶς, ἀκόμη, οἱ κατὰ τόπους ὠργανωμένες Κοινότητες ἄρχισαν μὲ προσοχὴ νὰ παρακολουθοῦν τὰ σχολεῖα καὶ νὰ ἱδρύσουν, ἂν δὲν ἔχουν, ἐπειδὴ κατάλαβαν ὅτι ὁ μεγαλύτερος διαιωνιστὴς καὶ μεταδότης τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι ἡ διατήρηση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στὶς ἐπερχόμενες γενεές.

Τὰ σχολεῖα εἶναι ἐκεῖνα ποὺ θὰ συνηθίσουν τὰ παιδιὰ νὰ συχνάζουν στὴν ἐκκλησία. Μόνον ὅταν ξέρουν τὴ γλῶσσα, μόνον τότε θὰ μποροῦν νὰ καταλάβουν καλύτερα τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὰ σοφὰ διδάγματα τοῦ Ναζωραίου, τῶν Ἀποστόλων καὶ Ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. «Τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα διάλεξε, ἀδελφοί μου, ὁ Θεὸς γιὰ νὰ μεταδώσῃ τὴ θρησκεία του», ἔλεγεν ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.

Σὲ ὅλη αὐτὴ τὴ προσπάθεια γιὰ τὴ διατήρηση καὶ διαιώνιση τῆς γλώσσας μας, ὅπως ὀρθὰ τονίζει ὁ κ. Ἀλ. Ναζλόγλου (τεῦχος 114) τοῦ «Κρίκου», πρέπει ἡ ἐκκλησία νὰ παίξῃ τὸν πρωτεύοντα ρόλο. Οἱ γάμοι μετὰ ἀλλοεθνῶν καὶ ἀλλοδόξων, πρέπει νὰ περιοριστοῦν στὸ ἐλάχιστο. Πρέπει νὰ εἶναι φειδωλὴ ἡ Ἐκκλησία μας στὶς ἄδειές της γιὰ τέτοιους γάμους, καὶ μόνον ὅταν ἐξαντλήσῃ καὶ τὸ τελευταῖο ὅριο ἀντοχῆς νὰ στέργῃ στὴ πραγματοποίησή τους.

Πολὺ ὀρθὰ ὁ κ. Π. Παλαιολόγος σὲ χρονογράφημά του, κακίζει πολλοὺς νέους καὶ νέες ποὺ παρασυρόμενοι ἀπὸ τὸν νεανικὸν ἐνθουσιασμό, δημιουργοῦν δεσμούς, χωρὶς νὰ ἐξετάσουν τοῦ ἀτόμου τὴν προέλευσι, καὶ συνιστᾶ τὴν ἀποστροφὴ ἀπὸ τέτοιες ἑνώσεις - γάμους, οἱ ὁποῖοι δὲν μπορεῖ πορὰ νὰ ναυαγήσουν ὅταν ἐξατμισθῆ ὁ ἀρχικὸς ἔρως. Οἱ τέτοιες ἑνώσεις παρουσιάζουν πολλὲς διαφορὲς μετὰ τὸ γάμο, εἴτε σὲ θρησκευτικὸ ζήτημα, εἴτε σὲ ἐθνικὸ καὶ πολλὲς φορὲς καταλήγουν, ἂν δὲν διαλυθοῦν ὁριστικῶς, σὲ θλιβερὰ οἰκογενειακὰ δράματα, ὅταν μάλιστα καὶ ἄλλοι παράγοντες ἔλθουν συνεπίκουροι, κυρίως ὁ οἰκονομικός, καὶ τὰ θύματα τῆς ἀπερισκεψίας τῶν γονέων εἶναι τὰ ἐντελῶς ἀνεύθυνα, τὰ παιδιά, τὰ ὁποῖα ἂν εὐτυχήσουν νὰ μάθουν τὴν γλῶσσα τοῦ πατέρα, θὰ παραμείνουν Ἕλληνες, ἂν ὄχι ὁμως, μοιραίως θὰ χαθοῦν, γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἀγαποῦν καὶ τὴ μητέρα! Ἀσφαλῶς ἐὰν ἡ μητέρα εἶναι Ἑλληνὶς θὰ μάθουν βέβαια τὴ γλῶσσα ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἀρνηθοῦν ποτὲ τὸν πατέρα τους.

Τὸ κεφάλαιο τοῦτο, κατ' ἐμέ, εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων καὶ θὰ πρέπη νὰ καταβληθῆ προσπάθεια ἀπὸ ὅλους τοὺς παράγοντες, γιὰ νὰ ἀποφεύγωνται τέτοιοι γάμοι, οἱ ὁποῖοι δημιουργοῦν προβλήματα σοβαρά, οἰκογενεια, μὰ κυρίως στοὺς ἀπογόνους οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν καὶ ἀγωνίζονται νὰ καταταχθοῦν σὲ ἕνα ἀπὸ τοὺς δυὸ (Πατέρα ἢ μητέρα).

Τὸ πρόβλημα τοῦτο, τότε μόνο μπορεῖ νὰ λυθῆ, ἔστω μερικῶς, ἂν ὑπάρξῃ Ἑλληνικὸ Σχολεῖο. Γι' αὐτὸ καθένας μὲ τὴ δύναμή του, ἂς ἀγωνιστῆ, καὶ ὅλοι μαζί, γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε ἐκεῖνο ποὺ θέλουμε, τὴ διατήρηση καὶ διαιώνιση τῆς Γλώσσας μας, τοῦ Ἑλληνικοῦ μας Μεγαλείου.

σταλότση, εἰς Χόγκ, κείμενον πλησίον τῆς Ζυρίχης, ἥτις ἤσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν κοινωνικῶν ἀντιλήψεων αὐτοῦ. Εἰς τὸ Χόγκ τοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ γνωρίσῃ τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν ἀθλιότητα τοῦ λαοῦ, διότι αἱ γαῖαι καὶ τὸ ἐμπόριον εὑρίσκοντο εἰς χεῖρας ὀλίγων καὶ οἱ περισσότεροι ἔπασχον, πλεῖστοι δὲ ἔκλεπτον ἢ ἐπῄτουν. Οὕτως ἐδημιουργήθη εἰς τὴν νεανικὴν ψυχὴν τοῦ Πασταλότση ἀγάπη καὶ συμπάθεια πρὸς τοὺς πάσχοντας. Ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς νεότητός μου, γράφει εἰς τὸ βιβλίο του «Πῶς ἡ Γερτρούδη ἀνατρέφει τὰ τέκνα της», ἐκίνη τὴν καρδίαν μου ὡς ἰσχυρότερον ρεῦμα ἡ ἰδέα νὰ φράξω τὴν πηγὴν τῆς δυστυχίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔβλεπον βεβυθισμένον πέριξ μου τὸν λαόν.

Εἰς τὸ σχολεῖον ἦτο μαθητὴς μέτριος, στερούμενος πρακτικοῦ πνεύματος, ἀνορθόγραφος καὶ εἰς μερικὰ μαθήματα ἀπρόσεκτος. Μαζὶ μὲ τὴν ἀπροσεξίαν μου, γράφει εἰς τὸ σπουδαῖον παιδαγωγικόν του ἔργον τὸ «Κύκνειον ᾆσμα», εἶχα καὶ μίαν ἐπιπολαιότητα ποὺ ἡ ἀποτυχία ἑνὸς πράγματος, ἥτις θὰ ἔκαμεν ἄλλα παιδιὰ δυστυχισμένα, ἐμένα μὲ ἄφινεν ἀδιάφορον. Ἡ καχεκτικότης, ἡ δειλία, ἡ ἀδεξιότης, ἡ εὐπιστία καὶ ἡ ἀνεπίσχετος φαντασία αὐτοῦ, ἐπροκάλουν τὰ σκώμματα τῶν συμμαθητῶν του εἰς τὸ Σχολεῖον.

Ἀφοῦ ἐτελείωσε τὰς Γυμνασιακὰς σπουδάς, ἐνεγράφει εἰς τὴν Ἀνωτέραν Θεολογικὴν Σχολὴν μὲ προορισμὸν νὰ γίνῃ ἱερεύς. Ἐκεῖ ἐδίδασκεν ὁ περίφημος Καθηγητὴς BODMER, ἡ διδασκαλία τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐνθουσιάσει καὶ αἰχμαλωτίσει τὸν Πεσταλότσην καὶ ἔσχον εἰς αὐτὸν οἱ λόγοι του περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐλευθερίας τοσαύτην ἐπίδρασιν, ὥστε ἐγκατέλειψε τὴν Θεολογίαν καὶ ἠκολούθησε τὴν Νομικήν. Ἐπεδόθη λοιπὸν μετὰ ζήλου εἰς τὴν Νομικὴν Ἐπιστήμην καὶ ἐνεγράφη ἄγων τὸ 21ον ἔτος εἰς τὴν «Ἑταιρείαν τῶν Πατριωτῶν», ἀποβλέπουσαν εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς ἐπικρατούσης καταστάσεως καὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν νέου δικαίου Κράτους. Ἡ ἐπικρατοῦσα ὅμως χαώδης κατάστασις καὶ διάφορα ἄλλα γεγονότα συνετέλεσαν ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ καταδιωχθῇ ὁ ἁγνὸς αὐτὸς ἐπαναστάτης καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν σπουδὴν τῆς Νομικῆς, ὡς μὴ ἐκπληροῦσαν τοὺς σκοπούς του.

Σκεπτόμενος διαρκῶς τὴν κατατρύχουσαν τὸν λαὸν πενίαν καὶ στεργόμενος αὐτόν, ἦχθη εἰς τὴν ἰδέαν ν' ἀσχοληθῇ μὲ γεωργικὰς ἐργασίας, συνδυάσας γεωργικὴν μόρφωσιν μὲ τὴν ἠθικὴν -διδασκαλίαν, ὥστε διὰ τῆς ἐνεργοῦς ἀναμίξεώς του μεταδώσῃ εἰς τὸν ἀγροτικὸν λαὸν νέας μεθόδους καλλιεργείας τῶν ἀγρῶν καὶ ἐπέλθῃ οὕτω μία εὐμάρεια καὶ καλλιτέρευσις τῆς καταστάσεως. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὸ ἠγόρασε μεγάλας ἐκτάσεις κτημάτων καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν καλλιέργειαν αὐτῶν.

Τὴν 30ην Σεπτεμβρίου 1769 ἐνυμφεύθη τὴν περικαλλῆ Ἄνα Σχουλθήσου, κόρην πλουσίου καὶ εὐϋπολήπτου ἐμπόρου τῆς Ζυρίχης, ἀποκτήσας ἐξ αὐτῆς ἓν ἀγόρι, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε Ἰάκωβον. Εἰς τὸ μέσον τῶν κτημάτων του, ᾠκοδόμησεν εὐρύχωρον οἰκίαν μὲ τὸ ὄνομα Νόϊχοφ, ἔνθα παρέμεινε ἐπὶ 18 συναπτὰ ἔτη, ἔχων παρήγορον ἄγγελον καὶ ἀκλόνητον παραστάτην τὴν σύζυγόν του Ἄνναν. Ὁ Πεσταλότσης ἐπεδίωκε νὰ καταστήσῃ τὴν ἀγροτικὴν ἰδιοκτησίαν του κέντρον βελτιώσεως καὶ εὐημερίας τῶν δυσπραγούντων ἀγροτῶν τῆς περιοχῆς καὶ κέντρον ἀναμορφώσεως καὶ ἠθικοποιήσεως τῶν παίδων. Ἡ ἔλλειψις ὅμως πείρας εἰς τὰς γεωργικὰς ἐργασίας καὶ πρακτικῆς νοημοσύνης ὡδήγησαν τὴν γεωργικὴν ἐπιχείρησιν αὐτοῦ εἰς ἀποτυχίαν. Ὁλόκληρος ἡ περιουσία του ἀπωλέσθη, ἡ καταπληκτικὴ ἐργασία του ἐναυάγησε καὶ τὸ ὄνειρον τοῦ βίου του ἐ ξ η φ α ν ί σ θ η. Συντετριμμένος, κατεστραμμένος καὶ εὑρισκόμενος εἰς δεινὴν χρηματικὴν ἀπορίαν, ἐνόμισεν ὅτι τώρα εὗρε τὴν ἀποστολήν του. Ὡς Δ ι δ ά σ κ α λ ο ς θὰ ἐβοήθει καὶ εὐηργέτει τοὺς πάσχοντας. Ἀπὸ ἐδῶ ἀρχίζει ἡ πολύμοχθος καὶ περιπετειώδης δρᾶσις τοῦ μεγαλοφυοῦς Πεσταλότση ὡς Διδασκάλου.

Κατενόησε πλήρως καὶ σαφῶς, ὅτι ἡ ἀθλιότης τοῦ λαοῦ θὰ ἐτερματοῦτο μόνον διὰ τῆς ὀρθῆς ἀγωγῆς τῶν παίδων. Πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν κινούμενος συνήθροισε πεντήκοντα παιδιὰ ἐπαιτοῦντα καὶ ἐγκαταλελειμμένα καὶ ἵδρυσεν εἰς Νόϊχοφ Σχολεῖον διὰ νὰ τὰ διδάξῃ κατὰ τρόπον φυσικόν, διότι ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸν «Αἰμίλιον» τοῦ Ρουσσώ, ἐπίστευσεν ὅτι ἡ δυστυχία των ὠφείλετο εἰς τὴν ἀπομάκρυνσίν των ἀπὸ τὴν φ ύ σ ι ν.

Τὰ ρακένδυτα, ὀκνηρὰ καὶ τινα νόθα, ἀνέστια καὶ δόλια αὐτὰ παιδιά, ἐδιδάσκοντο γραφήν, ἀνάγνωσιν, ἀριθμητικήν, θρησκευτικὰ καὶ γλωσσικὰς ἀσκήσεις, παραλήλως ὅμως ἠσχολοῦντο καὶ μὲ γεωργικὰς ἐργασίας. Ὁ Πεσταλότσης ἐνδελεχῶς ἐργαζόμενος προσεπάθει διὰ τοῦ παιδαγωγικοῦ συστήματός του νὰ θεραπεύσῃ τὰ ἠθικὰ ἐλαττώματα τῶν ἐλεεινῶν αὐτῶν παιδιῶν. Ἀνεζήτει τὰς ἰδιαιτέρας των κλίσεις καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας ἐδημοσίευεν ἄρθρα περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀγωγῆς. «Ἔζησα, λέγει, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν τῷ μέσῳ 50 καὶ ἔτι πλέον ἀπόρων παίδων, ἐμοίραζον μετ' αὐτῶν τὸν πτωχικόν μου ἄρτον. Ἔζων ἐγὼ αὐτὸς ὡς ἐπαίτης, ἵνα ἐπαίτης διδάξω τὸ πῶς νὰ ζῶσιν ὡς ἄνθρωποι». Σπουδαίαν ἀρωγὴν ἔλαβε εἰς τὸ δυσχερὲς ἔργον του ἀπὸ τὴν σύζυγόν του, οἱ δὲ φίλοι του τὸν ὤκτιρον καὶ ἄλλοι τὸν ἔσκωπτον. Παρὰ τὰς ἀτρύτους καὶ ὑπεραν θρώπους καταβληθείσας προσπαθείας του τὸ Ἵδρυμα εἰς τὸ προσφιλὲς Νόϊχοφ κατέρρευσε τὸ ἔτος 1780, κατόπιν πενταετοῦς ἐργασίας. Ἐπηκολούθησε κατάστασις ἀθλία διὰ τὸν Πεσταλότσην, ὅστις ἐδοκίμασε τὴν ἐσχάτην πενίαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς του εἰς Νόϊχοφ ἐπεδόθη εἰς τὴν συγγραφὴν βιβλίων παιδαγωγικῶν. Τὸ 1780, μετὰ τὴν διάλυσιν τῶν ὀνείρων καὶ τῶν ἐλπίδων του, ἔγραψε τὸ πρῶτον ἔργον του «Αἱ ἑσπεριναὶ ὧραι ἑνὸς ἐρημίτου», εἰς τὸ ὁποῖον ἐξετάζει τὴν ἀνύψωσιν τοῦ λαοῦ διὰ τῆς ἀγωγῆς καὶ θέτει ὡρισμένους σκοποὺς αὐτῆς. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξέδωκε τὸν Α' τόμον τοῦ περιφήμου παιδαγωγικοῦ μυθιστορήματος, ἐπευφημιθέντος εἰς ὅλην τὴν Ἑβλετίαν καὶ Γερμανίαν, «Λεονάρδος καὶ Γερτρούδη». Εἰς αὐτὸ βλέπομεν ποίαν σημασίαν ἀποδίδει εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ οἰκογενειακὴν ἀγωγὴν καὶ εἰς τὴν καλὴν μόρφωσιν τῶν μητέρων.

Τὸ 1782 ἔγραψε τὸ δεύτερον βιβλίον του διὰ τὸν λαόν, Χριστόφορος καὶ Ἔλσα», τὸ ὁποῖον ὑπεδέχθη τὸ κοινὸν ψυχρῶς καὶ τὸ 1798 τοὺς «Μύθους», οἱ-

τινες ἔχουσι κοινωνικὸν χαρακτῆρα. Τὸ ἴδιον ἔτος διωρίσθη ὑπὸ τῆς νέας Ἑλβετικῆς Κυβερνήσεως Διευθυντὴς τοῦ ὀρφανοτροφείου τοῦ Στάνζ, καταδείξας ἀγάπην πρὸς τὰ ὀρφανά. Ἐγένετο Διδάσκαλος, Παιδαγωγὸς καὶ πατὴρ 80 ψωριώντων παιδιῶν. Ὁ Πεσταλότσης λέγει, «ἡ ψώρα τοσοῦτον εἶχε ριζοβολήσει εἰς τὸ σῶμα αὐτῶν, ὥστε μόλις ἠδύναντο νὰ περιπατῶσιν, ἄλλα εἶχον πληγὰς εἰς τὴν κεφαλήν, ἄλλα δὲ ἕλκη πλήρη φθειρῶν... Πάντα δὲ ἦσαν ὀκνηρὰ καὶ ἀνόητα εἰς τὸ σκέπτεσθαι...». Ἐφήρμοσεν εἰς τὸ Στάνζ τὴν ἀλληλοδιδακτικὴν μέθοδον, εἰσήγαγε τὴν ἐν χορῷ ἀπαγγελίαν καὶ διαφλεγόμενος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ζήλου προσεπάθησε νὰ ἐμβάλῃ εἰς τὰ παιδιὰ τὰ συναισθήματα ἀγάπης, δικαιοσύνης κλπ. Ἡ γενναία καὶ πλήρης κόπων δρᾶσις του διεκόπη, λόγῳ τῶν ἐπελθόντων δυσμενῶν γεγονότων. Οἱ Γάλλοι κατέλαβον τὴν πόλιν (1799) καὶ μετέτρεψαν τὸ ἄσυλον εἰς Νοσοκομεῖον, τὰ δὲ παιδιὰ διεσκορπίσθησαν. Μετὰ μικρὰν ἀνάπαυλαν εἰργάσθη ὡς Διδάσκαλος εἰς τὸ Δημ. Σχολ. τοῦ Βούργδορφ καὶ εἶτα Διευθυντὴς Ἰνστιτούτου, κέντρου παιδαγωγικοῦ πειραματισμοῦ, ἀποκτήσας τάχιστα παιδαγωγικὴν φήμην, ἐξελθοῦσαν τῶν ὁρίων τῆς Χώρας. Τὸ 1801 ἐξέδωκε τὸ περισπούδαστον ἔργον του, «Πῶς ἡ Γερτρούδη διδάσκει τὰ τέκνα της» μὲ τὸν ὑπότιτλον «Προσπάθειαι εἰς καθοδήγησιν τῶν μητέρων πῶς νὰ διδάσκωσι τὰ παιδιά των», ἀποτελούμενον ἐκ 14ων ἐπιστολῶν εἰς τὰς ὁποίας ἀναπτύσσονται ἐν ἐκτάσει αἱ παιδαγωγικαὶ αὐτοῦ θεωρίαι καὶ μέθοδοι.

Μετὰ περιπετείας ἄλλας κατέφυγεν εἰς τὸ Ὕβερδον, ἔνθα ἵδρυσεν ἐκπαιδευτήριον, κοινῶς ὀνομαζόμενον Πεσταλότσειον, παρὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης Νοϊεμπουργκ. Εἰς τὸ ἵδρυμα αὐτὸ συνέρρεον καθ' ἑκάστην μαθηταὶ ἐξ ὅλων σχεδὸν τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, ἵνα μάθωσι τὴν διδακτικὴν τέχνην ἀπὸ τὸν Πεσταλότσην, αἱ ἀρχαὶ τοῦ ὁποίου εἶχον κατακτήσει ἔδαφος εἰς ἁπάσας τὰς πεπολιτισμένας χώρας. Τὸ Ἵδρυμα ὅμως τοῦ Ὕβερδον, λόγῳ τῶν ἀναφυεισῶν ἐρίδων μεταξὺ τοῦ προσωπικοῦ, τῆς ἀπαιδευσίας αὐτοῦ καὶ τῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, ἔκλεισε τὸ 1825 καὶ ὁ Πεσταλότσης ἐξησθενημένος καὶ πικραμένος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν παλαιὰν κατοικίαν του, εἰς τὸ Νόϊχοφ. Ἐκεῖ ἀναπολῶν τὰ περασμένα καὶ ἀνασκοπῶν τὰ αἴτια τοῦ ναυαγίου του ἔγραψε τὸ «Κύκνειον ᾆσμα», τὸ ἀξιόλογον τελευταῖον παιδωγωγικὸν ἔργον του εἰς ἡλικίαν 80 ἐτῶν καὶ «Αἱ περιπέτειαι τῆς ζωῆς μου». Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1827 ἠσθένησε βαρέως καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἀπεβίωσε, ταφεὶς εἰς τὸ χωρίον BIRR, ἐγγὺς τοῦ Νόϊχοφ. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ μέγας Παιδαγωγὸς τῆς ἀνθρωπότητος Ἰωάννης Πεσταλότσης, ὅστις εἰργάσθη παντοιοτρόπως, ἀδιαλείπτως καὶ καρτερικῶς διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ καὶ διὰ τὴν Στοιχειώδη Ἐκπαίδευσιν, εἰσάγων τὴν ἐποπτικὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν σημερινὴν θεωρίαν τῆς α ὐ τ ε ν ε ρ γ ε ί α ς κ.λ.π.

Οἱ προπηλακισμοὶ καὶ οἱ ἐμπαιγμοὶ ἐκείνων, οἵτινες δὲν ἐξετίμων βαθέως τοὺς σκοπούς του, αἱ ἀντίξοοι περιστάσεις τῆς ζωῆς καὶ αἱ οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι δὲν τοῦ ἀνέκοψαν τὸν δρόμον τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἰδεῶν του, ἀλλὰ τοὐναντίον τοῦ ἔδωσαν θάρρος καὶ δύναμιν ἀπαράμιλλον νὰ συνεχίσῃ μὲ ἀπτόητον τὸ φρόνημα καὶ μὲ ὑπέρμετρον καὶ ἀκαταπόνητον φιλοπονίαν τὴν πολιτικήν, κοινωνικὴν καὶ λαοπαιδευτικὴν δρᾶσιν του.

Ἡ ἀνυπέρβλητος καὶ πλήρης ἀξιοθαυμάστου αὐταπαρνήσεως ἀγάπη τοῦ Πεσταλότση πρὸς τὸ παιδὶ καὶ ἡ ἀστείρευτος καὶ ἀναλλοίωτος συμπάθεια καὶ στοργή του πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς ἀπέρρεον ἀπὸ τὰ τρίσβαθα τῆς καρδίας του.

Δικαίως λοιπὸν θεωρεῖται πατὴρ τῆς νεωτέρας Παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης καὶ προασπιστὴς τῶν πτωχῶν.

Β ο η θ ή μ α τ α :

Γ. Παλαιολόγου - Ἰωάννης Ἑρρίκος Πεσταλότσης - Ἀθῆναι 1953.

Μ. Παπαμαύρου Ι. Ε. Πεσταλότση, ἡ ζωὴ καὶ ἡ δράση του - Τομ. Α' - Ἀθῆναι 1929.

Ι. Διαμαντοπούλου - Ὁ Πεσταλότσης, ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον του - Ἀθῆναι 1906.

Τοὺς δημοσιευθέντας λόγους ἐπὶ τῇ 100ρίδι ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Πεσταλότση, τῶν: Ν. Δ. Καπετανάκη, Γ. Κ. Γρατσιάτου καὶ Ν. Ι. Ἐξαρχοπούλου.

Δ. Μωραΐτη - Ἱστορία τῆς Παιδαγωγικῆς - Ἀθῆναι 1927 - Σελ. 155 - 169.

Α. Τσίριμπα - Ε. Κωνσταντοπούλου - Ἱστορία τῆς Παιδαγωγικῆς - Ἀθῆναι 1953 - Σελ. 167 - 172.

Α. Κ. Σπαθάκη «Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν παιδαγωγικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Πεσταλότση» ἐν «Παρνασσῷ» - Τόμ. Α' - Σελ. 342. Ἔτος 1877.

Ι. Ε. Πεσταλότση - Λεονάρδος καὶ Γερτρούδη - Μετάφρ. Ε. Κωνσταντοπούλου - Ἀθῆναι 1954.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ Α. Ν. 1092/38

Ἐκδότης: Διδ. Ὁμοσπονδία Ἑλλάδος

Πρόεδρος: Δημ. Κουτσουβάλας
Ὁδὸς Ξενοφῶντος 15 - ΑΘΗΝΑΙ

Ὑπεύθυνος τυπογρ.: Ἄγγελος Πολίτης
Ὁδὸς Γ. Κρέμου 105 - ΚΑΛΛΙΘΕΑ

Η ΕΡΓΑΣΙΑ, Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ & Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΑΝΔΡΕΟΥ Κ. ΓΚΟΓΚΟΥ
BACHELOR Παιδαγωγικῆς Πανεπ/μίου Ἐδιμβούργου, Καθηγητοῦ παιδαγωγικῶν Παιδ. Ἀκαδημίας Λαρίσης

Συνέχεια
ἐκ τοῦ προηγουμένου

Γεννᾶται ὅμως τώρα ἕνα σημαντικώτατον ἐρώτημα. Εἶναι ἡ ἐργασία πάντοτε καὶ ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἐκτελῆται παράγων ἐξανθρωπιστικὸς καὶ πολιτιστικός; Ἢ πρέπει νὰ ἐκπληρώνωνται ὡρισμέναι προϋποθέσεις; Μήπως ἡ ἐργασία εἶναι δυνατὸν ἐπίσης νὰ γίνεται μέσον ἀπανθρωπισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ καταστροφῆς τοῦ πολιτισμοῦ; Ἡ ἱστορία δικαιολογεῖ πλήρως τὰς ἐρωτήσεις αὐτάς. Οἱ ἄθλιοι προλετάριοι τῆς βιομηχανικῆς ἐπαναστάσεως, οἱ ἀκτήμονες δουλοπάροικοι τοῦ Μεσαίωνος καὶ οἱ ὁμαδικῶς μαστιγούμενοι εἵλωτες τῶν ἀρχαίων χρόνων μαρτυροῦν ὅτι ἡ ἐργασία δὲν ὑπῆρξε πάντοτε παράγων ἐξανθρωπισμοῦ καὶ πολιτισμοῦ.

Ἀλλ' ἂς ἀφίσωμεν τὴν ἱστορίαν καὶ ἂς ἔλθωμεν εἰς τὴν ἐποχήν μας, εἰς τὴν ὁποίαν οὔτε δοῦλοι ὑπάρχουν, οὔτε κολλῆγοι, κατὰ κανόνα δὲ οὔτε ἐξαθλιωμένοι, μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς παλαιᾶς ἀθλιότητος, ἐργάται. Εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀνθρωπίνη ἀξιοπρέπεια καὶ ἡ ἐλευθερία εἶναι δικαίωμα καὶ καθῆκον ὄχι τῶν ὀλίγων ἀλλὰ ὅλων τῶν ἀνθρώπων ἀνεξαρτήτως φύλου, φυλῆς, χρώματος ἢ τάξεως. Παραθέτω ἐνταῦθα ἕνα ἀνέκδοτον, τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς ὁδηγήσῃ ἐπαγωγικῶς εἰς τὴν ὀρθὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ τεθέντος διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐρωτημάτων προβλήματος. Τὸ ἀνέκδοτον ἔχει ὡς ἑξῆς[1]:

«Κάποιος κύριος εἶδε τρεῖς ἐργάτας - οἰκοδόμους, ποὺ ἔσπαζαν πέτρες. Πλησιάζει τὸν πρῶτον ἐργάτην καὶ τὸν ἐρωτᾶ διὰ τὴν ἐργασίαν του. Αὐτὸς ὑψώνει τοὺς ὤμους καὶ ἀπαντᾶ μὲ ἀπότομον τόνον: Τί κάνω; Μάλιστα σπάζω πέτρες. Καὶ νομίζετε ὅτι εἶναι διασκεδαστικὸ αὐτό; Κάθε μέρα ἡ ἴδια δουλειά, κι ὅσο σπάζω τόσο περισσότερες ξεπετάγονται ἐμπρός μου». Ὁ κύριος γεμᾶτος συμπάθειαν πλησιάζει ἄλλον ἐργάτην.

«Λοιπόν, φίλε μου, σπᾶτε πέτρες ὅλην τὴν ἡμέραν; Καὶ κάνετε αὐτὴ τὴ δουλειὰ πολλὰ χρόνια; Καὶ κάθε μέρα; Αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ εἶναι πολὺ μονότονο».

«Ἄ, ὄχι κύριε! Εἶναι καλὸ τὸ ἐπάγγελμά μου, γιατὶ δὲν μένω ποτὲ δίχως δουλειά. Οὔτε εἶναι καὶ τόσο κουραστικό. Ἐξ ἄλλου, βλέπετε, τὰ χαλίκια εἶναι ὅπως καὶ τὰ πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων τὸ καθένα ἔχει τὴ φυσιογνωμία του, δὲν μοιάζει τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο. Μὲ λυπᾶσθε ἴσως ποὺ ἔχω αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα, ἀλλὰ χάρις σ' αὐτὸ τὸν ὄγκο τῶν χαλικιῶν ἀνατρέφω τέσσαρα παιδιὰ καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ πιστέψετε, ὅτι ποτὲ δὲν τοὺς ἔλειψε τίποτε . . . .».

Μὲ τὸν τρόπο, ποὺ συνέχιζεν ὁ ἐργάτης, ὁ εὐαίσθητος κύριος ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ συγγνώμην καὶ ἀπεμακρύνθη. Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ ἕνας τρίτος ἐργάτης ἐκεῖ πλησίον. Ἐπιθυμῶν νὰ συνεχίσῃ τὴν ἔρευνάν του, ἀλλὰ καὶ προσεκτικὸς πλέον μὲ τὴν πεῖραν τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσει ἐπροτίμησε νὰ μὴ ἐκτεθῇ.

«Λοιπόν, μ' αὐτὸν τὸν τρόπο σπάζετε τὰ χαλίκια;

«Βέβαια, καὶ εἶναι, ξέρετε, τόσο ὡραία αὐτὴ ἡ δουλειά! Ὅλη τὴν ἡμέρα στὸ ὕπαιθρο, εἶμαι ἐλεύθερος νὰ κανονίσω ὅπως θέλω τὴν ἐργασίαν μου. Καὶ ὕστερα, ξέρετε τί θὰ τὰ κάνουν αὐτὰ τὰ χαλίκια; Θὰ τὰ πᾶνε γιὰ τὸ Μητροπολιτικὸ Ναό, κύριε ποὺ ἔβαλαν τὰ θεμέλιά του στὴν πρωτεύουσα. Καὶ γιὰ νὰ στηριχθοῦν οἱ πλάκες τοῦ μέρους, ὅπου στέκεται ἡ χορωδία, τοῦ μεγάλου ἐσωνάρθηκος, καὶ γιὰ πολλὰ ἄλλα μέρη, θὰ χρειασθοῦν χαλίκια καλῆς ποιότητος, καλοδιαλεγμένα καλοσπασμένα, κανονικά».

Καὶ ὁ ταπεινὸς λιθοθραύστης, λαμβάνων πάλι τὸ σφυρί του, ἐωνειρεύετο, τὸν μητροπολιτικὸν ναόν, τοῦ ὁποίου καὶ αὐτὸς εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς δημιουργοὺς καὶ ἔπαυσε νὰ ἀσχολῆται μὲ τὸν κύριον καὶ τὰς ἐρωτήσεις του»,

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀνέκτοδον. Καὶ ἐπιβεβαιώνει τὴν ἱστορίαν, ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ εἶναι πάντοτε παράγων ἐξανθρωπισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ βελτιώσεως τοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ὅτι διὰ νὰ ἀποβῇ ἡ ἐργασία ὠφέλιμος εἰς τὸ ἄτομον καὶ ὠφέλιμος εἰς τὴν κοινωνίαν πρέπει νὰ ἐξασφαλίζωνται ὡρισμέναι προϋποθέσεις.

Ὁ πρῶτος ἐργάτης δὲν εἶναι ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν ἐργασίαν του. Δὲν τὸν εὐχαριστεῖ. Τὴν θεωρεῖ ἀγγαρείαν καὶ κατάραν. Ἂν τοῦ ἦτο δυνατὸν θὰ τὴν ἐγκατέλειπεν. Ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης ἀποβαίνει καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν ἐπιζήμιος. Διότι τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας του - τὰ χαλίκια - οὔτε ἀπὸ ἀπόψεως ποσότητος θὰ εἶναι ἀρκετά, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον οὔτε καὶ ἡ ποιότης θὰ εἶναι ἐκλεκτή. Ἂν εἶχε διανοητικὰ προσόντα καὶ κατώρθωνε νὰ συνασπισθῇ μὲ ὅλους τοὺς δυσαρεστημένους συναδέλφούς του τῆς αὐτῆς ἢ παρεμφεροῦς ἐργασίας ἢ πάσης ἐργασίας καὶ παρέσυρε διὰ τῆς πειθοῦς, τῆς προπαγάνδας ἢ καὶ τῆς βίας καὶ ἄλλους ἐργάτας, ἔστω καὶ μὴ δυσαρεστημένους καὶ ἐξησφάλιζε τοιουτοτρόπως ἀρκετὴν δύναμιν, θὰ ἔκαμε παραστάσεις, ἀπεργίας καὶ τέλος ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ ἐργοδότου καὶ τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος.

Ὁ δεύτερος ἐργάτης δὲν μισεῖ τὸ ἐπάγγελμά του ὅπως ὁ πρῶτος. Οὔτε ὅμως καὶ τὸ ἀγαπᾶ ὅπως ὁ τρίτος. Τὸ θεωρεῖ ἁπλῶς ὡς βιοποριστικὸν μέσον. Ἐξοικονομεῖ χρήματα ἀπὸ τὴν ἐργα-

1. «Ὁ ἐπαγγελματικὸς Προσανατολισμός», Ἀ. Α. Ἀσπιώτη, ἔκδοσις Δευτέρα, σελ. 33, ὑποσημείωσις. Ὁ Ἀσπιώτης δανείζεται ἐπίσης τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ ROCHEDIEU «Ψυχολογία καὶ ζωή» (μετ. Δ. Χαροκόπου).

σίαν του αὐτὴν διὰ νὰ συντηρήσῃ τὸν ἑαυτόν του καὶ τὰ τέσσαρα παιδιά του. Ἄλλη σχέσις, μὴ οἰκονομικῆς φύσεως, μὲ τὸ ἐπαγγελμά του δὲν τὸν συνδέει.

Ὁ τρίτος ἐργάτης ἀγαπᾶ τὴν ἐργασίαν του. Αἰσθάνεται σωματικὴν καὶ ψυχικὴν ἱκανοποίησιν ἀπὸ αὐτήν. Ὅλην τὴν ἡμέραν - λέγει - μένει εἰς τὸ ὕπαιθρον, εἰς τὸν καθαρὸν ἀέρα καὶ χωρὶς καταναγκασμὸν ἀπὸ κανένα κανονίζει ὅπως αὐτὸς θέλει τὴν ἐργασίαν του. Ἀλλά, τὸ σπουδαιότερον, δίδει ἰδεολογικὸν καὶ κοινωνικὸν περιεχόμενον εἰς τὴν ἐργασίαν του. Τὴν αἰσθάνεται ὡς ἀποστολὴν καὶ εὔλογίαν. Τὴν ἀντιλαμβάνεται ὡς συμβολήν, εἰς τὴν πολιτιστικὴν δημιουργίαν. Τὰ «χαλίκια θὰ πᾶνε γιὰ τὸ Μητροπολιτικὸ Ναό». Αὐτὸ ἔχει κατὰ νοῦν, ὅταν μὲ τὸ σφυρὶ κτυπᾶ εὐδιάθετος τὰ λιθάρια. Καὶ ἐργάζεται μὲ ζῆλον διὰ νὰ κατασκευάσῃ χαλίκια καλῆς ποιότητος, καλοδιαλεγμένα, καλοσπασμένα, κανονικά. Ἔχει συνείδησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι καὶ αὐτὸς εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς δημιουργοὺς ἑνὸς πολιτισμοῦ - τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ.

Ἡ ἐργασία τοῦ τρίτου ἐργάτου ὠφελεῖ καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον καὶ τὸν πολιτισμόν. Διότι καὶ ὁ ἴδιος αἰσθάνεται ἐσωτερικὴν ἱκανοποίησιν ἐξ αὐτῆς καὶ τὰ παραγόμενα προϊόντα εἶναι περισσότερα καὶ ἐκλεκτότερα.

Ἂς ἐπανέλθωμεν ὅμως εἰς τὸν πρῶτον ἐργάτην διὰ νὰ ἐρωτήσωμεν: Διατὶ ὁ πρῶτος ἐργάτης δὲν ἀντιμετωπίζει τὸ ἐπάγγελμά του ὅπως ὁ τρίτος; Τί συμβαίνει; Διατὶ δὲν ἀγαπᾶ τὴν ἐργασίαν του; Διατὶ τὴν θεωρεῖ βάρος;

Δίδω ἀμέσως τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ μὲ μίαν σειρὰν ἀπὸ «διότι». Ἡ ἀπάντησις δὲ αὐτὴ δὲν ἀφορᾶ μόνον εἰς τὸν πρῶτον ἐργάτην τοῦ ἀνεκδότου μας. Γενικευομένη, ἀναφέρεται εἰς ὅλους τοὺς ἐργάτας τῆς ὕλης ἢ τοῦ πνεύματος, εἰς ὅλους τοὺς ἐπαγγελματίας χειρωνακτικῶν ἢ πνευματικῶν ἔργων, οἱ ὁποῖοι εἶναι δυσαρεστημένοι ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμά των. Λοιπὸν ὁ πρῶτος ἐργάτης ἢ ὁ οἱοσδήποτε ἄνθρωπος θεωρεῖ τὴν ἐργασίαν του ὡς ἀγγαρείαν:

1) Διότι πιθανὸν νὰ ἐργάζεται πολλὰς ὥρας ἡμερησίως καὶ πολλὰς ἡμέρας ἐτησίως, ἄνευ ἀδειῶν καὶ διακοπῶν, καὶ ἡ ἐργασία νὰ τοῦ προκαλῇ τοιουτοτρόπως ὑπερβολικὴν κόπωσιν ἢ νὰ μὴ τοῦ ἀφίνῃ χρόνον διὰ νὰ γευθῇ τὰς ἄλλας ἀπολαύσεις - ὑλικὰς ἢ πνευματικὰς - τὰς ὁποίας ἡ ζωὴ προσφέρει.

2) Διότι πιθανὸν νὰ μὴ εἶναι ἱκανοποιητικὸν τὸ ἡμερομίσθιόν του ἢ ὁ μισθός του.

3) Διότι πιθανὸν νὰ μὴ εὑρίσκῃ τακτικὰ ἐργασίαν καὶ τοιουτοτρόπως νὰ ὑποφέρῃ οἰκονομικῶς.

4) Διότι πιθανώτερον δὲν ἔχει τὰς καταλλήλους διὰ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ἱκανότητας - σωματικὰς ἢ διανοητικὰς ἤ, κατ' ἄλλην διατύπωσιν, αἱ ἱκανότητές του - σωματικαὶ καὶ διανοητικαὶ - εἶναι κατάλληλοι δι' ἄλλην ἐργασίαν καὶ ὄχι δι' αὐτήν, τὴν ὁποίαν διὰ διαφόρους λόγους ὑπεχρεώθη νὰ ἐκτελῇ.

5) Διότι πιθανώτατα δὲν ἠσθάνθη ποτὲ κλίσιν διὰ τὴν ἐργασίαν αὐτήν.

6) Τέλος, διότι πολὺ πιθανὸν νὰ μὴ ἔχῃ λάβει τὴν κατάλληλον μόρφωσιν καὶ ἀγωγήν, ὥστε νὰ θεωρῇ τὴν ἐργασίαν ὄχι μόνον ὡς βιοποριστικὸν μέσον καὶ καταναγκασμόν, ἀλλὰ ὡς αἴτημα καὶ ὡς ἀποστολήν, ὡς παράγοντα ἐξανθρωπιστικὸν καὶ πολιτιστικόν, ὡς εὔλογίαν τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὴν ἐποχήν μας, ἐποχὴν χρησιμοθηρίας, ὁ κίνδυνος νὰ θεωρῆται ἡ ἐργασία μόνον ὡς μέσον πλουτισμοῦ εἶναι ἄμεσος. Ἡ φροντὶς τῆς ἀποτροπῆς τοῦ κινδύνου τούτου πρέπει νὰ συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν καθηκόντων τοῦ σχολείου.

Ἡ ἀπάντησις αὐτή, ὅπως ἐδόθη ἀνωτέρω μὲ τὰ ἓξ «διότι» περιλαμβάνει τὰς «προϋποθέσεις» περὶ τῶν ὁποίων ὡμίλησα. Διὰ νὰ εἶναι ἡ ἐργασία παράγων ἐξανθρωπιστικὸς καὶ πολιτιστικὸς πρέπει νὰ ἐξασφαλίζεται κανονικὸν ὡράριον ἐργασίας, ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀντοχὴν καὶ τὰς δυνάμεις τοῦ ἐργάτου, ὥστε ἡ ἐργασία φυσιολογικῶς καὶ βιολογικῶς νὰ συμβάλλῃ εἰς τὴν ὑγείαν, τὴν εὐρωστίαν καὶ τὴν ὡραιότητα τοῦ ἀνθρώπου - ὄχι εἰς τὴν ἐξασθένησιν, τὸν μαρασμὸν καὶ τὴν παραμόφωσίν του.

Κατὰ κάποιον τρόπον ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάστασις συνεχίζεται. Μετὰ τὸν γαιάνθρακα καὶ τὸν ἀτμόν, ἠκολούθησεν ὁ ἠλεκτρισμὸς καὶ τώρα ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια. Ἡ συνεχὴς αὐτὴ πρόοδος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καθιστᾶ τὰς μηχανὰς ὁλονὲν τελειότερας. Παρῆλθε δὲ ἀνεπιστεπτὶ ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ τελειοποίησις τῶν μηχανῶν ἀντιμετώπιζε τὴν ἐχθρικὴν στάσιν τῶν ἐργατῶν, ἐφ' ὅσον, ἐσήμαινε περιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν, ἀνεργίαν καὶ δυστυχίαν. Σήμερον οἱ ἄνθρωποι χειροκροτοῦν κάθε νέαν μηχανικὴν τελειοποίησιν, διότι τοῦτο κατὰ κανόνα σημαίνει ἐλάττωσιν ὄχι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργατῶν, ἀλλὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὡρῶν καὶ ἡμερῶν ἐργασίας. Ἡ ἐλάττωσις αὐτή, πλὴν τῆς φυσιολογικῆς καὶ βιολογικῆς ἔχει καὶ ψυχολογικὴν σημασίαν. Θὰ περισσεύῃ χρόνος εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ νὰ ἀπολαύσῃ ὅτι ἀληθινόν, ὑψηλὸν καὶ ὡραῖον ἐχάρισεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν κόσμον. Ὁ ἄνθρωπος διαφέρει ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ κοτὰ τοῦτο: Ὅτι, ἐνῷ ἐκεῖνα εἶναι μόνον «εἰδικευμένα», ὁ ἄνθρωπος εἶναι συγχρόνως καὶ «ἐρασιτέχνης», καὶ πλὴν τοῦ εἰδικοῦ ἐπαγγέλματός του, ἐπιθυμεῖ καὶ δύναται νὰ μάθῃ, νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ πράξῃ καὶ πολλὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ συμβάλλουν, παραλλήλως πρὸς τὸ «ἐπάγγελμά» του, εἰς τὸν ἐξανθρωπισμόν του καὶ τὸν πολιτισμόν.

Πρέπει, ἐν συνεχείᾳ, νὰ παρέχεται εἰς τὸν πάσης φύσεως ἐργάτην ἱκανοποιητικὸς μισθὸς ἢ ἡμερομίσθιον, νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ περίθαλψίς του καὶ ἡ συνταξιοδότησίς του καὶ νὰ καταπολεμῆται ἡ ἀνεργία.

Πρέπει ἐπίσης νὰ βοηθοῦνται εἰς τὴν κατάλληλον ἡλικίαν οἱ νέοι (15ον ἕως 18ον ἔτος) νὰ ἐκλέγουν τὸ κατατάλληλον δι' αὐτοὺς ἐπάγγελμα. Κατάλληλον πρὸς τὰς σωματικὰς καὶ τὰς δια-

νοητικάς των δυνάμεις καὶ κατάλληλον πρὸς τὰς κλίσεις των καὶ τὸν χαρακτῆρα των. Οὕτω δὲ νὰ κατευθύνωνται ἀναλόγως πρὸς τὰ διάφορα ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα.

Πρέπει τέλος νὰ δίδεται εἰς τὰ σχολεῖα ἡ προσήκουσα «μόρφωσις» ἡ ὁποία νὰ ἀποτελῇ τὰς ρίζας καὶ τὸν κορμὸν ἀπ' ὅπου οἱ χυμοὶ θὰ ἀνέρχωνται διὰ νὰ ζωντανεύουν τὸ ὁποιοδήποτε ἐπάγγελμα καὶ νὰ δίδουν νόημα καὶ ἀξίαν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς «γενικῆς» λεγομένης ἐκπαιδεύσεως - τὸ δημοτικὸν καὶ τὸ γυμνάσιον - ἀλλὰ νὰ ἐξακολουθῇ ἐν μέτρῳ καὶ εἰς τὰ σχολεῖα «ἐπαγγελματικῆς» ἐκπαιδεύσεως καὶ εἰς ὅλην τὴν ζωήν. Διότι ὁ ἐπαγγελματίας, ὁ ὁποῖος ἔπαυσε νὰ ζωογονῆται ἀπὸ τὰ ἰδανικά, τὰ ὁποῖα παρέχει ἡ Χριστιανικὴ καὶ ἡ ἀνθρωπιστικὴ παιδεία - ἡ θρησκεία, ἡ φιλοσοφία, ἡ ἱστορία, ἡ λογοτεχνία, ἡ τέχνη - ὁμοιάζει ὅπως λέγει ὁ Ἄγγλος φιλόσοφος καὶ ποιητὴς COLERIDGE [1], μὲ ξηρόν, ἄχυμον κλάδον, μὲ βίτσαν, (SAPLESS STICK), ἡ ὁποία δὲν δύναται νὰ καρποφορήσῃ.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμιλίας μου ὠνόμασα τὴν τελευταίαν περίοδον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐργασίας περίοδον τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ. Ἔπραξα τοῦτο, διότι τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τῆς περιόδου αὐτῆς τῆς ἐποχῆς μας - εἰς τὸν τομέα τῆς ἐργασίας, εἶναι μία κίνησις, ἡ ὁποία ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς» προσπαθεῖ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς «προϋποθέσεις» τὰς ὁποίας ἀνέλυσα ἢ ὅσας τοὐλάχιστον ἐξ αὐτῶν ἐμπίπτουν εἰς τὴν ἁρμοδιότητά της.-

Ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς εἶναι κλάδος τῆς ἐφηρμοσμένης ψυχολογίας. Εἰς τὴν προσπάθειάν του νὰ βοηθήσῃ τὸν νέον ἄνθρωπον νὰ ἐκλέξῃ τὸ κατάλληλον δι'αὐτὸν ἐπάγγελμα, ἀσχολεῖται μὲ δύο βασικὰ ζητήματα, ἤτοι τὴν μελέτην τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τὴν μελέτην τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀντιστοιχίας καὶ ὁμοιότητος ἢ ἀνομοιότητος, ποὺ θὰ εὑρεθῇ, ὅτι ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἀπαιτήσεων ἑνὸς ἐπαγγέλματος καὶ τῶν ἱκανοτήτων ἑνὸς ἀνθρώπου, κρίνεται καὶ ὁ βαθμὸς τῆς ἐπαγγελματικῆς καταλληλότητος ἢ ἀκαταλληλότητος.

Διὰ τὴν μελέτην τοῦ ἀνθρώπου χρησιμοποιεῖ τὰς μεθόδους τῆς «Ψυχολογικῆς Τεχνικῆς» ἢ «Τεχνοψυχολογίας» (PSYCHOTECHNOLOGY), δηλ. τὰ TEST καὶ τὰ διάφορα ἄλλα ἐνόργανα ἢ ἀνόργανα πειράματα, τὰ ἐρωτηματολόγια, τὰς ἐκθέσεις, τὰ ἱστορικὰ δεδομένα, τὰ σχολικὰ δεδομένα, τὰ διάφορα «δελτία» καὶ τὴν συνέντευξιν. Δι' αὐτῶν προβαίνει εἰς τὴν ἔρευναν καὶ τὴν μέτρησιν τῆς σωματικῆς καταστάσεως τοῦ ἐφήβου, τῆς γενικῆς του νοημοσύνης, τῶν εἰδικῶν ἱκανοτήτων του — γλωσσικῶν, ἀριθμητικῶν, τοῦ χώρου, μηχανικῶν, καλλιτεχνικῶν — τῆς γενικῆς καὶ εἰδικῆς μορφώσεως, τῶν γνώσεων καὶ τῶν τίτλων σπουδῶν του, τοῦ ἤθους καὶ τοῦ χαρακτῆρος του, τῆς ἀξιολογικῆς του κλίσεως καὶ τῶν διαφερόντων του καθὼς καὶ τῶν διαφόρων συνθηκῶν τῆς ζωῆς του — οἰκογενειακῶν, κοινωνικῶν, οἰκονομικῶν.

Διὰ τὴν μελέτην τοῦ ἐπαγγέλματος ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς χρησιμοποιεῖ τὰς μεθόδους τῆς «Βιομηχανικῆς Ψυχολογίας» ἢ Ψυχολογίας τῆς Ἐργασίας» (INDUSTRIA PSYCHOLOGY) ὅπως εἶναι ἡ ὑπὸ ψυχολόγων παρατήρησις, ἀνάλυσις καὶ περιγραφὴ τοῦ ἐπαγγέλματος, τὰ ἐρωτηματολόγια, αἱ γνῶμαι τῶν εἰδικῶν καὶ ἄλλα. Κατὰ τὴν ἔρευναν ἐξετάζονται τὰ αὐτὰ περίπου, ὅπως καὶ προκειμένου περὶ τοῦ ἀνθρώπου, τώρα ὅμως ὄχι ὡς ὑπάρχοντα γνωρίσματα, ἀλλὰ ὡς ἀπαιτήσεις τοῦ ἐπαγγέλματος ἀπὸ τὸν μέλλοντα ἐργάτην του.

Διὰ τὴν κίνησιν τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας τὰ κάτωθι, τὰ ὁποῖα περιληπτικῶς μόνον θὰ ἀναφέρω:

1) Ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς δὲν σημαίνει, ὅτι ἡ παιδεία μας πρέπει νὰ ἀλλάζῃ κατεύθυνσιν καὶ νὰ γίνῃ χρησιμοθηριακή. Ἡ παιδεία μας ἤτο, πρέπει νὰ εἶναι καὶ πρέπει νὰ παραμείνῃ ἐξανθρωπιστική.

Βεβαίως πρέπει νὰ ἐνισχυθῇ ὁ ἐπαγγελατικὸς προσανατολισμός, νὰ ἱδρυθοῦν πολλὰ σχολεῖα ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ νὰ ἐπιταχυνθῇ ὁ ρυθμὸς τῆς βιομηχανοποιήσεως τῆς ἐργασίας. Ὅσον ὅμως ἐνισχύονται καὶ εὐρύνονται ταῦτα, τόσον περισσότερον πρέπει νὰ ἐνισχύεται ἡ παιδεία τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς δὲν μεταβάλλεται. Παραμένει πάντοτε αὐτός: Ὁ συνεχὴς ἐξανθρωπισμὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ἐξανθρωπισμὸς διὰ τῆς γενικῆς μορφώσεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ τοῦ γυμνασίου καὶ ἐξανθρωπισμὸς διὰ τοῦ ἐπαγγέλματος. Ἄλλως ἡ μηχανοποίησις τῆς ἐργασίας ὑπάρχει κίνδυνος νὰ προκαλέσῃ τὴν μηχανοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν κατα στροφὴν τοῦ πολιτισμοῦ. Πρέπει νὰ κρατήσωμεν τὰ ὑλικὰ καὶ διανοητικὰ πλεονεκτήματα τῆς μηχανῆς, ἀλλὰ συχρόνως νὰ ἀποτρέψωμεν τοὺς ἐξ αὐτῆς παρελθόντας καὶ συνεχῶς προερχομένους ἠθικοὺς κινδύνους.

2) Ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς δὲν εἶναι ὑπόθεσις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, οὔτε τοῦ πρώτου τριετοῦς κύκλου τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς πρὸ τοῦ 15ου τοὐλάχιστον ἔτος τῆς ἡλικίας εἶναι ἄστοχος καὶ ἐπιβλαβής. Ἄστοχος διότι πρὸ τοῦ 15ου ἔτους αἱ ἱκανότητες καὶ αἱ κλίσεις τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἀσχημάτιστοι καὶ ρευσταί. Ἐπιβλαβὴς διότι τὸ παιδὶ πρέπει πρῶτα νὰ σχηματίσῃ τὸ σῶμα του καὶ τὸ πνεῦμα του καὶ ἔπειτα νὰ «εἰδικευθῇ». Πρέπει νὰ «μορφωθῇ» νὰ σχηματίσῃ δηλ. τὴν μορφήν του, σωματικήν. διανοητικὴ καὶ ἠθικήν.

Ἐν τούτοις καὶ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ὁ πρῶτον τριετὴς κύκλος τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ὀφείλουν νὰ ποσαρμοσθοῦν πρὸς τὸ αἴτημα τῆς ἐποχῆς μας. Ὀφείλουν νὰ προετοιμάζουν τὰ παι-

1) Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν JAMES HIGHGATE 1827

Η ΗΘΙΚΗ ΚΡΙΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΜΑΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΦΩΤΙΟΥ ΣΑΜΕΛΗ — Δημοδιδασκάλου

Ὑπερηφανεύονται καὶ αὐτεγκωμιάζονται διάφοροι χῶραι τοῦ παλαιοῦ καὶ νέου κόσμου, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σιδηροῦ παραπετάσματος, διὰ τὰς καταπληκτικὰς προόδους ποὺ ἐσημείωσαν εἰς τὸν τομέα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, διὰ τὰς τεραστίας δυνάμεις ποὺ ἀπεδέσμευσαν ἀπὸ τὴν φύσιν, διὰ τοὺς τεχνητοὺς δορυφόρους ποὺ ἐξαπέλυσαν περὶ τὴν γῆν, διὰ τὰ διαστημόπλοια, ὅπως καὶ δι' ἄλλας ὑπὸ κατασκευὴν ἢ μελέτην τεχνικάς των ἐφαρμογάς.

Μέσα ὅμως εἰς τοὺς καπνοὺς καὶ τὴν ζάλην τοῦ αὐτοθαυμασμοῦ των λησμονοῦν οἱ πλεῖστοι τὴν ἀξίαν αὐτὴν ποὺ λέγεται ἄνθρωπος, εἰδικώτερον δὲ τὸν νέον ἄνθρωπον, τὴν παιδικὴν καὶ νεανικὴν ἡλικίαν. Καὶ ὅμως πρὸς αὐτὴν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχουν πρὸ παντὸς ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν καὶ τὴν φροντίδα των καὶ κατὰ δεύτερον λόγον εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ τεχνικὴν πρόοδον, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ ἀληθινὴ πρόοδος καὶ εὐημερία καὶ εἰρηνικὴ ζωή, ἐὰν δὲν καλλιεργηθῇ ψυχικῶς, ἐὰν δὲν ἀποκτήσῃ τὴν «ἡμέρωσιν ὁ ἄνθρωπος».

Μὲ τὴν διάσπασιν τοῦ ἀτόμου, ἀπήστραψε μιὰ ἀπροσμέτρητος ἐπέκτασις τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος καὶ τῆς τεχνικῆς ἐφευρετικότητος, μιὰ ἐκτυφλωτικὴ ἀνάβλυσις τοῦ πνεύματος γενικὰ καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀλλὰ ταὐτόχρονα ἀνέκυψε ἐντονώτερη ἡ ἀπειλὴ τοῦ κινδύνου τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ μορφὴ τῆς ἠθικῆς κρίσεως τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Τὴν ἐποχή μας παρατηρεῖται μιὰ βαρειὰ ὑποτροπὴ πρὸς τὸν προγονισμὸ τῶν αἰσθημάτων

διὰ νὰ δεχθοῦν βραδύτερον τὸν ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμόν. Ἡ δὲ προετοιμασία αὐτὴ ἔγκειται εἰς τὴν τήρησιν ἀτομικοῦ φακέλλου δι' ἕκαστον μαθητήν, εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἐργασίαν γενικῶς, εἰς τὴν παροχὴν εἰς τοὺς μαθητὰς εὐκαιριῶν πρὸς ἐκδήλωσιν καὶ χρησιμοποίησιν τῶν ἰδιαιτέρων ἱκανοτήτων καὶ κλίσεών των καὶ εἰς τὸν ἐφοδιασμὸν τῶν μαθητῶν μὲ στοιχειώδεις γνώσεις περὶ τῶν ἀντιπροσωπευτικωτέρων ἐπαγγελμάτων τῆς χώρας καὶ τῶν κυριωτέρων τῆς περιφερείας τοῦ σχολείου.

3) Ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς δὲν εἶναι μόνον ζήτημα «μετρήσεων» τῶν «ἱκανοτήτων» τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῶν περιφήμων TESTS. Σχετικὴ μόνον εἶναι ἀξία τῶν TESTS. Διότι σχετικὴ εἶναι καὶ ἡ θέσις τοῦ ἀνθρώπου μεταξὺ πνεύματος καὶ ὕλης.

Τὸ TEST εἶναι πείραμα. Καὶ τὸ πείραμα εἶναι κατάλληλος μέθοδος διὰ τὴν ἔρευναν τῶν ὑλικῶν ἀντικειμένων τοῦ φυσικοῦ κόσμου καὶ τῶν βιολογικῶν ὀργανισμῶν (φυτῶν καὶ ζώων). Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πρωτίστως «ἄνθρωπος» πνεῦμα, μερὶς τοῦ αἰωνίου, μόνον δὲ δευτερευόντως εἶναι καὶ βιολογικὸς ὀργανισμὸς καὶ ὕλη. Συνεπῶς τὸ πείραμα μᾶς εἶναι τόσον μόνον χρήσιμον ὅσον ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὀργανισμὸς καὶ ὕλη. Ὅταν φθάσωμεν εἰς τὴν περιοχὴν «ἄνθρωπος» τὸ πείραμα εἶναι ἀνίσχυρον νὰ μᾶς βοηθήσῃ. Ἐκεῖ μόνον ἡ αὐτογνωσία δύναται νὰ εἰσδύσῃ. Τὴν ἄποψιν αὐτὴν ὡς ἑξῆς ἐκφράζει ὁ G. KERSCHENSTEINER: « . . . . . Ἡ λεγομένη πειραματικὴ ψυχολογία μέλλει αἰωνίως νὰ σταματᾶ ἐκεῖ ποὺ ἀρχίζουν τὰ κυρίως μυστικὰ τῆς ψυχῆς»[1].

4) Ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς δὲν ἔρχεται καὶ δὲν πρέπει νὰ ἔρχεται εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς δημοκρατίας καὶ κυρίως πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν. Ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἐλεύθερος. Σχετικὴ βεβαίως εἶναι ἡ ἐλευθερία του. Ἔστω ὅμως καὶ ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ μόνον ἐλεύθερον πλάσμα ἐπὶ τῆς γῆς. Ἔχει μέσα του κάτι ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Τὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ Δημιουργοῦ του, τὸ ὀφείλει εἰς τὴν ἐλευθερίαν του[2]. Ὅθεν ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς δὲν εἶναι, δὲν πρέπει νὰ εἶναι, ὑποχρεωτικὴ τοποθέτησις ἀνθρώπων εἰς ἐπαγγέλματα, ἀλλὰ καθοδήγησις, συμβουλή. Ἡ τελικὴ ἐκλογὴ τοῦ ἐπαγγέλματος ἀφίνεται εἰς τὸν ἐνδιαφερόμενον.

5) Ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς διὰ νὰ εὐδοκιμήσῃ πρέπει νὰ συνδυάζεται μὲ ὀρθὴν κοινωνικὴν πολιτικήν. Ἡ δὲ κοινωνικὴ πολιτικὴ δὲν πρέπει νὰ στηρίζεται ἁπλῶς εἰς τὸ εἶδος τοῦ καθεστῶτος καὶ εἰς τὴν ἐργατικὴν νομοθεσίαν. Πρέπει νὰ βασίζεται εἰς τὴν συμπάθειαν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν συνανθρωπόν του, εἰς τὴν ἀνθρωπιά, εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀγάπην. Ἡ εὐτυχία τῶν ἀνθρώπων δὲν ἐξασφαλίζεται μὲ νόμους. Διότι οἱ νόμοι εὑρίσκονται πάντοτε εἰς χεῖρας ἀνθρώπων. Καὶ οἱ ἄνθρωποι, ὅταν εἶναι ἄδικοι, εὐκόλως καταστρατηγοῦν τοὺς δικαίους νόμους. Ἡ εὐτυχία τῶν ἀνθρώπων ἐξασφαλίζεται μόνον μὲ τὴν ἀγάπην. Καὶ μόνον ἐπ' αὐτῆς δύνανται νὰ θεμελιωθοῦν κοινωνικαὶ μεταρρυθμίσεις καὶ εὐεργετικοὶ ἐργατικοὶ νόμοι. Καὶ μόνον ἐπὶ τῆς ἀγάπης στηριζομένη ἡ ἐργασία γίνεται παράγων ἐξανθρωπιστικὸς καὶ πολιτιστικός.

1. Γ. Παλαιολόγου, Γεν. Παιδαγωγική, 1957, σ. 45.

2. R. B. PERRY, A. DEFINITION OF THE HUMANITIES

καὶ τῶν ἰδεῶν. Ὑπάρχουν δὲ ἀρκετοὶ οἱ ὁποῖοι κρούουν τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου εἰς τὰ διάφορα Ἔθνη ἐξ αἰτίας τῶν θλιβερῶν παραστρατημάτων καὶ τῆς μεγάλης καταπτώσεως τῆς παιδικῆς καὶ νεανικῆς ἡλικίας.

Ὁ Παγκόσμιος τύπος καθημερινῶς ἀσχολεῖται μὲ τὰς τρομερὰς αὐτὰς ἐκτροπάς. Νέοι ἡλικίας 12 ἕως 20 ἐτῶν παρουσιάζουν μίαν καταπληκτικὴν ροπὴν πρὸς τὴν φαυλότητα καὶ τὸ ἔγκλημα. Διαπράττουν ἁπάτας, κλοπάς, διαρρήξεις, φόνους ἀκατονομάστους, ἀνηθικότητας. Ζοῦν ἀναιδῶς φαύλην ζωήν, χωρὶς νὰ λογαριάζουν κανένα, οὔτε τὴν κοινωνίαν.

....Εἶναι δηλαδὴ ἐκτάκτως καταθλιπτικὴ διὰ νὰ μὴν εἴπωμεν ἀποκαρδιωτικὴ ἡ ἠθικὴ ἀποχαλίνωσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει καταπέσει ἡ νεολαία τῶν διαφόρων χωρῶν. Καὶ αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ κατάπτωσις ἀποτελεῖ τὴν μεγαλυτέραν ἧττα τῆς ἐποχῆς μας, τὴν ὁποίαν κατὰ κανένα τρόπον δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀναπληρώσῃ οἱαδήποτε πρόοδος εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν παραστρατημένων Ἑλληνοπαίδων δὲν φθάνει βεβαίως τὸ ὕψος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παραστρατημένων παιδιῶν τῆς Ἀγγλίας, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ ἄλλων «Πολιτισμένων Χωρῶν» τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ Δυτικοῦ Ἡμισφαιρίου. Εἶναι ὅμως σημαντικὸς καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πρέπει ὄχι ἁπλῶς νὰ μᾶς ἐμβάλῃ εἰς ἀνησυχίας, ἀλλὰ νὰ μᾶς κινήσῃ εἰς λῆψιν τῶν ἐπιβαλλομένων μέτρων πρὸς διόρθωσιν καὶ πρόληψιν παντὸς κακοῦ. Πολλὰ ἀπὸ τὰ παραστρατήματα ἦλθον στὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, ἂς ἀφήσωμεν δὲ ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλα τὰ ὁποῖα ἢ δὲν ἀνεκαλύφθησαν καθόλου ἢ καὶ συνεκαλύφθησαν.

Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ἡ παιδικὴ ἡλικία σημειώνει παραστρατήματα θλιβερὰ δι' αὐτὴν καὶ διὰ τὸ Ἔθνος μας. Μέγα μέρος τῆς εὐθύνης διὰ τὸ τραγικὸν αὐτὸ κατάντημα τὸ φέρουν ὁ κινηματογράφος, τὸ κακὸν ἔντυπον καὶ οἱ παραστρατημένοι ἐκεῖνοι τύποι, ψευδοδιανοούμενοι, ἀποτυχημένοι δημοσιογράφοι, ἡμιμαθεῖς καὶ δοκησίσοφοι «ἀναμορφωταί», οἱ ὁποῖοι ἐν ὀνόματι μιᾶς νεφελώδους καὶ καταστρεπτικῆς ἐλευθερίας καταφέρονται κατὰ τῆς Ἑλληνοχριστιανικῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν. Ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μορφώσωμεν τὸ παιδὶ καὶ νὰ τὸ ἀναδείξωμεν ἀναλόγως τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ὡλοκληρωμένον, νὰ τὸ χειραγωγήσωμεν ὥστε νὰ ἀνελιχθῇ εἰς χρηστὸν πολίτην τῆς αὔριον, χωρὶς τὰς ἀνεκτιμήτους ἀξίας τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ μας Πολιτισμοῦ.

Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ εἶναι εἰς θέσιν τόσον ἐκ τῆς μελέτης τῶν παιδαγωγικῶν προβλημάτων, ὅσον καὶ ἐκ τῆς προσωπικῆς των πείρας νὰ ἐννοήσουν τὴν τεραστίαν σημασίαν, τὴν ὁποίαν διὰ τὴν ὑγιᾶ διαπαιδαγώσιν καὶ μόρφωσιν τῶν νέων μας ἔχουν οἱ ἀξίαι αὐταί....

....Σήμερον περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν ἡ ἀνθρώπινη πραγματικότητα καὶ ἡ ἀναδημιουργία τῆς νέας ἁρμονίας μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σημερινοῦ διωγκωμένου κόσμου τῆς τεχνικῆς ἀποθεώσεως, ὑποστηρίζεται ὁμόφωνα ὅτι θ' ἀντιμετωπισθῇ μόνον μὲ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν παραμεληθέντων ἀποθεμάτων τῶν ἠθικῶν δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν. Καὶ στὸ αἴτημα αὐτὸ κυρίως συγκεντρώνεται ἡ προσπάθεια τῆς συγχρόνου ἀγωγῆς μὲ σκοπὸν νὰ κάμῃ τὸν ἄνθρωπον περισσότερον ἄνθρωπον.

Μὲ τὴν παιδείαν, ἡ τυφλὴ ὁρμὴ ἡ ὁποία ἐνυπάρχει βιολογικὰ συσσωρευμένη στὸν ἄνθρωπο ἀνεβαίνει στὸ φῶς, σὰν πηγαία ἀγαθοποιὸς δύναμις τῆς ψυχῆς.

Ἔτσι ἀποκτᾶ ὁ ἄνθρωπος προσωπικότητα, δηλαδὴ ἱκανότητα νὰ πραγματοποιήσῃ τὴ ζωή του, μὲ τὸν ἀξιώτερον δυνατὸν τρόπον, τὸν ὁποῖον ἐπιτρέπει καὶ τοῦ προσφέρει ἡ στάθμη τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἐποχῆς του.

Καὶ ἀκόμη σήμερα πιστεύεται, ὅτι μὲ τὴν παιδείαν ἡ μάστιγα τῶν νευρώσεων, αὐτὴ ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀρρώστια τῆς ἐποχῆς μας ποὺ ἐδημιούργησε παραφόρους χαρακτῆρες καὶ βάρβαρες ψυχές, θὰ κατορθωθῇ νὰ ἀποκατασταθοῦν οἱ θεμελιώδεις σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἑαυτόν του, τοὺς συνανθρώπους του, τὸ περιβάλλον του...

...Ἀνέκαθεν οἱ Ἕλληνες ἀπέδωκαν ἐξαιρετικὴν σημασίαν εἰς τὴν παιδείαν καὶ ἐνδιεφέρθησαν καθόσον τοὺς ἦτο δυνατὸν διὰ τὴν τελειοτέραν ἀγωγὴν καὶ εὐρυτέραν μόρφωσιν ὅλων τῶν ἡλικιῶν. Ἤρχιζαν τὴν ἀγωγὴν τῶν παίδων ἀπὸ τὴν πρώτην παιδικὴν ἡλικίαν διὰ τῶν Σχολείων, τὰ ὁποῖα σήμερον ὀνομάζομεν νηπιαγωγεῖα καὶ τὰ ὁποῖα τότε ἐλειτουργοῦσαν εἰς τὰ ἄλση καὶ μάλιστα εἰς τὰ πρὸ τῶν ναῶν ἄλση, τὴν συνέχιζον καθ' ὅλην τὴν παιδικήν, τὴν ἐφηβικὴν καὶ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν καὶ τὴν ἐπεξέτειναν καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ὡριμον ἡλικίαν. Ἐγνώριζον κατὰ θεωρίαν καὶ πρᾶξιν ὅτι αἱ μὲν ρίζαι τῆς παιδείας εἶναι πικραί ἀλλὰ οἱ καρποὶ αὐτῆς γλυκεῖς.

Ἐφιλοδόξουν νὰ μεταβάλουν ὁλόκληρον τὸ Ἔθνος εἰς ἕνα ἀπέραντον Σχολεῖον, ὅπου θὰ παρείχετο εἰς ὅλους ἡ γραμματικὴ μόρφωσις, ἡ ἐγκύκλιος παιδεία, ἡ φιλοσοφικὴ συγκρότησις. Συνέλεξαν ὕλην μορφωτικὴν καὶ ἐπενόησαν μεθόδους, πρὸ τῶν ὁποίων οἱ σημερινοὶ παιδαγωγοί, μένουν ἔκπληκτοι καὶ διακηρύσσουν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐθεμελίωσαν ἀρχὰς καὶ τρόπον ἀγωγῆς αἰωνίου κύρους. Δὲν τολμοῦν δὲ νὰ ἰσχυρισθοῦν ὅτι ἀνακαλύπτουν κάτι τὸ νέον, διότι ἂν ἐρευνήσουν τὴν ἀγωγὴν εἰς τὴν Ἀρχαίαν Ἑλλάδα θὰ διαπιστώσουν ὅτι καὶ αὐτό, ἐν ὅλῳ ἢ ἐν σπέρματι, τὸ εἶχαν συλλάβει καὶ διατυπώσει οἱ Ἕλληνες. Ὁ Κικέρων ὑμνητὴς τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας ἔλεγε: «Τοὺς φίλους μου, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν δίψαν τῆς μαθήσεως, τοὺς στέλνω εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ἀρυσθοῦν τὰς γνώσεις των ἀπὸ τὰς πηγὰς καὶ ὄχι ἀπὸ δευτερεύοντας ἀγωγούς».

Ὅταν δὲ τὸ πλούσιον φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦλθε νὰ εὐρύνῃ τοὺς ὁρίζοντας τῆς γνώσεως, νὰ φωτίσῃ τὴν σκέψιν, νὰ καθαρίσῃ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν καὶ νὰ ἀποτελέσῃ τὸν ἱστορικώτερον σταθμὸν εἰς τὴν ἀγωγήν, τότε ἀνεπτύχθη ἡ ὀνομαστὴ Ἑλληνοχριστιανικὴ παιδεία. Καὶ

αὐτὴν τὴν Ἑλληνοχριστιανικὴν παιδείαν τὴν ἔχει ζήσει καὶ τὴν ἔχει καλλιεργήσει καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν εἴκοσι αἰώνων τῆς μεταχριστιανικῆς του ζωῆς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος εἰς τὴν λαμπρὰν Βυζαντινὴν περίοδον, κατὰ τοὺς σκληροὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ ἀμέσως ἅμα τῇ ἀπελευθερώσει....

... Σήμερον ποθοῦμεν ὅλοι νὰ κατακλυσθῇ εἰ δυνατὸν ἡ χώρα μας ἀπὸ Σχολεῖα. Θεωροῦν δὲ τιμή των καὶ τὰ μικρότερα ἀκόμη χωρία μας νὰ ἔχουν τὸ Σχολεῖον των. Ἀλλ' ἡ παιδεία δὲν εἶναι μόνον κτίρια, σχολικὰ σκεύη καὶ ἐποπτικὰ ὄργανα, ἀλλὰ κυρίως πνευματικὴ προσπάθεια, πνευματικὸν ἔργον καὶ φαινόμενον, τὸ ὁποῖον σκοπὸν ἔχει νὰ καλλιεργήσῃ τὸν ὅλον ἄνθρωπον καὶ νὰ τὸν ἀναδείξῃ ἀληθινὰ πνευματικόν.

Ἡ φιλοσοφία προσβλέπει μὲ κάποιον σκεπτικισμὸν πρὸς τὴν μηχανὴν καὶ τὸν τεχνικὸν πολιτισμόν, ὅταν βλέπῃ ὅτι εἰς αὐτὸν μόνον σταματᾷ ὁ ἄνθρωπος. Ἡ πεῖρα μάλιστα τῶν ἐτῶν μᾶς ἔχει πείσει ὅτι ἡ λατρεία τῆς μηχανῆς καὶ τῶν ἀνέσεων τῶν τεχνικῶν ἔχει ἐπισκιάσει καὶ παραμερίσει τὴν ἀξίαν «ἄνθρωπος».

Ἡ ὑγιὴς παιδεία, ἐκείνη ἡ ὁποία θέλει νὰ τεθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀληθινοῦ πολιτισμοῦ, γνωρίζει νὰ ἀξιολογῇ τὸ ἄψυχον καὶ τὸ ἔμψυχον, τὴν τεχνικὴν πρόοδον, τὰς πνευματικὰς ἀξίας, τὸν ἄνθρωπον. Αὐτὸν θέλει δι' ὅλων τῶν μέσων ποὺ διαθέτει, νὰ καλλιεργήσῃ νὰ μορφώσῃ. Σκέπτεται ὅτι ὄντως, κατὰ Μένανδρον, «ὡς χάριεν ἄνθρωπος, ὅταν ἄνθρωπος ᾖ». «Γένοιο οἷος ἔσοι» ἔλεγεν ὁ Πίνδαρος, ἐννοῶν μὲ τοῦτο, ὅτι πρέπει κάθε ἄνθρωπος νὰ μορφωθῇ καὶ νὰ καλλιεργήσῃ τὰ Θεόσδοτα καλὰ ἰδιώματα τῆς ψυχῆς του, ὥστε νὰ γίνῃ τοιοῦτος, οἷον ἡ πνευματική του ὑπόστασις καὶ ἀξία ἀπαιτεῖ.

Ἡ παιδεία αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν προορισμὸν ἔχει. Νὰ κάμῃ τὸν ἄνθρωπον ὅπως ἔλεγεν ὁ Πλάτων, ὅμοιον πρὸς τὸν Θεόν, «τέλος ὁμοίωσις Θεῷ» νὰ τὸν χειραγωγήσῃ ὥστε νὰ γίνῃ κατὰ τὴν θεόπνευστον ἔκφρασιν τῆς γραφῆς, «εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις Θεοῦ».

Ἡ παιδεία δὲν εἶναι νοητόν, νὰ περιορίζεται εἰς τὴν παροχὴν μόνον γνώσεων καὶ τὴν καλλιέργειαν μερικῶν δεξιοτήτων.

Διότι μιὰ τέτοια ἀγωγὴ δὲν εἶναι μόρφωσις, ἀλλὰ μιὰ ἁπλῆ ἄσκησις. Ἡ ἀληθινὴ μόρφωσις εἶναι πολὺ βαθυτέρα καὶ οὐσιαστικωτέρα. Ἐκτείνεται εἰς τὸν ὅλον ἄνθρωπον, τὴν νόησιν, τὴν καρδίαν, τὴν βούλησιν. «Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κατατέμνεται ὁ ἄρραφος χιτὼν τῆς μορφώσεως, γράφει ὁ Τσβάϊχτε, διότι ὁ ἄνθρωπος εἶναι μία ἀδιαίρετος προσωπικότης».

«Κάθε ἄνθρωπος, ἔλεγεν ὁ Πεσταλότσι, ποὺ μελετᾷ κατὰ βάθος τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, θὰ καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ ἀνάπτυξις εἰς τὸ παιδὶ ἐκείνων τῶν πλεονεκτημάτων, τὰ ὁποῖα θὰ τὸ ἀναδείξουν ἄνθρωπον, δηλαδὴ εἰκόνα καὶ ὁμοίωμα τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ἡ ὑγιὴς παιδεία, ποὺ θέλει νὰ ἀναπτύξῃ τὸν ἀληθινὸν πολιτισμόν, εἰς ἄτομα καὶ κοινωνίας πρέπει νὰ ἐμπνέεται καὶ κατευθύνεται ἀπὸ τὸ φῶς τῆς Χριστιανικῆς Διδασκαλίας. Διότι ὅπως γράφει ὁ Καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βοστώνης Πῆτερ Μπερτοῦ «ὁ Χριστὸς ἀποτελεῖ τὸ θεμέλειον καὶ τὴν συνείδησιν τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ».

Ἡ πεῖρα καὶ ἀπὸ τὸ ἐκπαιδευτικό μου ἐπάγγελμα καὶ γενικώτερα ἀπὸ τὴν κοινωνική μου ἀναστροφὴ μὲ ἔχει διδάξει, ὅτι ἐκεῖνο ποὺ πραγματικὰ ἐπηρεάζει καὶ μορφώνει τὸν νέον ἄνθρωπον δὲν εἶναι ὁ λόγος τοῦ ἡλικιωμένου τόσον, ὅσον τὸ παράδειγμά του.

Ἀλλοίμονον! Ἐδῶ ὅπως καὶ στὶς ἄλλες κοινωνικὲς λειτουργίες, μὲ τὴ διδαχὴ δὲν κατορθώνομεν τὸ πᾶν. Εἶναι ἀπὸ πολὺ σκληρὸ ὑλικὸ πλασμένη τοῦ ἀνθρώπου ἡ ψυχὴ καὶ μὲ τὰ λόγια δὲν μαλάζεται. Οὔτε φθάνει ἡ γνῶσις τοῦ καλοῦ γιὰ νὰ θεμελιώσῃ τὴν ἀρετήν μας, καθὼς ἐνόμιζε ὁ ἀρχαῖος Σωκράτης. Πολλὲς φορὲς ὅμως θέλομε νὰ κάνωμε τὸ σωστὸ καὶ δὲν τὸ ξέρομε, γινόμαστε ἄδικοι ἢ βάναυσοι ἀπὸ ἀμάθειαν.

Ὁ νέος δηλαδὴ καὶ δή ὁ ἔφηβος, προκειμένου νὰ συντελεσθῇ εἰς αὐτὸν ἡσωματική, διανοητική, συναισθηματικὴ καὶ κοινωνική του ὡρίμανσις, καλεῖται κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐφηβείας, εἰς ἕνα ἔντονον ἀγῶνα προσαρμογῆς, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν ψυχολογίαν χαρακτηρίζεται ὡς κρίσις. Ἡ κρίσις ὅμως αὐτή, ἡ ὁποία παρὰ τὴν σοβαρότητά της, δὲν εἶναι παρὰ ἕνα στάδιον φυσιολογικόν, τὰ μεταπολεμικὰ ἔτη ἔχει ὀξυνθῇ κατὰ τρόπον ἀνησυχητικὸν καὶ ἔχει λάβει τὰς διαστάσεις ἠθικῆς κρίσεως.

Αὐτὸ εἶναι τὸ πρόβλημά μας. Ἡ ἐξουδετέρωσις ἢ ἐπὶ τέλους ἡ ἀμβλυνσις τῆς ὀξύτητος αὐτῆς, ἡ ὁμαλὴ προσαρμογὴ τοῦ ἐφήβου εἰς τὸν νέον κόσμον ποὺ τοῦ ἀποκαλύπτεται καὶ ἑπομένως ἡ ἐξασφάλισις διὰ τὴν κοινωνίαν τοῦ μέλλοντος ἑνὸς ἠθικοῦ κεφαλαίου, εἶναι τὸ μεγάλο ἔργον τῆς ἀγωγῆς, διὰ νὰ μὴν εἴπωμεν ὁ μεγάλος ἀγών, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδεται κάθε ἕνας, ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴν νεότητα.

Ἀλλὰ τί θὰ κάμωμεν; Ποῖος εἶναι ὁ ρόλος μας εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτόν; Μὲ ποίους τρόπους θὰ ἐξασφαλίσωμεν τὴν ἠθικὴν θεμελίωσιν εἰς τοὺς νέους μας; Πρωτίστως διὰ νὰ συμβάλωμεν εἰς τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα περιστοιχίζουν τὸν ἔφηβον, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν σαφῆ ἐπίγνωσιν τῶν προβλημάτων αὐτῶν.

Ἐπειδὴ δὲ πρόβλημα διὰ τὸν ἔφηβον, ὅπως λέγει ὁ καθηγητὴς Jung, σημαίνει τὴν στάσιν τὴν ὁποίαν θὰ λάβῃ οὗτος ἀπέναντι τῆς ζωῆς, καθ' ἣν δὲν θὰ θεωρήσῃ τὴν ζωὴν ὡς ἕνα πείραμα, ἀλλ' ὡς μίαν ἀξίαν τὴν ὁποίαν θὰ ζήσῃ προσωπικῶς, διὰ τοῦτο ἀμέσως προβάλλει ἡ ἀνάγκη διὰ τὸν παιδαγωγὸν νὰ παρακολουθήσῃ καὶ νὰ μελετήσῃ τὸν ἔφηβον εἰς τὰς ἐκδηλώσεις αὐτῆς τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Θὰ τὸν ἴδῃ ἴσως ἐπαναστατικὸν εἰς τὴν προσπάθειάν του νὰ χειραφετηθῇ, μὲ ἐπικινδύνως ἀνεπτυγμένην ταχύτητα νὰ εἰσορμᾷ εἰς τὴν ζωὴν τῶν ὡρίμων, αἱ

κακαὶ συνήθειαι τῶν ὁποίων δηλητηριάζουν τόσον ἐνωρὶς τὴν ἐφηβικὴν ψυχήν, ὀξύνουν καὶ περιπλέκουν ἔτι περισσότερον τὰ ἐφηβικὰ προβλήματα.

Πίσω ὅμως ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις αὐτὰς τὰς ὁποίας πολλάκις ἑρμηνεύομεν ὡς συμπτώματα τῆς φυσιολογικῆς κρίσεως ἢ δικαιολογοῦμεν ὡς μορφὰς τῆς συγχρόνου ζωῆς, ἢ ὡς ἀνάγκας τὰς ὁποίας ἡ ἐξέλιξις δῆθεν ἐπιβάλλει, κρύπτονται κίνδυνοι.

Ὡς παιδαγωγοὶ θὰ τοὺς ἀναγνωρίσωμεν, θὰ ἀναμετρήσωμεν εὐσυνειδήτως τὴν ποιότητα καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς ἐπιδράσεως, τὴν ὁποίαν ἀσκοῦν σήμερον εἰς τὴν ψυχὴν τῶν νέων, ἀλλὰ καὶ τὸν ρόλον τὸν ὁποῖον θὰ παίξουν ἐνδεχομένως εἰς τὸ μέλλον τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν καὶ θὰ τοὺς ἀντιμετωπίσωμεν μὲ ψυχραιμίαν. Θὰ ἀποτύχωμεν εἰς τὸ ἔργον μας, ἐάν, περιδεεῖς καὶ ἔντρομοι, μεμψίμοιροι καὶ ἀπαισιόδοξοι, νομίζοντες ὅτι ἔτσι δικαιώνομε πληρέστερον τὸν παιδαγωγικὸν ρόλον μας, πιστεύωμεν ὅτι τὸ πᾶν κινδυνεύει.

Ἀλλ' ἐξ ἴσου θὰ ἀποτύχωμεν ἡμεῖς καὶ θὰ βλαβοῦν ἀνεπανορθώτως οἱ ἔφηβοί μας, ἐὰν πιστεύσωμεν ἐνίοτε καὶ ἐν ὀνόματι τῶν νέων δῆθεν κατευθύνσεων τῆς παιδαγωγικῆς, ὅτι τίποτε δὲν κινδυνεύει· ὅτι πᾶν ὅ,τι ἐμφανίζεται ὡς ὀξύτης, ὡς κρίσις ἠθικὴ μέσα εἰς τὴν νέαν γενεάν, δὲν εἶναι παρὰ ἕνα ἰδιαίτερον κλῖμα, πού τὸ ζητεῖ ἡ ἐποχή μας καὶ εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι ματαιοπονία νὰ ἀντιταχθῇ κανείς.

Ποῖος ὅμως ἠμπορεῖ ν' ἀρνηθῇ, ὅτι παρὰ πᾶσαν ἀλλαγὴν τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς περικλείει δυνάμεις ἀνυπολογίστους πρὸς καταστολὴν τοῦ κακοῦ καὶ καλλιέργειαν τοῦ ἀγαθοῦ;

Καὶ διὰ τὴν κληρονομικότητα, τὴν δυσκαταγώνιστον αὐτὴν δύναμιν δὲν εἶχε προβληθῆ τὸ ἐπιχείρημα ἀπὸ μερικούς, ὅτι εἶναι ἀνεπίδεκτοι οἱασδήποτε ἀγωγῆς;

Ἐν τούτοις ἐπὶ πολλῶν ἐδαφῶν της ἡ ἀγωγὴ ἔχει κάμει ἀξιοσημειώτους κατακτήσεις.

Οἱ γονεῖς, οἱ ἐκπαιδευτικοὶ ἢ ἐκεῖνοι πού διαδραματίζουν ἕνα οἱονδήποτε παιδαγωγικὸν ρόλον εἰς τὴν κοινωνίαν, ἂς γνωρίζουν ὅτι ἡ τοιούτου εἴδους ἐλαστικότης, ἡ ἄνευ ὅρων συνθηκολόγησις μὲ τὸ ρεῦμα καὶ τὴν ἑκάστοτε ἀλλαγὴν τῶν καιρῶν δὲν εἶναι ὑγιὴς παιδαγωγικὴ ἀντιμετώπισις, ἀλλὰ ἔνοχος ἀνοχῆς, πολλῆς βλάβης πρόξενος. Τί νὰ κάμωμεν ἡμεῖς, ὅταν δὲν βοηθῇ ἡ οἰκογένεια; Ἢ καὶ ἀντιθέτως πῶς νὰ ἐπιδράσῃ ἡ οἰκογένεια παιδαγωγικῶς ὅταν τὸ Σχολεῖον καὶ ἡ Κοινωνία ὄχι μόνον δὲν συμπαρίστανται εἰς αὐτὴν τὴν προσπάθειαν ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἀντιστρατεύονται;

Δικαιολογημένα παράπονα.

Ἀλλ' ἐὰν σταθῶμεν μόνον εἰς αὐτὰ καὶ τὰ προβάλλωμεν ὡς συνηγόρους τῆς ἰδικῆς μας παιδαγωγῆς ἀπραξίας, τότε τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς ὄχι μόνον ἀναστέλλεται, ἀλλὰ καὶ ναναγεῖ.

Χωρὶς λοιπὸν προκατάληψιν ἢ ἀπαισιόδοξον διάθεσιν, ἀλλὰ καὶ χωρὶς μοιρολατρικὴν ἀμεριμνησίαν θὰ ξεκινήσωμεν πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐφήβου. Ἡ συνάντησις αὐτὴ δὲν εἶναι ἔργον εὔκολον. Εἶναι ἐπιχείρησις πολυδάπανος. Καὶ αἱ δαπάναι βαρύνουν πάντοτε τὸν παιδαγωγόν. Διὰ νὰ φθάσῃ ὁ παιδαγωγὸς νὰ τείνῃ τὸ χέρι πρὸς τὸν ἔφηβον καὶ νὰ προσφέρῃ ὁ ἔφηβος μὲ ἐμπιστοσύνην τὸ ἰδικόν του, δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ καλὴ διάθεσις τοῦ ὡρίμου, δὲν ἀρκεῖ ἀκομη ἡ παρακολούθησις μερικῶν ἐφηβικῶν ἐκδηλώσεων εἰς τὴν καθημερινὴν ζωήν, περὶ τῶν ὁποίων ἔγινε λόγος ἀνωτέρω. Χρειάζεται μελέτη τῶν ἰδιαιτέρων προβλημάτων αὐτῆς τῆς ἡλικίας.

Καὶ ἡ μελέτη αὐτὴ πλουτίζουσα ὁλονὲν τὰς ἐπὶ τῆς ἐφηβείας ἐμπειρίας μας μὲ τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης, θὰ μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς τὴν κατανόησιν.

Ἂς μὴ λησμονῶμεν δέ, ὅτι αὐτή, ἡ ἐκ μέρους μας κατανόησις ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὴν νόμιμον ἐπιθυμίαν τοῦ ἐφήβου νὰ τὸν καταλάβουν οἱ ἄλλοι εἰς τὴν προσπάθειαν νὰ ἐκφράσῃ τὸν ἑαυτόν του.

Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ γίνῃ παρεξήγησις ἢ κατάχρησις αὐτῆς τῆς κατανοήσεως, θὰ χρειασθῇ ἴσως νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ κατανόησις δὲν εἶναι ὑποχώρησις εἰς τὰς ἐπιθυμίας τοῦ ἐφήβου, οὔτε ὁ συμβιβασμὸς πρὸς τὰς ἀπόψεις του ἢ ἢ ἐκ μέρους μας γενναιόψυχος διαγραφὴ τῶν σφαλμάτων καὶ παρεκτροπῶν του. Κάθε ἄλλο. Ἡ κατανόησις ἔγκειται γενικῶς μὲν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ὅτι ὁ ἔφηβός μας, τὸ παιδί μας, ὁ μαθητής μας αὐτὴν τὴν ἐποχὴν περνᾶ ἀπὸ μίαν τρικυμίαν.

Ἀπὸ τὴν παρατήρησιν εἰς τὴν μελέτην, ἀπὸ τὴν μελέτην εἰς τὴν κατανόησιν καὶ ἀπὸ αὐτὴν εἰς τὴν παιδαγωγικὴν ἐνέργειαν, ἰδοὺ ἡ παιδαγωγικὴ πορεία προκειμένου νὰ κερδίσωμεν τὸν ἔφηβον καὶ νὰ ἐξασφαλίσωμεν εἰς τὴν δομὴν τῆς προσωπικότητος τὴν ἠθικὴν θεμελίωσιν...

...Οὔτε ἡμεῖς, οὔτε ὁ ἴδιος ὁ διδάσκαλος θὰ ἠμποροῦσε ποτὲ ἐκ τῶν προτέρων νὰ προβλέψῃ ὅλας αὐτὰς τὰς περιπτώσεις καὶ νὰ προκαθορίσῃ τὴν παιδαγωγικὴν στάσιν, ἀπέναντι μιᾶς ἐξ αὐτῶν.

Εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ στρέψωμεν τὴν παιδαγωγικήν μας προσπάθειαν πρὸς δύο κατευθύνσεις.

α) Νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὸν λόγον ὑπὸ τὴν μορφὴν συμβουλῆς, παραινέσεως, διαφωτίσεως κλπ.

καὶ β) νὰ χρησιμοποιήσωμεν δημιουργικῶς τάσεις, ἐφέσεις καὶ δυνάμεις, τὰς ὁποίας αὐτὸς οὗτος ὁ ἔφηβος διαθέτει...

...Ἄκαιροι περιαυτολογίαι, ἄνευ περιεχομένου ἀπεραντολογίαι καὶ κυρίως ἡ κατάχρησις τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας δημιουργοῦν βλάβην ἀντὶ ὠφελείας.

Ὁ παιδαγωγὸς πρέπει δηλ. ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ψυχολογίαν τοῦ ἐφήβου καὶ τὴν ψυχολογίαν τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν νὰ γνωρίζῃ καὶ κάτι καὶ ἀπὸ τὴν λεγομένην ψυχολογίαν τῆς ἀγωγῆς.

Ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ δηλ. ὁ παιδαγωγός, ὄχι μόνον τὸν ρόλον τὸν ὁποῖον καλεῖται νὰ παίξῃ εἰς ὡρισμένην περίπτωσιν, ἀλλὰ καὶ πότε καὶ πῶς θὰ τὸν παίξῃ.

Οἱ λόγοι, αἱ νουθεσίαι, αἱ συμβουλαί, αἱ δια-

φωτιστικαὶ ἐξηγήσεις τοῦ παιδαγωγοῦ δὲν πρέπει νὰ διαθέτουν μόνον δύναμιν, ἀλλὰ πρέπει νὰ κατευθύνωνται ἀπὸ τὴν ἀγάπην.

Τίποτε δὲν ἑλκύει περισσότερον τὸν ἔφηβον, ὅσον ἡ εὔνοια, ἡ προσήνεια, ἡ στοργή.

Καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἐπαναστατικόν, τὸν θρασύν, τὸν κακοῦργον ἔχει τὴν δύναμιν νὰ τὸν ἀφοπλίζῃ. Ὁ ἔφηβος μὲ τὴν πλουσίαν συναισθηματικότητα ποὺ διαθέτει εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν, ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ ψυχολογήσῃ τὴν εἰλικρίνειαν τῶν αἰσθημάτων μας πρὸς αὐτὸν καὶ ἔχει ἐξαιρετικὴν ἱκανότητα νὰ ἀνακαλύπτῃ τὴν ἀγάπην μας.

Ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμὸν πολὺ ὀλίγον ἀπέχει ὁ ἡρωϊσμὸς καὶ ἡ αὐτοάμιλλα.

Ὁ ἔφηβος ἐνδιαφέρεται διὰ τὰς προόδους του, ἀγωνίζεται κατὰ τῶν ἐλαττωμάτων του, ζητεῖ νὰ ὑψωθῇ εἰς τὰ ἴδια του τὰ μάτια. Ἔχει τὴν τάσιν νὰ ἡρωοποιῇ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν δι' αὐτὸν τὸν ἰδανικὸν τύπον.

Ὁ διδάσκαλος, ὁ καθηγητής, ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς ὁμάδος, ὁ φίλος, ἢ κάποιο πρόσωπο, τὸ ὁποῖο θαυμάζει, λαμβάνει μέσα εἰς τὴν ψυχήν του τὴν ἀξίαν τοῦ ἥρωος.

Κατὰ τὸν ἴδιον ὅμως τρόπον ἀνυψώνει εἰς ἥρωας τοὺς πρωταγωνιστὰς τῆς ὀθόνης καὶ τῶν μυθιστορημάτων, πρὸς τὴν συμπεριφορὰν τῶν ὁποίων σπεύδει νὰ ρυθμίσῃ καὶ τὴν ἰδικήν του. «Τὰ κακὰ παραδείγματα εἶναι τόσον γοητευτικὰ εἰς τὸν κινηματογράφον, ὥστε ἡ εἰκών τους θριαμβεύει ἐπὶ τῶν τελευταίων ἀμφιταλαντεύσεων, ποὺ συγκρατοῦν ἀκόμη τὸν ἔφηβον, ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῶν νυκτερινῶν ἐπιθέσεων», γράφει ὁ Ζὰν Σαζὰλ δικαστὴς τοῦ δικαστηρίου ἀνηλίκων τοῦ Σηκουάνα.

Ἂς προσέξωμε αὐτὴν τὴν δίψαν διὰ ἡρωϊσμοὺς καὶ ἂς στρέψωμε πρὸς τὴν ὑγείαν. Ἕνας ποταμὸς δὲν φράσσεται, διοχετεύεται ὅμως.

Ἡ ἱστορία μας καὶ ἡ παγκόσμιος ἱστορία ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ στρατιὰς ὁλοκλήρους ἀπὸ ἥρωας τοῦ πνεύματος, τῆς ἐπιστήμης, τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἀγάπης.

Δι' ἕνα Χριστιανὸν ἔφηβον, ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν πρότυπον, λέγει ὁ Μπέρξον.

Ἂς μάθῃ ὁ νέος ὅτι ἠμπορεῖ καὶ αὐτὸς νὰ γίνῃ ἕνας ἥρως. Τὸ μέτωπον τοῦ ἀγῶνος τὸν καλεῖ. Εἶναι ἡρωϊσμὸς ἡ ἀγνότης.

Τὸ ἔργον τοῦ Σχολείου δέχεται εἰς τὸν αἰῶνα μας ἰσχυρὰν τὴν ἐπίδρασιν τῶν προσχολικῶν, τῶν παρασχολικῶν καὶ μετασχολικῶν ὀργανώσεων.

Ἡ νεότης εἰς τὴν ἐποχήν μας - ἡ ὠργανωμένη κυρίως νεότης - ἔχει ἀναγνωρισθῆ ὡς ἀξία ἐπηρεάζουσα ἀποφασιστικῶς τὴν ὅλην ἐξέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Ἡ ἐπίδρασίς της εἶναι ἐμφανὴς καὶ ἐπὶ τοῦ σχολικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον κατευθύνεται ἐν μέρει ἀπὸ τὰς ἐπικρατούσας καὶ τὰς δημιουργουμένας παρ' [illegible]σεις.

Τὸ πα[illegible]ιᾶς ἔχει συνηθίσει εἰς τὴν ἀναγνώρ[illegible]ραδοχὴν τῶν δικαιωμάτων τῶν νέων καὶ ὁ σημερινός των ρόλος συχνὰ μᾶς ἐνοχλεῖ, θὰ ἦτο ὅμως λάθος νὰ μένωμεν εἰς τὴν παλαιάν μας νοοτροπίαν καὶ θὰ ἦτο ματαιοπονία νὰ ἐπαναφέρωμεν μεθόδους πρὸ πολλοῦ ἤδη ξεπερασμένας.

Τὸ ἔργον μας εὑρίσκεται εἰς τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν τῶν δικαιωμάτων τῶν νέων καὶ εἰς τὴν διοχέτευσιν τῆς ζωτικότητος καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὡς προανεφέραμεν, πρὸς ἔργα ἀνταποκρινόμενα εἰς τὰ εὐγενῆ ἰδανικά τους καὶ εἰς τὰ ἐπιτακτικὰ αἰτήματα τῶν καιρῶν μας.

Αἱ ταχύτητες τῆς σημερινῆς μας πραγματικότητος ἀπαιτοῦν κυριώτατα ὁ διδάσκαλος νὰ ἀναγάγῃ τὸν ἑαυτόν του «σὲ παιδαγωγοῦσα προσωπικότητα» Γι' αὐτὸ προσπαθεῖ ὁ σημερινὸς διδάσκαλος παρ' ὅλες τὶς οἰκονομικές του ἀντιξοότητες νὰ ξεπεράσῃ τὴν ἀπαίτησιν αὐτήν, γιατὶ ἔχει βαθειὰ μέσα του ριζωμένην τὴν εὐθύνην καὶ τὴν θέσιν του ἀπέναντι τοῦ λειτουργήματος ποὺ ὑπηρετεῖ, γιατὶ γνωρίζει καλὰ ὅτι διαφορετικὰ ἐκπαίδευσις δὲν γίνεται.

Δυστυχῶς ὅμως, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄποψιν αὐτὴν ὁ διδάσκαλος ἀγωνίζεται ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὸ ἄμεσο ἐρωτηματικὸ τῶν καιρῶν του, κι ἐνῶ ἡ θλιβερὰ γυμνότης ποὺ μεταπολεμικὰ παρουσίασε ὁ τόπος μας σὲ διδακτήρια, ἔπιπλα, ἐποπτικὰ μέσα, συλλογὲς κ.λ.π. ἀντιμετωπίσθηκε ὡς τώρα μὲ τὴν ἐπιμονήν, τὸν ἡρωϊσμὸν καὶ τὴν εὐσυνηδησίαν τῶν διδασκάλων πρὸ παντός, χωρὶς γιὰ τὴν ὥρα νὰ ὑπάρχῃ ἀκόμη καμμία ἄλλη ἀμεσώτερη καὶ ἀποτελεσματικώτερη λύσις, ἡ οἰκονομική του κατάστασις παρουσιάζεταιὄχι μόνον δυσάρεστη, ἀλλὰ καὶ ἡ θέσις του εἶναι μειονεκτικὴ ἔναντι τῶν ἄλλων ὑπαλλήλων τῆς χώρας του.

Τὸ Κράτος φυσικὰ ἔχει ἀνυπέρβλητες οἰκονομικὲς ἀδυναμίες, ἀλλὰ καὶ οἱ Διδάσκαλοί του ἔχουν ἀνυπέρβλητες βιοτικὲς ἀνάγκες. Ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ συχνὰ μεταπολεμικὰ οἱ Διδάσκαλοι στὴν ἀπελπισίαν των ἀντιδίκησαν πρὸς τὸ Κράτος.

Τὸ ἂν βέβαια οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἔχουν δικαίωμα ν' ἀπεργήσουν ἢ ὄχι εἶναι ζήτημα ποὺ ἀνάγεται εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Δημοσίου Δικαίου καὶ εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ συνδικαλισμοῦ.

Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἂς προσέξουν διότι οἱ Διδάσκαλοι εἶναι οἱ μόνοι ὑπάλληλοι ποὺ ὡπλισμένοι μὲ ὅσην ἐγκαρτέρησιν διαθέτουν, καὶ μὲ σφυγμένην τὴν καρδιάν των, ἔδιωξαν ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ διορισμοῦ των τὰ ὄνειρα καὶ τὴν δίψαν τῆς μεγάλης ζωῆς κι ἐτράβηξαν τὸν ταχὺν δρόμον ποὺ τοὺς ἐπιβάλλει τὸ χρέος των καὶ τὸ καθῆκον των.

Ὑποφέρει ὁ Διδάσκαλος τὴ μοναξιά του καὶ τὴ μοῖρα του, γιατὶ πιστεύει ὅτι ἡ Παιδεία εἶναι ἡ μόνιμη λειτουργία ποὺ ἐξασφαλίζει τὴ ζωὴ εἰς τὸ Ἔθνος του.

Καὶ εἶναι μεγάλος ὁ κίνδυνος νὰ τοποθετηθῇ σ' ἀνάλογο ἐπίπεδο καὶ ὁ μελλοντικός μας πολιτισμὸς ἂν δὲν φροντίσῃ νὰ ἐκτιμήσῃ ὅσο μπορεῖ περισσότερο ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία καὶ ἡ σύγχρονη κοινωνία τὸ ἄμεσο ἐρωτηματικὸ καὶ αἴτημα τῆς ἐποχῆς μας. Γιὰ νὰ ἔχῃ πλούσια ἀποτελέσματα

Η ΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΣΙΩΠΗΣ

ΤΑΣΟΥ ΚΟΠΑΝΑ, Διδασκάλου Περάματος

«Ἢ λέγε τι σιγῆς κρεῖσσον ἢ σιγὴν ἔχε».
(Μένανδρος)

Δύσκολο ν' ἀποδειχθῆ ἂν προηγῆται ἢ ἕπεται τῆς ζωῆς ἡ σιγή. Δυσχερὲς εἶναι ἐπίσης ν' ἀποφανθῆ κανεὶς ἂν προηγῆται ἢ ἕπεται τοῦ λόγου, διότι κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι θέτει τὴν σφραγῖδα τοῦ θανάτου καὶ ἑπομένως ἕπεται τῆς ζωῆς. Ἂν προηγῆται ὅμως ἢ ὄχι θὰ μποροῦσε νὰ διαλευκανθῆ κάπως ἀπὸ ἕνα χωρίον τοῦ Πλουτάρχου τὸ ὁποῖον μεταφέρεται ὡς ἔχει εἰς τὰ ἠθικά του. «Καὶ δύο ἐστὶ τὰ πάντων κυριώτατα ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, νοῦς καὶ λόγος. Καὶ ὁ μὲν νοῦς ἀρχικὸς ἐστι τοῦ λόγου, ὁ δὲ λόγος ὑπηρετικὸς τοῦ νοῦ». Ἄρα ὁ νοῦς προϋπάρχει τοῦ λόγου ἀδιάφορον ἂν καλλιεργῆται καὶ ἐξελίσσεται δι' αὐτοῦ. Ἄλλως τε ὁ νοῦς, ἡ σκέψις δὲν εἶναι παρὰ ὁ σιωπηλὸς λόγος.

Ἂν ὅμως εἶναι ἰσχυρότερος ὁ λόγος ἢ ἡ σιωπή, τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς στιγμῆς κατὰ τὴν ὁποίαν θέλει διεξαχθῆ ὁ μεταξύ των ἀγών.

Κάποτε ἡ σιωπὴ εἶναι τόσον ἰσχυρὰ ὥστε ὁ λόγος τρέπεται εἰς ἄτακτον φυγήν. Ἔχει μίαν σπανίαν δύναμιν ἡ ὁποία εἶναι πολὺ γνωστὴ εἰς τὸν ποιητὴν τοῦ τάφου. «Ἡ σιωπή. Ὅπλο κι' ἐκείνη κάποτε γιὰ νὰ θανατώσης κάποιον ἄνθρωπο. Τὸ μῖσος καὶ ἡ καταφρόνια πόσες φορὲς τὴ μεταχειρίστηκαν γιὰ τοῦτο. Καμμιὰ φορὰ καὶ ἡ σύνεση». Ὑπάρχουν περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἡ σιωπὴ ἐπιβάλλεται καὶ τοῦ εὐγλωττοτέρου λόγου. Ἐν τῷ παντοδυνάμῳ καὶ μυστικοπαθεῖ αὐτῆς ἐργαστηρίῳ μορφοποιεῖ τὸν δυναμικώτερον λόγον. Οὐδεὶς ὀρθοφρονῶν ἀμφιβάλλει ὅτι ὁ λόγος εἶναι τὸ μόνον μέσον ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου καταλλήλως χρησιμοποιούμενος.

Ἐν ἐναντίᾳ ὅμως περιπτώσει ὁ λόγος δύναται ν' ἀποβῆ μεγάλο κακὸν διότι κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ πλουτάρχου «σιωπήσας μὲν οὐδεὶς μετενόησεν, λαλήσαντες δὲ παμπληθεῖς». Καὶ τοῦτο διότι «τὸ μὲν σιγηθὲν ἐξειπεῖν ῥάδιον, τὸ δὲ ρηθὲν ἀναλαβεῖν ἀδύνατον». Οὐδεμιᾶς ἄλλως τε περὶ τούτων μαρτυρίας ἔχει ἀνάγκην, διότι καθὼς βεβαιώνει «μυρίους ἔγωγ' οἶδ' ἀκούσας ταῖς μεγίσταις συμφοραῖς περιπεσόντας διὰ τὴν τῆς γλώσσης ἀκρασίαν».

Αὐτόκλητος μάρτυς ὁ Σιμωνίδης καταθέτει μετὰ παρρησίας ὅτι «μηδέποτ' αὐτῷ μεταμελῆσαι σιγήσαντι, φθεγξαμένῳ δὲ πολλάκις». Διὰ τοῦ λόγου βεβαίως συνετελέσθη ὁ πολιτισμὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ συνεπῶς δὲν τίθεται ζήτημα περὶ τῆς σημασίας του, τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὴν ζωήν. Ἄλλως τε λόγος καὶ σιωπὴ ἐναλλάσσονται ἀναλόγως τῶν περιστάσεων καὶ τῶν γεγονότων παραχωροῦντες ἀλλήλοις τὴν θέσιν ἄνευ ἔριδος ἀκριβῶς διότι δὲν δύνανται νὰ συνυπάρξουν. Ἐκτὸς αὐτοῦ ὁ λόγος δύναται νὰ ὑποστηριχθῆ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀκόπως εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις, τοῦθ' ὅπερ δὲν συμβαίνει καὶ διὰ τὴν σιωπήν. Ἐν τούτοις ὁ δικανικώτερος τῶν λόγων, ὅταν πρόκειται νὰ φέρη εἰς ἐπικοινωνίαν τοὺς ζῶντας μετὰ τῶν νεκρῶν, ὧν ἡ μνήμη δημιουργεῖ θρησκευτικὸν δέος, ἐπικαλεῖται, ἀρκούμενος, ἑνὸς καὶ μόνον λεπτοῦ σιγήν.

Ἡ σιγὴ ὑπερβαίνουσα ἀπείρως εἰς ταχύτητα τὸν λόγον καὶ μὴ ἀντιμετωπίζουσα τὰ φυσικὰ τοῦ ἤχου ἐμπόδια ἀνοίγει ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀπολύτως κρούσεως τὰς θύρας τῶν δύο κόσμων, δημιουργοῦσα πλημμύραν ἰσχυροτάτων συναισθημάτων, τὴν δύναμιν τῶν ὁποίων ἀδύνατον ἄλλος ἐκτὸς τῆς σιωπῆς νὰ ὑπολογίση.

Ἡ σπανία ὅσον καὶ ἰδιόρρυθμος αὕτη δύναμις τῆς σιωπῆς, ἰδία ἐν ταῖς μεγάλαις τοῦ βίου στιγμαῖς ἐνέχει βαθυτάτην σημασίαν διὰ τὴν ὅλην τοῦ ἀτόμου ζωήν.

Ἐν τῇ σιωπῇ συντελεῖται ἡ αὐτοσυγκέντρωσις, ἡ αὐτοπαρατήρησις καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Σωκράτους πασῶν τῶν γνώσεων ἀνωτέρα θεωρηθεῖσα μιὰ ἀναδιοργάνωσις τῆς παιδείας, ποὺ ἀποτελεῖ πλέον ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη γιὰ τὴ χώρα μας, πρέπει ὁ Διδάσκαλος καὶ τὸ λαϊκὸ Σχολεῖο νὰ τοποθετηθῆ στὴ θέσι ποὺ τοῦ ἁρμόζει.

Ἔτσι θὰ χύσωμε καινούργιο αἷμα στὸν γηρασμένο κοινωνικό μας ὀργανισμὸ καὶ θὰ βοηθήσωμε τὴν νεολαία καὶ τὸ λαό μας νὰ ἀνέλθη σὲ ἀνώτερα πολιτιστικὰ καὶ πνευματικὰ ἐπίπεδα.

Ἐπιθυμῶ τὰ τελειώσω μὲ ἐκεῖνο ποὺ εἶπε κάποτε ὁ Ἐπίκτητος, ὁμιλῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. «Ὦ Ἀθηναῖοι, προσεφέρατε τὴν μεγαλυτέραν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν πόλιν σας, μὲ ἀνοικοδόμησιν ὄχι μεγάλων καὶ ὑψηλῶν ὀροφῶν τῶν σπιτιῶν σας, ἀλλὰ μὲ τὴν οἰκοδομὴν μεγάλων ψυχῶν εἰς τοὺς συμπολίτας σας, οἱ ὁποῖοι ἔτσι, ἀφοῦ θὰ ἐμφοροῦνται ἀπὸ ὑψηλὰ ἰδανικά, θὰ διαβιοῦν ἐνάρετα, διότι ἀσφαλῶς εἶναι πολὺ προτιμότερον μεγάλες ψυχὲς νὰ μένουν σὲ μικρὰ σπίτια, παρὰ μεγάλα σπίτια νὰ κατοικοῦνται ἀπὸ μικρὲς ψυχὲς μηδαμινῶν ἀνθρώπων».

Βιβλιογραφία.

1) Χαρακτηρισμὸς τῆς ἐποχῆς μας: Σπύρου Καλλιάφα.

2) Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν παιδαγωγικήν: Ν. Ἐξάρχοπούλου.

3) Παιδαγωγικὸν Περιοδικὸν «Ἑλληνοχριστιανικὴ ἀγωγή».

4) Ἑβδομαδιαῖον - Θρησκευτικὸν δελτίον ὀρθοδόξου οἰκοδομῆς «Ἡ Φωνὴ τοῦ Κυρίου».

5)Ἐπιστημονικὸν Βῆμα τοῦ Διδασκάλου.

Φώτιος Σαφέλης
Διδάσκαλος

αὐτογνωσία. Ἐν αὐτῇ ἔρχεταί τις εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ ὑπερπέραν, μὲ τὸ ὑψηλόν, μὲ τὸ μέγα. Δι' αὐτῆς αὐτολυτρώθησαν καὶ αὐταλλοτριώθησαν οἱ μεγάλοι μῦσται τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἐν τῷ ὑπερόχῳ καὶ θαυματουργῷ αὐτῆς ἐργαστηρίῳ συνελήφθησαν τὰ ἀσύλληπτα, συνεδυάσθησαν τὰ ἀντίθετα, συνεβιβάσθησαν τὰ ἀσυμβίβαστα, συνετέθησαν τὰ πλέον ἀπίθανα στοιχεῖα, ἐνεπνεύσθησαν τὰ μεγαλόπνοα ἔργα καὶ συνετελέσθησαν αἱ μέγισται τῶν ἀνακαλύψεων. Εἰς αὐτὴν ὡπλίσθη ὁ Πρόδρομος, δι' αὐτῆς ἤκουσεν τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ ὁ Νῶε, εἰς αὐτὴν προσέφυγεν ὁ Θεάνθρωπος ὀλίγον πρὶν ἀνέλθη εἰς τὸν Γολγοθᾶν.

Ἡ σιωπὴ εἶναι « ἡ θυμώτρα ἀρχόντισσα, ἡ τρομερὴ κυρά », ἡ ὁποία ὡμίλησε τοῦ Ζαρατούστρα ἕνα βράδυ καὶ τὸν ἔκανε νὰ τρομάξη. Ἡ μοναξιὰ ἐντὸς τῆς ὁποίας ἔχει τὸ βασίλειόν της ἡ σιωπὴ ἦταν ἡ πατρίδα τοῦ Νίτσε ἡ ὁποία τοῦ μιλοῦσε πάντα τρυφερά.

Ἐν αὐτῇ τῇ σιωπῇ ἐγονιμοποιήθησαν τὰ μεγάλα πνεύματα καὶ ἤκουσαν τὴν φωνὴν τοῦ Δημιουργοῦ καὶ τὴν εὐπαθῆ τῆς συνειδήσεώς των τοιαύτην. «Οἱ ὑψηλότερες ἐκδηλώσεις τῆς λατρείας, τῆς ὑπερτάτης λατρείας, κατὰ τὸν Φτέρη, εἶναι πάντα σιωπηλές. Ὅλες οἱ ἀληθινὲς προσευχὲς γίνονται μέσα στὴ σιωπὴ τὴν πιὸ ἀδιατάρακτη μάλιστα.

Εἶναι μεταιοπονία νὰ ἐπιχειρῆ νὰ ἐξαντλήση τις τοὺς τίτλους διὰ τὴν μεγίστην τῆς σιωπῆς σημασίαν τὴν ὁποίαν τῆς ἀνεγνώρισαν πάντες οἱ μετ' αὐτῆς ἔστω καὶ ἅπαξ ἐπικοινωνήσαντες. «Ὑπάρχει πρῶτα πρῶτα ὁ τίτλος τῆς πληρότητος τῆς σιωπῆς, λέγει ὁ κ. Φτέρης, μιᾶς πληρότητος ἀνώτερης τοῦ λόγου». Καρδιὰ τῆς μουσικῆς τὴν ἀποκαλεῖ ὁ ντ' Αντούνσιο. Μόνον μέσα εἰς τὴν σιωπὴν ἐπιτυγχάνεται ἡ μεγαλυτέρα αὐτοσυνεδρίασις καὶ ἡ τελειοτέρα ἔκστασις. Εἶναι μιὰ θεὰ τὴν ὁποίαν πολλοὶ ἀναζητοῦν καὶ πλεῖστοι ἀποφεύγουν. Ἄλλοι τὴν ἀγαποῦν καὶ ἄλλοι τὴν τρέμουν διότι ἡ φωνή της εἶναι ἀσίγητη, δυνατή, σταθερή, ἀκαταμάχητη καὶ ἔχει τὴν ἄτεγκτη ἐκείνη ἔκφραση, πρὸ τῆς ὁποίας ὠχριᾷ τὸ ψεῦδος, ἀπολιθώνεται ἡ ὑποκρισία, ὀδύρεται ἡ ἀδικία καὶ συνταράσσεται ἡ δικαιοσύνη. Τοιοῦτον δικαστήριον οὐδέποτε ἄλλοτε συγκροτεῖται.

Τῶν μεγαλυτέρων τρικυμιῶν προηγεῖται γαλήνη καὶ ἠρεμία. Τῶν μεγαλυτέρων, ἐν καιρῷ πολέμου, ἐπιχειρήσεων προπορεύεται ἀπόλυτος ἡσυχία καὶ ἀκινησία. Καὶ ἡ δροσιὰ λέγει ὁ Νίτσε στάζει στὴ χλωρασιὰ τὴν ὥρα ποὺ ἡ νύχτα εἶναι πιὸ σιωπηλή.

Ὁσονδήποτε ὅμως ἰσχυρὰ καὶ ἂν εἶναι ἡ φωνή της δὲν εἶναι διὰ τοὺς πολλοὺς οὐδὲ διὰ τοὺς ὀλίγους ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐλαχίστους, τοὺς εἰδικὴν πρὸς τοῦτο ἀκουστικὴν εὐαισθησίαν ἔχοντας. Δὲν ἠχεῖ εἰς τὸ τύμπανον τοῦ ἀκουστικοῦ ὀργάνου, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν ψυχὴν χωρὶς κἂν νὰ διέλθη ἀπὸ ἐνδιαμέσους σταθμούς. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ σιωπὴ θεωρεῖται κατὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ κ. Τσάτσου ἡ ἔκφρασις τοῦ ἀπολύτου τέρματος.

Τὴν φωνὴν ταύτην λοιπὸν ἀκούσας « ὁ τῆς βαθύτερης συγκέντρωσης ποιητής, τοῦ λόγου ἐραστὴς καὶ πλάστης », οἰστρηλατήθη καὶ ἄδραξε τὴν πολύηχον λύρα του ἵνα ὑμνήση τὴν «ἄμετρη μυστικὴ γοητεία τῆς ὀμορφιᾶς της ». Προσέκρουσεν ὅμως ὄχι εἰς τὴν ἀντίθεσιν, ἡ ὁποία οὐδέποτε τὸν ἐτρόμαξεν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀντίφασιν.

Τίνι τρόπῳ θὰ ἠδύνατο νὰ ὑμνήση τὴν σιωπὴν ἵνα καταστῇ νοητὴ διὰ τοῦ λόγου; Εἶναι τροφός του ἡ σιωπή, εἶναι μητέρα του καὶ νοιώθει σὰν ἐσωτερικὴ ἀνάγκη τὸν ὕμνο της :

«Σιωπή, Σιωπή μητέρα,
Δός μου νὰ πιῶ στὸν κόρφο σου νέο γάλα νέον αἰθέρα
καὶ κάτι ποὺ δὲ λέγεται καὶ κάτι ποὺ ἀνασταίνει.
Τοῦ κάκου κάποιος μέσα μου μιλεῖ καὶ δὲν σωπαίνει».

Αὐτὸ τὸ «κάτι ποὺ δὲν λέγεται» δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ τὸ δώση διότι ἡ ποίηση δὲν σωπαίνει. Δὲν γνωρίζω ἐὰν ὁ Παλαμᾶς εἶχε τὴν διαίσθησιν πῶς θὰ τοῦ ταράξουν οἱ τυμβωρύχοι τὴν σιωπὴν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Δὲν ἐξηγεῖται ὅμως ἄλλως διότι τότε τί λόγος ὑπῆρχε νὰ τὴν ἀναζητῇ ὡς

«Τὸ ποὺ θ' ἀνοίξη γιὰ νὰ σὲ θάψη κι ἐσὲ χῶμα
νὰ μὴν ἔχη σταυρό, οὔτε πλάκα γιὰ σκεπή,
μήτε κερί, μήτε ὄνομα, οὔτε χόρτο ἀκόμα.
Σιωπή καὶ στὴ σιωπή ».

Δυστυχῶς οὐδ' αὐτὴν τὴν ὑστάτην ἐπίκλησιν ἐσεβάσθη ὁ καλοθελητής, ὅστις παρέδωσε εἰς τὴν δημοσιογραφίαν μετὰ τόσον χρόνον τὰς ἀνεκδότους καὶ ἀγνώστους ἕως τώρα ἐπιστολάς του.

Διὰ τὴν ἀγωγὴν τοῦ λόγου πάντες ἐργάζονται καὶ μοχθοῦν καίτοι ἡ δύναμις τῆς ἐλλόγου ἐκφράσεως εἶναι ἐκ φύσεως ἰσχυρὰ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἰδία δὲ εἰς τὰς γυναῖκας, ἀνεξαρτήτως ἐὰν κατὰ τὸν τραγικὸν ποιητὴν «ἡ σιγὴ ταῖς γυναιξὶ κόσμον φέρει».

Ὑπεραμυνομένη ἡ ζωγράφος Γεωργιάδου Μουσούρη εἶπεν ὅτι : «ἡ σιωπὴ εἶναι θάνατος. Σὰν ζωντανὸς ἄνθρωπος καὶ πρὸ πάντων σὰν γυναῖκα δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ σιωπῶ». Καὶ ἐπειδὴ τοῦτο ἴσως ἐπανελάμβανον ἰσχυρότερον καὶ οἱ ἄνδρες, ἐπεμβαίνει ὡς διαιτητὴς ὁ Ἰσοκράτης μὲ τὸν πρὸς Δημόνικον λόγον καὶ συμβουλεύει πάντας ἀνεξαρτήτως φύλου ἢ ἡλικίας: « Δύο ποιοῦ καιροὺς τοῦ λέγειν, ἢ περὶ ὧν οἶσθα καλῶς ἢ περὶ ὧν ἀναγκαῖον εἰπεῖν. Ἐν τούτοις γὰρ μόνοις ὁ λόγος τῆς σιγῆς κρείττων, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις ἄμεινον σιγᾶν ἢ λέγειν ».

Διὰ τὴν ἀγωγὴν τῆς σιωπῆς οἱ πλεῖστοι ἐτήρησαν ἀπόλυτον σιγὴν καὶ οὐχὶ μόνον... τὴν ἐνὸς λεπτοῦ. Εἴτε ἐξ ἀνγοίας, εἴτε ἐκ προθέσεως εἴτε ἐκ βαθυτάτης τοῦ θέματος συναισθήσεως συνέβη τοῦτο, ἀποδεικνύεται σαφῶς ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι τόσον εὔκολον. Ἄλλως τε ἡ δυσχέρεια αὐτὴ εἶναι πασιφανὴς ἐν τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ Petersen λέγοντος ὅτι : «Ἐκ τῶν ἀνθρώπων μανθάνει τις τὸ ὁμιλεῖν ἐκ δὲ τῶν Θεῶν τὸ σιωπᾶν». Ὡς εὐκόλως πείθεταί τις τὸ ἔργον διαφεύγει κατὰ μέγα μέρος, ἂν οὐχὶ ἐξ ὁλοκλήρου, τῶν ἀνθρωπίνων δυνατοτήτων. Ὅσον εὔκολον εἶναι νὰ ὁμιλῇ τις τόσον δύσκολον εἶναι νὰ σιωπᾶ. Κατὰ τὸ ὁμιλεῖν ἱκανοποιοῦνται αἱ τάσεις αἵτινες φύσει ὑπάρχουν εἰς τὸν

ἄνθρωπον, ἐνῶ κατὰ τὴν σιωπὴν καταστέλλονται αὗται. Παρὰ ταῦτα ὁ Petersen διεμόρφωσεν ὁλόκληρον παιδαγωγικὸν σύστημα ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ὁποίου πολλὰ ἀπέδωσεν. Τὴν ψυχολογικὴν καὶ παιδαγωγικὴν σημασίαν τῆς σιωπῆς διέγνωσαν πρὸ δύο χιλιάδων καὶ πλέον ἐτῶν καὶ τὸ ἐπετύγχανον, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Πλούταρχος, διὰ τῶν μυστηριωδῶν τελετῶν.

Τὰ σχολεῖα, ἰδία τὰ μονοτάξια, ἐξ ἀνάγκης περισσότερον καὶ οὐχὶ ἐκ βαθείας πρὸς ταύτην ἐκτιμήσεως, εἰσήγαγον τὰς σιωπηρὰς ἐργασίας πρὸς ἀπασχόλησιν τῶν μὴ ὑπὸ τοῦ δ/λου ἀπασχολουμένων μαθητῶν ἢ πρὸς ἐμπέδωσιν ἢ ἔκφρασιν διδαχθείσης ὕλης. Ἡ διὰ τῆς βίας ἐπιβληθεῖσα σιωπή, πόρρω τοῦ εἰδικοῦ ταύτης σκοποῦ ἀπέχουσα, οὐχὶ μόνον δὲν ὠφελεῖ ἀλλὰ εἶναι τόσον ἀντιπαιδαγωγικὴ ὅσον καὶ ἀδύνατος, διότι κατὰ τὸ Ἀριστοτελικὸν Παράγγελμα, «ἀδύνατον τὸν νέον ἡσυχάζειν».

Σημασίαν ἔχει ὅταν προκύπτῃ ἀπὸ ψυχολογικήν τινα ἀνάγκην, ἣν ἐδημιούργησεν ἢ ἀπαιτεῖ ἡ ἀνάλογος διδασκαλία.

Ἡ Μοντεσσόρι, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Pobin, ἔδωσε τὴν θέσιν ποὺ τῆς ἀνήκει. «Τὸ λεπτό, τὸ τέταρτο τῆς σιωπῆς». Τόσον αὐτὸς ὅμως ὅσον καὶ ὁ Càrton δὲν μένουν ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὴν θέσιν αὐτήν, καὶ ὅπως δίδεται εἰς τὴν σιωπήν, διότι πιστεύουν ὅτι «ἡ σιγὴ εἶναι μιὰ ἠθικὴ νηστεία» ποὺ εὐνοεῖ τὴν σκέψιν, τὴν αὐτοανάλυσιν, τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως καὶ ἀπαιτεῖ σκέψι καὶ προσπάθεια.

Ὑπάρχει λεπτή τις διαφορὰ μεταξὺ σιωπῆς καὶ σιωπηρᾶς ἐργασίας. Ἡ σιωπὴ εἶναι μιὰ μυσταγωγία παθητικῆς οὕτως εἰπεῖν μορφῆς, αἰτία καὶ ἀποτέλεσμα συγχρόνως οὖσα. Αὕτη κυοφορεῖ τὴν ὀρθὴν συνήθως πρᾶξιν. Ἡ δὲ σιωπηρὰ ἐργασία εἶναι ἀνωτέρου βαθμοῦ αὐτοσυγκέντρωσις, αὐτοοργάνωσις, ἢ ἄλλως καὶ ἰδανικὴ μορφὴ αὐτενεργείας καθ' ἣν ὁλόκληρος ὁ ψυχοφυσικὸς κόσμος ἐν ἀλληλεπιδράσει καὶ στενῇ συνεργασίᾳ δημιουργεῖ καὶ δημιουργεῖται. Ἡ χαρὰ αὐτῆς τῆς ἐξατομικευμένης δημιουργίας, τῆς λυτρωθείσης ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἰσοπέδωσιν, ψυχαγωγεῖ καὶ καλλιεργεῖ τὴν αὐτοπεποίθησιν, ἀναγκαίαν οὖσαν διὰ τὴν ἐν γένει ἄνοδον τοῦ ἀτόμου. Αἱ στιγμαὶ τῆς δημιουργίας ὅμως, αἱ γόνιμοι στιγμαί, εἶναι ἐλάχισται καὶ σύντομοι. Εἶναι τρομερὰ δύσκολον νὰ ἐπικοινωνῇ τις ἐπὶ μακρὸν μεθ' ἑαυτοῦ. Τὸ Σχολεῖον ἔχει μέσα διὰ τὴν ἀγωγὴν τῆς σιωπῆς περισσότερα παντὸς ἄλλου. Αὕτη πρέπει νὰ ἀρχίσῃ φυσικῶς, σταδιακῶς καὶ ἐξ' ἁπαλῶν ὀνύχων διὰ τῶν κατανυκτικῶν προσευχῶν, διὰ θρησκευτικῶν ἱστοριῶν ἐμπνεουσῶν δέος, διὰ τῆς διακοπῆς δραματικῆς τινος ἱστορικῆς ἀφηγήσεως εἰς τὸ σημεῖον ἐξ οὗ εὐκόλως δύναται νὰ εἰκασθῇ τὸ τέλος, διὰ τῆς θέας ἀσυνήθους τινος γεγονότος φυσικοῦ ἢ τεχνητοῦ, διὰ τῆς παρατηρήσεως μεγάλων φυσικῶν φαινομένων, διὰ τῆς ἀπολύτου παρατεινομένης σιγῆς μετὰ ἀπὸ μίαν ὡραίαν διήγησιν κ.λ.π.

Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ σιωπὴ δέον νὰ λαμβάνῃ συνειδητοτέραν μορφήν, διὰ τῆς ἀναθέσεως ἐργασιῶν εἴτε ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν μαθητῶν εἴτε ὑπὸ τοῦ διδ/λου, ὅστις θέλει παρακολουθεῖ καὶ ἐλέγχει ἀγρύπνως ταύτας, ἐνισχύων καταλλήλως πᾶσαν προσπάθειαν.

Ὅταν ἐθισθοῦν οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν σιωπήν, ὅταν ὁδηγηθοῦν ἀβιάστως εἰς αὐτὴν τὴν «παγὰν λαλέουσαν», ὅταν υἱοθετηθοῦν καὶ γαλουχηθοῦν ὑπὸ τῆς στοργικῆς ταύτης μητρός, ὅταν εὐπτισθοῦν τῆς μουσικῆς αὐτῆς, ὅταν γευθοῦν τῶν ναμάτων της καὶ ἴδουν τὰ ἀποτελέσματα τῆς δημιουργίας αὐτῆς, τότε θὰ ἀρχίσῃ καὶ ἡ λατρεία της. Αἱ σιωπηραὶ ἐργασίαι καὶ αἱ εἰς τὴν σιωπὴν ἀσκήσεις δὲν πρέπει νὰ περιορισθοῦν εἰς τὸ μονοτάξιο σχολεῖο ἢ κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐμπεδώσεως μόνον τῆς διδαχθείσης ὕλης, ἀλλὰ νὰ λάβουν τὴν ἁρμόζουσαν θέσιν εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα καὶ κατὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἑνότητος. Τοῦτο δὲν θὰ ἀπαιτήσῃ πολὺν κόπον διότι καθὼς καὶ ὁ κ. Κασιμάτης τόσον παραστατικῶς λέγει, «ὁ ἄνθρωπος, ὁ κάθε λογῆς ἄνθρωπος, ἀμέτρητες φορὲς νοιώθει ἐπιτακτικὴ τὴν ἀνάγκη νὰ μείνῃ μόνος μακρυὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀθόρυβα καὶ σιωπηλά, μέσα στὸ δωμάτιό του, στὸ γραφεῖο του, στὸ ἐργαστήρι του νὰ σκύβῃ ἐπάνω στὸ τραπέζι τῆς δουλειᾶς του ἡμέρες ἀμέτρητες καὶ νύχτες ἀτέλειωτες, νὰ ἀσχολῆται μὲ κάτι δικό του καὶ νὰ κάνῃ κάτι ποὺ θέλει καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο ἐνδιαφέρεται.

Πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ τεθῇ κάποιος φραγμὸς εἰς τὴν ἀνισομερῆ ἐκτίμησιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ λόγου καὶ σιωπῆς. Τοῦτο ἐπιβάλεται περισσότερον εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες εἴμεθα φύσει θυμοειδεῖς καὶ εὐερέθιστοι. Διὰ τῆς σιωπῆς καλλιεργεῖται ὁ αὐτοσεβασμὸς καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν ἄλλων. Ἐπιτυγχάνεται δὲ ἡ ταχύτης καὶ ἡ καλὴ ποιότης τοῦ ἀποτελέσματος οἱασδήποτε ἐργασίας. Ὁ νοῦς ποὺ σκέπτεται ἐργάζεται.

Ἡ σιωπὴ σήμερον δὲν εἶναι ἀναγκαία μόνον διὰ τὰ νοσοκομεῖα ἢ τὰ ξενοδοχεῖα ὕπνου, ἀλλὰ διὰ πάντα, ἀνεξαρτήτως φύλου, ἡλικίας καὶ παθήσεως. Ἡ ἀγωγὴ τῆς σιωπῆς εἶναι πλέον μιὰ ἀνάγκη, ἥτις καθημερινῶς καθίσταται ἀναγκαιοτέρα καὶ θὰ ἐπιβληθῇ ἀφ' ἑαυτῆς καὶ μόνον.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καταβάλλεται προσπάθεια διὰ τὴν ἐπικράτησίν της εἰς ἁπάσας σχεδὸν τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρώπου πλὴν ἐκείνης ἥτις χαρακτηρίζει τὸν ἄνθρωπον καὶ λέγεται ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α καὶ δ ι κ α ι ο σ ύ ν η. Δὲν γνωρίζομεν κατὰ πόσον τὸ σιωπηλὸν ἢ ἀθόρυβον θὰ τελειοποιηθῇ εἰς τὰ πολεμικὰ μέσα, ἢ θὰ ἐξαρτηθῇ τοῦτο, ἀνεξαρτήτως τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἐκ τῆς ἐκτάσεως τῆς καταστροφῆς του καὶ μόνον.

Ἐὰν φθάσωμεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ τελειοποιθῇ ἀθορύβως ἡ σιωπὴ καὶ τοῦ καταστρεπτικωτέρου πολεμικοῦ μέσου, διότι ἤδη τινὰ κατεσκευάσθησαν, τότε ἀνωφελὴς ἡ ἀγωγὴ τῆς σιωπῆς. Τότε ἡ ἴδια ἡ σιωπὴ θέλει ἀναλάβει μονίμως καὶ διὰ παντὸς τὴν ἀγωγὴν αὐτῆς χάριν ἑαυτῆς καὶ μόνον μὴ ὑπάρχοντος πλέον τοῦ λόγου.

ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΣΟΛΟΔΗΜΟΥ, Διδασκάλου

«... Ὀρθῶς γάρ ἐστι τῶν νέων πρῶτον ἐπιμεληθῆναι, ὅπως ἔσονται ὅ,τι ἄριστοι».

(Πλάτ. Εὐθύφρ. 2 D).

Ὡς γνωστὸν ἡ παιδαγωγικὴ ἐπιστήμη ἐπιδιώκει ν' ἀναπτύξη στὸν μαθητὴν πλήρη βαθμὸν συνειδητότητος στὴν ἐκτέλεσι τῶν ἐργασιῶν του, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῆ συστηματικὴ τελειοποίησις στὴν πνευματικὴ καὶ σωματικὴ του ἐξέλιξι, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς σχολικῆς ζωῆς.

Ἡ ἔμπρακτος ὅμως ἐφαρμογὴ καὶ ἡ θετικὴ ἐπαλήθευσις τῆς παιδευτικῆς αὐτῆς θέσεως εἶναι διαδικαστικὴ πρᾶξις, ἡ ὁποία στὴ σχολικὴ μορφὴ συνθέτει τὸ ἐννοιολογικὸν περιεχόμενον γνωστῆς διδακτικῆς ὁρολογίας, ἡ ὁποία ὀνομάζεται ἐπιμέλεια. Ἡ ἀνάπτυξίς της στὸ σχολεῖο προϋποθέτει καταβολὴν ὡρισμένων ἐνεργειῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξελικτικῶς καθορίζουν ἀντίστοιχον προσαρμογὴν τοῦ διδακτικοῦ ἔργου.

Ἀρχικῶς, ἡ πιὸ ἁπλῆ βαθμίδα τῆς ἐπιμελείας ἐμφανίζεται ὡς φυσικὴ ὁρμὴ τοῦ παιδιοῦ στὴν ἐπιδίωξι καὶ ἀναζήτησι κάποιας προστασίας διὰ τὴν σταθεροποίησιν καὶ ἀσφάλειάν του. Ἡ συστηματικὴ παρακολούθησις τῆς πρώτης αὐτῆς φάσεως ἐμφανίζει ἀπόκρισι σὲ διδόμενα ἐρεθίσματα καὶ ἐπιδιώκει νὰ ἐνισχύση τὴν τάσι τοῦ παιδιοῦ στὴν εὐμενῆ ὑποδοχὴ τῆς συμβολικῆς ἐνέργειας τοῦ διδασκάλου.

Τὸ στάδιον αὐτὸ συμπίπτει μὲ τὴν εἴσοδον τοῦ παιδιοῦ στὸ σχολεῖο καὶ προσδιορίζει τὴν ἀνάγκη, ἀφοῦ ὁ μαθητὴς ἀπέκτησε ψυχοσωματικὴ καὶ κοινωνικὴ ὡριμότητα, ὁ σχολικὸς παράγων νὰ προσαρμόζη τὸ ἔργον του στὴ διδομένη κατάστασι τοῦ μαθητοῦ διὰ νὰ ἐπιτύχη σ' αὐτὸν ὁμαλὴν καὶ ὡριμον συγκρότησιν τοῦ ψυχικοῦ βίου. Ἐὰν συνεπῶς τὸ διδακτικὸν ἔργον προσαρμοσθῆ στὴν κινητικότητα καὶ διεγερτικότητα τοῦ μαθητοῦ, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ, νὰ προσαρμοσθῆ στὴν ἐπέμβασι τοῦ διδασκάλου, θὰ καταδειχθῆ ὅτι ὁ μαθητὴς θὰ ἐθισθῆ στὴν πρωταρχικὴν μορφὴν τῆς ἐπιμελείας. Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ ὑποβάλλει τὸν μαθητὴν στὴ διέγερσι ἐθισμοῦ καὶ στὴν ἀπολαυὴ ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ἀμοιβῆς, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς δημιουργικῆς χαρᾶς του ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατακλύζεται στὴν σχολικὴν αὐτὴν περίοδον.[1]

Στὴν περίοδον αὐτὴν προβάλλεται ἡ ἀξίωσις, ὅπως ἡ οἰκογένεια ἐπιβοηθήση τὸ ἔργον τοῦ σχολείου στὴν κατανόησιν πῶς ἡ εὐτυχία τῶν παιδιῶν της εἶναι ἰδιαίτερη δι' αὐτὰ εὐτυχία καὶ ὄχι τῆς οἰκογένειας, γεγονός, τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ τὴν πρόθεσι, ὅτι οἱ γονεῖς δὲν πρέπει νὰ προσαρμόζουν τὸ παιδί των στὴν ἰδική των νοοτροπία, τὴν ἰδέα καὶ πεποίθησι, ὡς ἐνστικτῶδες προϊὸν τῆς ἰδικῆς των ἰδιοκτησίας (ἐνστικτώδους προγονικῆς ἐπιβουλῆς).

Ὡς συνέχεια στὴν μαθητικὴ ἐπιμέλεια ἐπακολουθεῖ τὸ στάδιον τῆς ὁρμῆς πρὸς μάθησιν, ἡ ὁποία εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴν προσωπικὴ ἐπιβουλὴ τοῦ μαθητοῦ στοὺς ἄλλους συμμαθητάς του. Ἡ τάσις αὐτὴ τοῦ μαθητοῦ εἶναι ἀπόρροια τῆς προσπαθείας πρὸς ἀπόκτησιν κύρους καὶ ἀναγνωρίσεως τῆς ἀξίας του στὴν ἐκτέλεσι τῶν σχολικῶν ἐργασιῶν.

Στὴν ἐνέργεια αὐτὴ τοῦ μαθητοῦ προστίθεται κατὰ τρόπον ἐμφανῆ ἡ συμμετοχὴ τοῦ βουλητικοῦ παράγοντος εἰδικῶς στὴ συμμόρφωσι καὶ ἀκριβῆ ἐκτέλεσι τῶν σχολικῶν ἐργασιῶν. Ἔκτοτε τὴν μαθητικὴν ἐπιμέλειαν διακρίνει ἀντοχή, ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονή, εἶναι δηλαδὴ ἀντέχουσα βούλησις. Ἡ μεταπήδησις δὲ τοῦ μαθητοῦ ἀπὸ τὸ πρῶτον ὁρμέφυτον στάδιον ἐκδηλώσεως τῆς ζωῆς του στὸ συνειδητὸν στάδιον ἐνεργείας του δὲν διαχωρίζεται μὲ ὁροθετικὴν γραμμήν, ἀλλὰ διακρίνεται ἀπὸ τὴν πρόσθετον συμμετοχὴν τῆς βουλήσεως πρὸς ἀκριβῆ καὶ σκόπιμον ἐκτέλεσιν τῶν ἐργασιῶν, πρὸς ἀναγνωριστικὴν πρᾶξιν τῆς ἀξίας τῶν προσπαθειῶν του. Συνεπῶς ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ παρορμᾶ τὴν ἐντασιν τῆς βουλητικῆς ἐνέργειας διὰ τῆς διδακτικῆς ὁδοῦ (καθορισμοῦ καὶ ἐπεξεργασίας διδ. ὕλης κ. τ. λ.) καὶ νὰ δημιουργῆ στενὸν καὶ ἄρρηκτον δεσμὸν μεταξὺ τῶν μορφωτικῶν ἀγαθῶν καὶ τοῦ μαθητοῦ διὰ τὴν πλήρη καὶ ἐντελῆ συμμετοχὴν τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ στὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐργασιῶν του. Ἔπειτα ἀκολουθεῖ ἕξις καὶ παρορμητικὴ διάθεσις τοῦ μαθητοῦ πρὸς πᾶσαν σχολικὴν ἐργασίαν, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ὁ μαθητὴς θὰ γνωρίζη τὴν διανυτέαν ὁδὸν τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία θὰ τὸν ἐθίση στὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐπιμέλειας σ' ὅλα τὰ στάδια τῆς ἐργασίας.

Δὲν παραλείπομε, νὰ προσθέσωμε τὸν παράγοντα τῆς ἀγάπης τοῦ διδασκάλου στὴν παρότρυνσιν τοῦ μαθητοῦ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων εὐγενοῦς ἀμίλλης, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνει τὴν αὐτοσυγκέντωσιν, τὴν κατηρέμησιν, τὴν ψυχικὴν ἐκλέπτυνσιν τοῦ μαθητοῦ [2].

Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ἐπιμέλειας ἀποκορυφοῦται σὲ ἀμιλλα, ἡ ὁποία διαθερμαίνει καὶ διαποτίζει τὴν μαθητικὴν ἐπίδοσι στὴ σχολικὴ ζωή.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ἐλεύθερον χρόνον πρέπει ὁ μαθητὴς νὰ παρακολουθῆται στὴν ἐπιμέλειά του, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται συστηματικὴ ἐνεργητικότης πρὸς ἐπωφελῆ χρησιμοποίησι τῆς «σχολῆς» διὰ νὰ δυνηθῆ νὰ ἀποκτήση πεποιθήσεις, ἱκανότητας καὶ δυνάμεις στὴν κατανόησι καὶ ὑπερνίκησι παντὸς ἐμποδίου στὸν ἐξοπλισμὸ μὲ θάρρος,

1. «Χαρὰ δὲ τῇ διαχύσει καὶ εὐπορίᾳ τῆς ῥοῆς τῆς ψυχῆς ἔοικε κ. λ. η. ν η». (Πλάτ. Κρατ. 419G).

2. «Οἱ εὖ πεποιηκότες φιλοῦσι καὶ ἀγαπῶσι τοὺς πεπονθότας» (Ἀριστλ. Η Ν.1120/Β/14)

Η ΝΟΥΘΕΣΙΑ

(ΩΣ ΑΡΙΣΤΟΝ ΠΑΙΔ)ΚΟΝ & ΠΑΙΔΟΝΟΜΙΚΟΝ ΜΕΤΡΟΝ)

ΧΡ. Π. ΣΤΑΜ. ΜΠΑΜΠΑΛΙΤΟΥ
Δ/ντοῦ Γ' Σχολ. Σουφλίου

I. Ἀπὸ τὴν εἰδησεογραφίαν τοῦ Τύπου, ἡμετέρου καὶ ξένου, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ προσωπικάς μου παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν μαθητῶν καὶ τῶν νέων γενικῶς τῆς πόλεώς μας ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἐπικρατείας, παρετήρησα μίαν οὐχὶ εὐχάριστον ἀπὸ ἠθικῆς πλευρᾶς κατάστασιν ἐπὶ τῆς μαθητιώσης νεολαίας.

Ἄτακτος φοίτησις εἰς τὸ Σχολεῖον, ἀμέλεια, ἀπείθεια, ἀσέβεια πρὸς τοὺς μεγαλυτέρους, διάφοροι ἀξιόποινοι πράξεις, κλοπαὶ ἀπὸ οἰκίας καὶ καταστήματα ἢ ἀπὸ σταθμεύοντα αὐτοκίνητα, ἐπιθέσεις ἀνήθικοι ἐκ μέρους ἀνηλίκων, τεντυμπουσμοί, ἠθικαὶ παρεκτροπαὶ πέραν τοῦ συνήθους τῆς παιδικῆς ἐπιπολαιότητος, ἤτοι ἐλαττώματα ἐμβάλλοντα εἰς ἀνησυχίαν καὶ εἰς σοβαρὰς σκέψεις τὴν ἐνήλικον τάξιν.

Καὶ δὲν προτίθεμαι νὰ ἀποδώσω τὴν αἰτίαν εἰς τὴν στροφὴν τῆς προσοχῆς μας πρὸς τὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἀτομικῆς ἐπιστήμης ἢ τὴν παρακολούθησιν τῶν τροχιῶν τῶν τεχνητῶν δορυφόρων, ἐξ οὗ παρημελήθη τὸ παιδί.

Συμμεριζόμενος ὅμως καὶ ἐγὼ ὡς ἐκπαιδευτικὸς τὴν εὐθύνην τῆς καταστάσεως ταύτης, ἀνέτρεξα εἰς τὴν πεῖραν μου καὶ κατέληξα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ «Νουθεσία» συστηματικῶς παρεχομένη θ' ἀπέβαινε τὸ ἀποτελεσματικώτερον παιδαγωγικὸν καὶ παιδονομικὸν μέτρον, σωστικὸν τῆς νεότητος ἀλλὰ καὶ τῆς καθόλου κοινωνικῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς μας.

II. Ὅσον ἐπιβλαβὴς εἶναι ἡ ἄγνοια τῶν βασικωτέρων παιδονομικῶν μέτρων, τόσον ἐκ παραλλήλου ἐπιζήμιος καθίσταται καὶ ἡ μὴ κατάλληλος ἐφαρμογὴ τούτων.

Ποσάκις τῇ ἀληθείᾳ διάφοροι ἀντιδράσεις ψυχολογικαὶ ἐπιφέρουν μίαν ψυχικὴν ἀναταραχὴν ἐντός μας, ἕνα ἄγχος τυραννικόν, ὅπερ διακατέχει ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς μας!

Παρατηρεῖται π.χ. τὸ ἄτοπον καθ' ὃ εἰς τὰ περισσότερα σπίτια, ὡς τὸ κυριώτερον κατὰ παράδοσιν μέσον ἀγωγῆς νὰ θεωρῆται τὸ ξύλο. «Τὸ ξύλο ποὺ βγῆκε ἀπ' τὸν παράδεισο», λέγουν. Καὶ δυστυχῶς χρησιμοποιεῖται ἀφειδέστατα διὰ σφάλματα ὄχι μόνον τῶν μικρῶν ἀλλὰ καὶ τῶν μεγάλων, καὶ τῶν ἐφήβων ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

Κατ' ἐπέκτασιν ὄχι εἰς μικρὸν βαθμὸν χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς τὸν δρόμον τοῦ ἑλληνικοῦ χωριοῦ, καὶ εἰς τὸ καφενεῖον, ἐν συνδυασμῷ πολλάκις καὶ μὲ τὴν «κουμπούραν». Ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον ποὺ θὰ φέρῃ ἀντίρρησιν εἰς τὰ λεγόμενα τοῦ παλληκαρᾶ τοῦ χωριοῦ.

Ἔχει καταντήσει ὄργανον τοῦ δικαίου τοῦ ἰσχυροτέρου.

Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι εἶναι ἔθιμον μόνον ἑλληνικόν, διότι καὶ οἱ βόρειοι λαοὶ τὸ ἔχουν ὡς τὸ προχειρότερον μέσον ἐπιλύσεως τῶν διαφορῶν των.

Ἀλλὰ πάλιν μήπως δὲν τὸ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Σπαρτιακὴν ἀγωγήν;

Βέβαια τὸ ζήτημα τοῦτο ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον θέμα, ὅπερ δὲν εἶναι τοῦ παρόντος.

Δυστυχῶς, καὶ στὸ Σχολεῖο κατὰ τὴν ἰσχυρὰν πάντοτε παράδοσιν, ἐν πολλοῖς χρησιμοποιεῖται ὡς τὸ μόνον ἐνδεδειγμένον καὶ ἀποτελεσματικὸν μέτρον ἀγωγῆς, καὶ δὴ τὰ γνωστὰ «χαστούκια» καταφερόμενα κατὰ πολλοὺς τρόπους.

Ἰδίως μερικοὶ νευρικοὶ διδάσκαλοι χρησιμοποιοῦντες τοῦτο ἀφειδῶς λέγουν: «Μὲ τὰ λόγια δὲν παίρνουν αὐτοί· μόνον μὲ τὸ ξύλο. Δὲν πρέπει νὰ σοῦ πάρουν τὸν ἀέρα».

Ἀμφιβάλλω ἐὰν εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ἐνυπάρχει ἴχνος ἀγάπης διὰ τὸ παιδὶ καὶ στοιχειώδεις φυσικαὶ δεξιότητες διὰ τὸ λειτούργημά των καὶ ἐὰν δὲν θὰ ἔπρεπε, κατὰ τὸν Ἀδαμ. Κοραῆν, «νὰ ἐποίμαινον...».

Δὲν θὰ λησμονήσω τὸ ἐν τῇ Παιδαγωγικῇ Γεωργακάκι (σελ. 82) ἀναφερόμενον παράδειγμα ἑνὸς Ἀμερικανοῦ Ἐπιθ)τοῦ, κρίνοντος τὰ παιδονομικὰ μέτρα δύο Δι)ντῶν Σχολείων, τοῦ ἑνὸς χρησιμοποιοῦντος τὰς σωματικὰς ποινὰς τοῦ δ' ἑτέρου τὴν νουθεσίαν, καὶ καθ' ὃ αἱ συχναὶ σωματικαὶ ποιναὶ ἐπιφέρουν τὴν διαστρέβλωσιν τοῦ χαρακτῆρος τῶν μαθητῶν.

Ἄλλοι προσπαθοῦν νὰ ἐπιβληθοῦν μὲ τὸ βαρὺ καταθλιπτικὸν ὕφος των. Μὲ βλέμμα λέοντος βηματίζοντες διαρκῶς πρὸ τῶν μαθητῶν ἢ καὶ καθήμενοι, εἶναι ἕτοιμοι μὲ τὴν παραμικροτέραν αἰτίαν νὰ ἐκσπάσουν εἰς θύελλαν χειροδοκιῶν.

Δὲν εἶναι σπάνιον νὰ κτυπήσουν μαθητὴν μέχρι λιποθυμίας ἢ ζάλης, ἢ καὶ τὶς οἶδε ποίας ἄλλης βλάβης, ἀπωλείας ἀκοῆς κλπ., ἐκτὸς τοῦ ψυχικοῦ τραύματος ὅπερ πολλάκις ἀκολουθεῖ τὸν παθόντα μαθητὴν ἐφ' ὅρου ζωῆς!... Ἀναντιρρήτως ὅθεν εἶναι μέτρον ἀναχρονιστικόν, βάρβαρον καὶ ταπεινόν.

ἐπιμονὴ καὶ καρτερίαν, ἀφοῦ πρῶτος ὁ διδάσκαλος στὴν ἐκτέλεσι οἱουδήποτε ἔργου προβάλλεται ὡς παράδειγμα [3].

Ἀποτέλεσμα ὅλων αὐτῶν τῶν ἐνεργειῶν εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐπιμέλειας, διὰ τῆς ὁποίας ὁ μαθητὴς παρορμᾶται, ἡ σχολικὴ ἐργασία εὐοδοῦται, ἡ διδακτικὴ πρᾶξις θεμελιοῦται καὶ ὑψοῦται ὡς ἐπίτευγμα «ἡ βούλησις τοῦ ἀγαθοῦ».

3. «Ἐμὲ παράδειγμα ποιούμενος» (Πλάτ. Ἀπολ. 23 b).

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, θεωροῦμεν γενικῶς τὰς σωματικὰς ποινὰς ἀπαραδέκτους.

Ἀντὶ τούτων προτείνομεν τὴν ἐκ τῆς Χριστιανικῆς ἀγάπης προερχομένην «νουθεσίαν». Νουθεσίαν ὅμως θερμήν, πατρικήν, ἡπίαν, πίπτουσαν εἰς τὰς καρδίας τῶν μαθητῶν ὡς ἡ ἁπαλὴ χιὼν εἰς τὴν ἤρεμον ἐπιφάνειαν τῆς λίμνης.

Νουθεσίαν ἐκ βάθους καρδίας· ὡραίαν, σοβαράν, προερχομένην ἀπὸ ἀνυπόκριτον ἐνδιαφέρον, ἀπὸ πλημμυρίζουσαν ἀγάπην πρὸς τὸ παιδί.

Ἡ νουθεσία, προτείνομεν, ὅπως γίνῃ σύνθημα ὅλων: Γονέων, ἐκπαιδευτικῶν, προϊσταμένων ὑπηρεσιῶν, ἐπαγγελματιῶν, κληρικῶν, στρατιωτικῶν, πάντων ἐν γένει τῶν ἀσκούντων ἐπιρροὴν πρὸς τὴν νεότητα, τῶν ἀνωτέρων πρὸς τοὺς κατωτέρους.

Ἡ νουθεσία, ὑποστηρίζομεν, ὅτι εἶναι ἰσχυρότατον παιδαγωγικὸν καὶ παιδονομικὸν μέτρον, ὅπερ μάλιστα δὲν ἠρευνήθη καθ' ὅλην του τὴν ἔκτασιν καὶ ἀποτελεσματικότητα. Πάντοτε ὁσάκις ἐφηρμόσθη ἀπὸ ἀρχαιοτάτων ἐποχῶν, ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἱστορίας τῆς «Βίβλου» καὶ τῶν διαφόρων λαῶν, ὡς παιδονομικὸν μέτρον ἀπέδωκεν ἄριστα ἀποτελέσματα καὶ ἀκαταγώνιστα· ἀπέβη σωστικὸν μέτρον οὐχὶ μόνον τῆς νεότητος, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκογενείας καὶ λαῶν ὁλοκλήρων καὶ ἐθνῶν.

Προτείνομεν λοιπὸν τὴν ἐφαρμογὴν ταύτης, ὡς τοῦ κυριωτέρου μέτρου σχολικῆς, οἰκογενειακῆς, ἐπαγγελματικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐν γένει ἀγωγῆς, ὑπερέχοντος παντὸς ἄλλου μέσου καὶ δὴ ἀπὸ τὰς ἀπαραδέκτους, πλὴν τόσον συχνὰς σωματικὰς ποινάς, εἰς ἃς καταφεύγομεν οἱ πάντες, ὡς εὐκολωτέρας.

Νουθεσία 10λεπτος εἰς τὰ Σχολεῖα Στοιχ. καὶ Μέσης Ἐκπ. μετὰ τὸ πέρας τῶν μαθημάτων τῆς ἡμέρας, ἐπὶ θρησκευτικῶν, ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν ζητημάτων, ἤθελεν ἀποβῇ ἄκρως ὠφέλιμος.

Εἶναι δυνατὸν διὰ ταύτης καὶ μόνον νὰ ἀποφεύγωνται ἐπικίνδυνοι ροπαὶ καὶ ὀλισθήματα τῶν νέων γενικῶς, ὡς κλοπαί, τεντυποῦσμοί, κακίαι, δυστροπίαι, ἀσέβεια, ἀνυπακοὴ καὶ λοιπὰ ἐλαττώματα καὶ ἠθικαὶ παρεκτοπαὶ τῆς δυστιθασσεύτου νεανικῆς ἡλικίας.

Νουθεσία πηγάζουσα ἀπὸ τὸ Εὐαγγελικὸν ρητόν: «Ἐκτρέφετε τὰ τέκνα ὑμῶν ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου».

Παρά τισι συναδέλφοις ὑφίσταται ἡ γνώμη ὅτι ἡ νουθεσία ἀποτελεῖ μόνην ὑποχρέωσιν τῶν γονέων, εἰς τὸ Σχολεῖον δὲ ἀποτελεῖ ἔργον προαιρετικόν, πέραν τῶν διδακτικῶν καθηκόντων.

Καὶ ἐπειδὴ καὶ οἱ γονεῖς ἐπαφίενται διὰ τὴν νουθεσίαν εἰς τοὺς ἐκπαιδευτικούς, δὲν ἐνεργεῖται σήμερον αὕτη οὐδαμόθεν. Ἕνεκα δὲ τούτου βλέπομεν καθημερινῶς πόσον θλιβερὰ εἶναι τὰ ἀποτελέσματα.

Ἡ νουθεσία δέον νὰ εἶναι συνεχὴς καὶ καθημερινή, προγραμματισμένη καὶ ν' ἀναφέρηται εἰς ὅλα τὰ ἀντικείμενα τῶν καλῶν ἕξεων:

Θετικῶς: Φιλαλήθεια, δικαιοσύνη, καλωσύνη, ἀγάπη προς τὸν πλησίον, ἀλληλοβοήθεια, σεβασμὸς πρὸς τοὺς μεγαλυτέρους, ἐπιμέλεια, ἐργατικότης, ἠθικότης, εὐγένεια κλπ.

Ἀρνητικῶς: Προφύλαξις ἀπὸ τὴν ἀνηθικότητα, ἀπὸ κακὰς συναναστροφάς, ἀπὸ τὴν κλοπήν, τὸ ψεῦδος, ἀγένειαν, κακὴν συμπεριφοράν, ἀσέβειαν, ὀκνηρίαν, ἀμέλειαν κλπ.

Πάντα ταῦτα ὅμως μὲ γλυκύτητα, μὲ βαθὺ ἐνδιαφέρον, μὲ ἀγάπην, μὲ παραδείγματα ἀπὸ τὸν θρησκευτικὸν καὶ κοινωνικὸν βίον, μὲ παραβολὰς ὡς ἔπραττεν ὁ Μέγας Διδάσκαλος, καὶ μὲ μύθους, ὡς ὁ Αἴσωπος. Εἶμαι λίαν αἰσιόδοξος διὰ τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ μέτρου τούτου.

Πιστεύω ὅτι, ἐὰν ἡ νουθεσία γίνῃ σύνθημα ὅλων, σύνθημα τοῦ Σχολείου, τοῦ Στρατοῦ, τῆς Ἐκκλησίας, τῆς οἰκογενείας, τοῦ οἰκοτροφείου, πάντων τῶν εὐαγῶν ἱδρυμάτων, τοῦ ἐργοστασίου, παντὸς χώρου ὅστις συγκεντρώνει μαθητὰς ἢ ἐργάτας, δὲν θ' ἀργήσῃ νὰ καρποφορήσῃ καὶ νὰ ἔχωμεν τὰ πλέον ἄριστα ἀποτελέσματα.

Ἰδιαιτέρως χρήσιμος δύναται ν' ἀποβῇ διὰ τοὺς ἐγκλείστους εἰς φυλακὰς καὶ τοὺς ἐξορίστους, ἀντικαθιστῶσα ἐξ ὁλοκλήρου τὰς βαρβάρους σωματικὰς ποινάς.

Ἡ νουθεσία, μέθοδος ἐφαρμοσθεῖσα παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔχει δύναμιν ὄντως θαυματοποιόν.

Ἡ νουθεσία δύναται ν' ἀσκηθῇ ἀκόμη πρὸς τοὺς παρεκτρεπομένους καὶ ἀσθενεῖς τὴν βούλησιν γέροντας, μὲ ἀντιστροφὴν τώρα: Τὸ παιδὶ θὰ συμβουλεύσῃ καὶ θὰ συνετίσῃ τὸν πατέρα του. Καὶ ποσάκις, τῇ ἀληθείᾳ, μαθηταὶ Δημ. Σχολείου ἀκόμη, δὲν ἐνουθέτησαν τοὺς γονεῖς των καὶ τοὺς ἔκαμαν ν' ἀφίσουν κακὰς ἕξεις!...

Τὴν νουθεσίαν δυνάμεθα ν' ἀσκήσωμεν πανταχοῦ! Ἀκόμη καὶ καθ' ὁδὸν ὁσάκις ἀντιλαμβανόμεθα μαθητὰς ἰδικοῦ μας ἢ ξένου ἀκόμη Σχολείου ἀσχημονοῦντας καὶ παρεκτρεπομένους.

Εἶναι ἐντελῶς καταδικαστέα ἡ γνώμη καθ' ἣν ἡ εὐθύνη τῆς ἀγωγῆς μετὰ τὴν ἔξοδον τῶν μαθητῶν ἀπὸ τὴν θύραν τοῦ Σχολείου βαρύνει ἐξ ὁλοκλήρου τοὺς γονεῖς, ἀπαλλασσομένων τῶν διδασκάλων πάσης ὑποχρεώσεως.

Τὸ θέλομεν ἢ ὄχι, ἡ κοινωνία τοὐλάχιστον, τὸ ἥμισυ τῶν εὐθυνῶν τῆς ἀγωγῆς ρίπτει εἰς τοὺς ὤμους μας.

Ἀλλὰ δὲν γνωρίζω πόσον ἐγωϊσταὶ πρέπει νὰ εἴμεθα διὰ νὰ μὴ καταδεχώμεθα νὰ νουθετήσωμεν μαθητήν μας εἰς τὸν δρόμον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει νὰ ἐντρεπώμεθα καὶ διὰ τὸν τίτλον μας ὡς διδασκάλων!...

Παρετήρησα κάποτε μαθητήν, ὅστις ἀντιπαρῆλθε χωρὶς νὰ χαιρετήσῃ καὶ μοὶ ἀπήντησεν αὐτολεξεί: «Μεῖς σᾶς χαιρετοῦμε, Κύριε, ἀλλὰ σεῖς δὲν μᾶς δίνετε σημασία».

Εἶχε δίκαιον ὁ μαθητής, ἀπαντῶν οὕτω. Ἠνόει τοὺς ἀκαταδέκτους ἐκείνους ἐκπαιδευτικούς, οἵτινες τῷ ὄντι δὲν δίδουν οὐδεμίαν σημασίαν εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ παιδιοῦ.

III. Διὰ τῶν ἀνωτέρω προσεπαθήσαμεν νὰ δη-

ΤΑ 50 ΧΡΟΝΑ ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Ο ΑΓΙΟΣ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΜΑΣ

Τοῦ κ. ΔΗΜ. Κ. ΚΟΥΤΣΟΥΛΕΛΟΥ
Διδ)λου Προτύπου Παιδ)κῆς Ἀκαδημίας Λαμίας.

«Χριστέ μου, δόστου τὴ χαρά, τὴ μόνη, ποὺ μποροῦσε
νὰ σοῦ ζητήση ἀπάνω ἐκεῖ νοσταλγικὰ ἡ ψυχή του,
κάνε τὸ θάμα κι ἄσε τον νὰ ζήση ὅπως ἐζοῦσε,
σὲ μιὰ μεριά, πού, τάχατες, νὰ μοιάζη τὸ νησί του».

(Λ. ΠΟΡΦΥΡΑΣ)

Ἑκατὸν δέκα χρόνια ἀπὸ τὴ γέννηση καὶ πενῆντὰ ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ γενάρχη τῆς πεζογραφίας μας, τοῦ Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη, συμπληρώνονται ἐφέτος. Φτωχή καὶ ταπεινή, πονεμένη καὶ δυστυχισμένη εἶναι ὁλόκληρη ἡ ζωή του. Πιστεύοντας πάντοτε στοὺς Χριστιανικοὺς κι ἐθνικοὺς ὁραματισμούς του ἀντίκρυσε τὸ θάνατο, ψέλνοντας. Μᾶς ἄφησε ἕνα τεράστιο πνευματικὸ ἔργο, μὲ ἀγωνιστικὴ ἰδεολογία, μιὰ πλούσια πνευματικὴ κληρονομιά, μὲ τὴ σφραγῖδα τῆς ἀληθινῆς προσωπικότητός του. Στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, ὁ μεγάλος Σκιαθίτης διηγηματογράφος,ὁ ὅσιος τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου, ὁ ἀληθινὸς «κοσμοκαλόγερος», παραμένει μιὰ ἰδανικὴ Μορφή, ἕνα αἰώνιο ὄνομα καὶ μιὰ λαμπρὴ δόξα. Ὁ Παπαδιαμάντης τίποτα δὲν ἔχασε ἀπὸ τὴ γοητεία του καὶ τὴ θαλπωρὴ τῆς γλυκειᾶς φωνῆς του. Μέσα στὶς κρίσιμες κι ἁμαρτωλὲς ἐποχές μας ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι μιὰ δυνατὴ ἐνθάρρυνση. Οἱ γενεὲς τῶν Ἑλλήνων, πάνω καὶ πέρ' ἀπ' τὸ χρόνο, θ' ἀτενίζουν, μὲ σεβασμὸ κι εὐγνωμοσύνη, τὴν ἀσκητικὴ Μορφή του καὶ θὰ τιμοῦν στοὺς αἰῶνες τὸν ἅγιο τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων.

Γυιὸς ταπεινοῦ ἐφημερίου, ξεκινᾶ ἀπ' τὸ ἀγαπημένο νησί του καὶ ὑψώνεται, μέσα στὴ δοκιμασία καὶ στὸν πόνο, στὴ στέρηση καὶ στὴν πίκρα, σὲ ἰδεολόγο ἀγωνιστὴ τῶν γραμμάτων. Ἡ ζωή του ὁλόκληρη εἶναι ἕνα λαμπρὸ παράδειγμα ἁγνότητος καὶ ταπεινοφροσύνης, αὐτοπειθαρχίας καὶ συνέπειας. Ἀγαποῦσε καὶ νοσταλγοῦσε πάντοτε τὴν ἁγιότητα τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς, γιατὶ ζοῦσε μέσα του ἡ αὐστηρὴ παράδοση. Ἰδιόμορφος στὸ χαρακτῆρα, στὸν τρόπο τῆς ζωῆς καὶ στὴν ἔκφραση τῆς τέχνης του, κινεῖται πάντοτε σ' ἕνα περιβάλλον φτωχικὸ καὶ ἤρεμο, ποὺ τὸ ἁγιάζουν ἡ ἀγαθότητα κι ἡ πίστη, ὁ σεβασμὸς κι ἡ νοσταλγία, τὸ θρησκευτικὸ δέος κι ἡ καλωσύνη.

Μὲ τὶς ὑψηλές του τάσεις πρὸς τὴν ἠθικὴ τελείωση τῆς ζωῆς, μὲ τὴν ἐνοραματική του δύναμη καὶ τὸ δημιουργικὸ του πνεῦμα, γίνεται ὁ θεμελιωτὴς τῆς νεοελληνικῆς πεζογραφίας κι ὁ ἀσύγκριτος συγγραφέας τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ. Μὲ τὴ μεγάλη του λυρικὴ πνοὴ καὶ τὸ ὑπέροχο παράδειγμά του, γίνεται ὁ μεγάλος ὁδηγὸς τῆς Ἑλληνικῆς γενεᾶς. Νοσταλγὸς τῶν ἐρημοκκλησιῶν καὶ πιστὸς τηρητὴς τῶν συμβόλων τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, χαρίζει ὁλόκληρη τὴν ὕπαρξή του στὴν ἐνατένιση καὶ στὴ δημιουργία.

Ὁλόκληρο τὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη εἶναι ἀφιερωμένο στὴν πίστη, στὴν πατρίδα καὶ στὴ φύση. Ὁ ἴδιος τονίζει χαρακτηριστικὰ τὸ περιεχόμενο τῆς τέχνης του: **«Ἐνόσῳ ζῶ καὶ ἀναπνέω καὶ σωφρονῶ, δὲν θὰ παύσω νὰ ὑμνῶ μετὰ λατρείας τὸν Χριστόν μου, νὰ περιγράφω μετ' ἔρωτος τὴν φύσιν καὶ νὰ ζωγραφῶ μετὰ στοργῆς τὰ γνήσια Ἑλληνικὰ ἤθη.»** Ἀξίζει νὰ θυμηθοῦμε μερικὰ ἀποσπάσματα ἀπ' τὰ ὡραῖα διηγήματά του, ποὺ τὸν ἀναδεικνύουν ἅγιο τῆς Λογοτεχνίας μας.

Γεμᾶτος συγκίνηση ἀπὸ τὴν ὀμορφιὰ τῆς εἰκονογραφίας τοῦ ἐξωκκλησιοῦ, γράφει: «Ἔλαμψε δὲ τότε ὁ ναὸς ὅλος καὶ ἤστραψεν ἐπάνω εἰς τὸν θόλον ὁ Παντοκράτωρ μὲ τὴν μεγάλην καὶ ἐπιβλητικὴν μορφὴν καὶ ἠκτινοβόλησε τὸ ἐπίχρυσον καὶ λεπτουργημένον μὲ μυρίας γλυφὰς τέμπλον, μὲ περικαλλεῖς τῆς ἀρίστης βυζαντινῆς τέχνης εἰκόνας του, μὲ τὴν μεγάλην εἰκόνα τῆς Γεννήσεως, ὅπου «Παρθένος καθέζεται τὰ Χερουβεὶμ μιμουμένη», ὅπου θεσπεσίως μαρμαίρουσιν αἱ μορφαὶ τοῦ Θείου Βρέφους καὶ τῆς Ἀμώμου Λεχοῦς, ὅπου ζωνταναὶ παρίστανται αἱ ὄψεις τῶν ἀγγέλων, τῶν μάγων καὶ τῶν ποιμένων, ὅπου νομίζει τις, ὅτι στίλβει ὁ χρυσός, εὐωδιάζει ὁ λίβανος καὶ βαλσαμώνει ἡ σμύρνα καὶ ὅπου φαντάζεταί τις, εἰς μίαν στιγμήν, ὅτι ἀκούει τὸ «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ!» (« Στὸ Χριστὸ στὸ κάστρο»). Μὲ νοσταλγία ζωγραφίζει τὴν αὐγή, μιὰ ἀπ' τὶς νησιώτικες ὀμορφιές: « Ὦ αὐγή, γλυκεῖα αὐγή, ποὺ ἀνθίζεις ἐκεῖ εἰς τὸ ὕψος, ἀλλὰ καὶ τόσον χαμηλὰ ἐπάνω ἀπὸ ἐκείνην τὴν ράχην τὴν ἀντικρυνὴν

(Συνέχεια εἰς τὸ ἑπόμενον)

λώσωμεν ὅτι ἡ νουθεσία εἶναι σοβαρὸν παιδαγωγικὸν καὶ παιδονομικὸν μέτρον.

Ἂς ἐξετάσωσιν τοῦτο οἱ εἰδικοὶ ὑπὸ βαθυτέραν ἐπιστημονικὴν σημασίαν, καὶ ἂς ἐκδώσωσιν τὰς καταλλήλους ὁδηγίας καὶ διαταγὰς περὶ τῆς ἐφαρμογῆς του, ὥστε νὰ ἀποβῇ ὠφέλιμον διὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς ἀγωγῆς τῶν Ἑλληνοπαίδων καὶ τῆς Πατρίδος.

ΣΗΜ. Ἡ παροῦσα ἐργασία μας ἀποτελεῖ μέρος πολυσελίδου μελέτης, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Χαρακτὴρ τῆς τάξεως καὶ προσωπικότης τοῦ διδασκάλου», ἀνακοινωθείσης εἰς τοπικὴν ἐν Σουφλίῳ Παιδαγ/κὴν συγκέντρωσιν, τὴν 19-3-60.

Εὐθυμίου Θεοδωροπούλου.

«Ψυχολογία Ἐπαγγελματικῆς Προσαρμογῆς»·

Τὸ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον κυκλοφορήσαν πρό τινων ἡμερῶν βιβλίον εἶναι ὄντως πρωτότυπον διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους:

Ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἀγωνιώδη ἐρωτήματα: Διατί ἡ μεγάλη πλειονότης τῶν ὁπουδήποτε ἐργαζομένων δὲν εἶναι εὐχαριστημένη ἐκ τῆς ἐργασίας της. Διὰ τίνος τρόπου εἶναι δυνατὸν νὰ συμβιβασθῇ τὸ ἄτομον πρὸς τὸ ἔργον του καὶ νὰ δοκιμάσῃ ἐξ αὐτοῦ ἱκανοποίησιν. Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ προληφθῇ ἡ πρὸς τὸ μέλλον ἐπάγγελμα δυσπροσαρμοστία. Πῶς τὸ σχολεῖον - καὶ δὴ τὸ Δημοτικὸν τοιοῦτον - δύναται νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν προσαρμογὴν τῶν ἐξ αὐτοῦ ἀποφοιτώντων. Πρὸς τούτοις. Περιλαμβάνει αὐτούσια ἐρωτηματολόγια καὶ τρόπους ὑπολογισμοῦ ἢ διαγνώσεως, τόσον τῶν γενικῶν ὅσον καὶ τῶν εἰδικῶν ἱκανοτήτων τοῦ ἀτόμου, ἤτοι ἀτομικὸν καὶ ὁμαδικὸν τέστ εὐφυΐας, τέστ προσωπικότητος, τέστ ἐπαγγελματικῶν διαφερόντων, τέστ σχολικῶν ἐπιτευγμάτων, τέστ εἰδικῶν ἱκανοτήτων (ἐκφραστικῆς, ἀριθμητικῆς, συλλογιστικῆς, στατιστικῆς, μηχανικῆς, κινητικῆς, συναρμολογιστικῆς, φανταστικῆς, σχεδιαστικῆς, συνθετικῆς, μνημονικῆς, συντονιστικῆς, μουσικῆς ἱκανότητος καὶ παρατηρητικότητος.)

Περιλαμβάνει ἀκόμη τὰ χαρακτηριστικὰ 383 ἐπαγγελμάτων μετὰ τῶν ἀπαιτήσεων αὐτῶν. Ἡ ἐργασία αὕτη ἀποτελεῖ περίληψιν τῶν συνεντεύξεων, ἅτινας ἔσχον οἱ σπουδασταὶ τῆς παιδ. Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων, μετὰ τῶν ἀσκούντων τὰ σχετικὰ ἐπαγγέλματα, κατὰ τὰ ἔτη 1957-61 ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν παρὰ πόδας ἑκάστου ἐπαγγέλματος ὀνομάτων αὐτῶν.

Καταλήγει εἰς συνολικὴν ἑρμηνείαν τῶν δεδομένων ἀτόμου - ἐπαγγέλματος. Ἐπισυνάπτεται, τέλος, πίναξ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπαγγελματικῶν σχολῶν μετὰ τῶν ἀπαιτήσεων αὐτῶν.

Οὕτω ὁ ἐπιθυμῶν νὰ ἀσχοληθῇ μετὰ τοῦ θέματος τούτου - καὶ τοιοῦτος εἶναι πᾶς τις ἐπιμελούμενος τοῦ παιδός, μάλιστα δὲ ὁ διδάσκαλος ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ - εὑρίσκει εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο ὕλην θεωρητικῆς μελέτης ἀφ' ἑνὸς καὶ πρακτικῆς ἀσκήσεως ἀφ' ἑτέρου. Τὸ βιβλίον γενικώτερον χαρακτηρίζει πρακτικὸν πνεῦμα - πνεῦμα ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ παιδὸς καὶ καταλῆγον εἰς αὐτόν - καὶ ἐπαγωγὸς διάταξις τῆς ὕλης, ὑποβοηθοῦσα οὐ μόνον τὸν διδάσκαλον ἀλλὰ καὶ τὸν ἄμοιρον ψυχολογικῶν καὶ παιδαγωγικῶν γνώσεων γονέα, διὰ τὸ θέμα τῆς ἐπαγγελματικῆς προσαρμογῆς ἀνηλίκων καὶ ἐνηλίκων. Τὸ σχῆμα εἶναι μέγα μετὰ 215 σελίδων, δέκα-ὀκτὼ κλισέ, δέκα πινάκων, μικρῶν στοιχείων. Ἡ τιμή του εἶναι 75 δραχ. διὰ σχολικὰς ἐφορείας καὶ 50 δρχ. δι' ἐκπαιδευτικούς· πωλεῖται παρὰ τοῦ ἰδίου ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Ναυπάκτῳ.

Παλαιός, ἐν τῷ Διδασκαλείῳ Τριπόλεως, συμμαθητής τοῦ συγγραφέως, χαιρετίζω μετὰ πολλῆς ἱκανοποιήσεως τὸ πολύτιμον καὶ ἀπαραίτητον, διὰ πᾶσαν βιβλιοθήκην, ἔργον αὐτοῦ.

Ἐν Αἰγίῳ τῇ 5η Μαΐου 1961

Κωνσταντῖνος Τσιγκρῆς
διδ/λος Β'. Δημοτ. Σχολείου Αἰγίου

Δημητρίου Κουτάλου
Ὑποδ/ντοῦ τῆς Μαρασλείου
Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας

Η ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Ἀθῆναι 1960

Κατὰ τὸν ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον ἔτυχε νὰ γνωρίσω τὸν διδάσκαλον κ. Δημήτριον Κουτάλον, βαρύτατα τραυματισμένον ἐξ ὅλμου εἰς τὴν ὠμοπλάτην. Μετά τινα χρόνον ἰαθεὶς εὐτυχῶς ἐκ τοῦ ἐπικινδύνου τραύματός του καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσίν του ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ ἀπῆλθεν οὗτος δι' εὐρυτέρας σπουδὰς εἰς Παρισίους. Ἐκεῖ, παρὰ τὴν τραυματισθεῖσαν ὑγείαν του, ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῶν Παιδαγωγικῶν-Ψυχολογίας-Φιλοσοφίας, πρὸς ἣν, ὡς ἀπεδείχθη, ἔτρεφεν ἰδιαιτέραν κλίσιν. Ἐπανελθὼν εἶχε συγγράψει καὶ δημοσιεύσει ἐν Παρισίοις εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν τὰ κάτωθι δύο ἄξια ἐπαίνου συγγράμματά του:

1) La dialectique de l' Être Absolu (Paris 1953, σελ. 230).

2) La Psychologie de la création (Paris 1953, σελ. 96)

Διορισθεὶς εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν Θεσσαλονίκης ὡς Καθηγητὴς τῶν Παιδαγωγικῶν, ἀπετέλεσεν ἀρτιώτατα μορφωμένον στέλεχος τῶν παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν. Ἐργατικώτατος ὤν, παρὰ τὸν φόρτον ἐργασίας ἐν τῇ Παιδαγωγικῇ Ἀκαδημίᾳ, βραχὺν χρόνον μετὰ τὸν διορισμόν του, ἐξέδωκεν ἐπαλλήλως τὰς κάτωθι φιλοσοφικὰς πραγματείας του, ἤτοι:

3) Φαινομενολογία καὶ Μεταφυσική (Θεσσαλονίκη 1956 σελ. 73), δι' οὗ ἐδείχθη ἱκανὸς μελετητὴς τῆς Φαινομενολογίας τοῦ Ed. Husserl, λαβυρινθώδους καὶ διὰ τοὺς συμπατριώτας του ἀκόμη, τοὺς Γερμανούς.

4) Δελτίον φιλοσοφικῶν σπουδῶν, τ. I (Θεσ)νίκη 1957, σελ. 64)

5) Δελτίον φιλοσοφικῶν σπουδῶν, τ. II (Θεσ)νίκη 1957, σελ. 64),

6) Θεμελιώδεις ἔννοιες τῆς Φιλοσοφίας (Θεσσαλονίκη 1957, σελ. 40).

7) Ἡ Φαινομενολογία τῆς Ἀγωγῆς Ἀθῆναι 1960, σελ. 109).

8) Στοιχεῖα Φιλοσοφίας I. Γνωσιολογία (Ἀθῆναι 1960 σελ. 68) καὶ

9) Στοιχεῖα Φιλοσοφίας II. Μεταφυσική (Ἀθῆναι 1961 σελ. 96).

Πάντα τὰ μέχρι τοῦδε, ἐν βραχεῖ διαστήματι, ἐκδοθέντα ἀξιόλογα συγγράμματα τοῦ κ. Κουτάλου στρέφονται περὶ τὴν Φιλοσοφίαν, πλὴν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 7 ὑπὸ τὸν τίτλον **Ἡ Φαινομενολογία τῆς Ἀγωγῆς**, Ἀθῆναι 1960, δι' οὗ καταβάλλεται προσπάθεια θεμελιώσεως τῆς Ἀγωγῆς ἐπὶ φιλοσοφικῆς βάσεως καὶ δὴ τῆς Φαινομενολογίας τοῦ Ed. Husserl, προηγηθείσης τοῦ ὑπαρξισμοῦ (Existenzphilosophie) τοῦ Martin Heidegger θεωρίας ἥτις σήμερον ἄρχει ἐν Γερμανίᾳ, προϊὸν τῆς τεταραγμένης ἐποχῆς μας.

Κατὰ τὸν χρόνον τῶν ἐν Γερμανίᾳ σπουδῶν μου ἡ Φαινομενολογία ἦτο γνωστὴ καὶ ἀποδεκτὴ ὑπὸ μικροῦ κύκλου φιλοσόφων καὶ ἐλαχίστων φιλοσόφων - παιδαγωγῶν.

Ὁ γράφων, ὡς πρὸς τὴν Ἀγωγὴν καὶ Ψυχολογίαν εἱλκύσθη ἀπὸ τὰς βαθυστοχάστους καὶ ἐπαναστατικὰς διὰ τὴν ἐποχὴν του ἰδέας τοῦ φιλοσόφου τῆς ζωῆς (Zebensphilosoph Wilhelm Dilthey καὶ τοῦ ἰδεολογικῶς μαθητοῦ

Eduard Spranger, ὅστις τὴν Παιδαγωγικήν του ἐθεμελίωσε συστηματικῶς ἐπὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πολιτισμοῦ (Kulturphilosophie), **μὲ βασικὰς ἐννοίας τῆς ἀγωγῆς**, τὰς ἐννοίας Παιδαγωγὸς - Τρόφιμος - Μορφωτικὰ ἀγαθὰ (Bilungsgüter ἀπαγόμενα ἀπὸ τῶν **Πολιτιστικῶν ἀγαθῶν** (Kulturgüter). Πολιτισμὸς (Kultur) καὶ ἡ ἐπὶ τὴν ἀγωγὴν πολιτιστικῶν ἀγαθῶν ἐπίδρασίς του, ὡς καὶ τὰ ἑκάστοτε **μορφωτικὰ ἰδεώδη** (Bildungsideale) καὶ ἡ ἐπὶ τὴν ἀγωγὴν ἐπίδρασίς των, ἵνα καταλήξωμεν εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς.

Διὰ τῆς τοιαύτης ἀρθρώσεως τῆς Παιδαγωγικῆς, ὡς πνευματικῆς ἐπιστήμης αὕτη θεωρητέα ὡς προϊὸν τοῦ πολιτισμοῦ λαοῦ τινος, τμῆμα τῆς Φιλοσοφίας του· ἐν περιπτώσει δὲ ἱστορικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ἐξετάσεως τοῦ πολιτισμοῦ του, ὡς ἐν τμῆμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ πολιτισμοῦ του.

Τοὐναντίον ἡ Φαινομενολογία σκοποῦσα τὴν διερεύνησιν καὶ σύλληψιν **τῆς οὐσίας τῶν ὄντων** ἀπομονώνει ταῦτα τῶν σχέσεων πρὸς ἕτερα καὶ τῶν ἐπιδράσεων ἃς ὑφίστανται, ἵνα καταστῶσιν, ὁποῖα ὑφίστανται π.χ. τὰ μορφωτικὰ ἀγαθά, νοούμενα ὡς προϊόντα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν ἀντικειμενικῶν ἀξιῶν του. Ἑπομένως, νομίζω, ὅτι ἡ Φαινομενολογία δὲν δύναται νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν σύλληψιν αὐτῶν τῶν μορφωτικῶν ἰδεωδῶν, τῆς ἐννοίας τοῦ παιδαγωγοῦ καὶ τροφίμου, ἵνα καταλήξωμεν εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ ὀρθοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς.

Ὀρθῶς ὁ κ. Κουτάλος παρατηρεῖ, **ἐν τέλει ἐξουνυχιστικῶν** καὶ κοπιωδῶν ἐρευνῶν περὶ Φαινομενολογίας ὡς ἀφετηρίας τῆς ἀγωγῆς μὲ βάσιν τὴν συνείδησιν τοῦ ἀτόμου τὰ ἑξῆς: «**Ἀνεξάρτητα ἂν τὸ πεδίο ἔρευνας ἀποτελεῖται ἀπὸ οὐσίες, ὁ ἐπιστημολόγος - παιδαγωγὸς ὀφείλει νὰ ἐνεργήσῃ μὲ τρόπο παρόμοιο μὲ ἐκεῖνον τοῦ ἐρευνητοῦ τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν τὸ πεδίο τῆς συγκεκριμένης ἐμπειρίας**[1]· Γιὰ τὸν καθορισμὸ π.χ. τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς μεθοδολογικῆς τακτικῆς ποὺ θὰ χρησιμεύσῃ ὡς μέσο ἐπίτευξής του, καμμιὰ ἀπριορικὴ ἐνέργεια μὲ βάση μιὰ ἰδέα γενικῆς ὑφῆς δὲν εἶναι σκόπιμη».

Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει θὰ πρόκειται περὶ **ποσοτικῶν** σχέσεων καὶ οὐχὶ **ποιοτικῶν**, ὡς προσήκει εἰς τὰς πνευματικὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς σχέσεις τῶν ἐννοιῶν των.

«**Ἀντίθετα ὁ παιδαγωγὸς** —γράφει περαιτέρω— **πρέπει νὰ ἀρχίσῃ μιὰ εἰδητικὴ ἔρευνα τῶν οὐσιῶν συγκεκριμενοποιημένων μὲ τὴ μορφὴ μερικῶν ἑνοτήτων, ποὺ ἀποτελοῦν τοὺς προσδιοριστικοὺς παράγοντας τοῦ φαινομένου τῆς ἀγωγῆς**[2] ἔρευνα τῆς ὑφῆς τῆς ἀναπτυσσόμενης συνείδησης καὶ τῆς συνείδησης τοῦ παιδαγωγοῦ, ἀναγωγὴ των σὲ γενίκευση ἐπιδεκτικὴ σύστασης μιᾶς γενικῆς ἑνότητας ἀπὸ ὅπου θὰ μπορῇ νὰ ἐξαχθῇ μιὰ τελειότητα, ποὺ ὑπάρχει ἀντικειμενικὰ σὲ λανθάνουσα κατάσταση καὶ ποὺ θὰ ἀποτελέσῃ τὸ συγκεκριμένο σκοπό, ὅπου θὰ συγκλίνῃ κάθε ἐνέργεια πρόσφορη γιὰ τὴν πραγμάτωσή του. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸν καθορισμὸ τῆς δεοντολογίας ποὺ ἀφορᾷ τὴν μεθοδολογικὴ τακτική. Ὄχι μέθοδος ποὺ νὰ προσαρμόζεται σὲ μιὰ ἀπριορικὰ καὶ αὐθαίρετα βαλμένη τελικότητα, οὔτε μέθοδος ποὺ νὰ ἀποτελῇ πόρισμα μιᾶς ἀπαγωγικῆς ἐνέργειας μὲ βάση μιὰ γενικὴ θεώρηση τῆς παιδαγωγιγῆς πραγματικότητας, μακρυὰ ἀπὸ κάθε ἐπαφὴ τοῦ παιδαγωγοῦ μὲ ἄμεσα δεδομένα της».

Ἀπ' ἐναντίας ἡ μέθοδος τῆς ἀγωγῆς δὲν εἶναι παρὰ μιὰ τροπικότητα ἐνέργειας ἀναφορικῆς ὑφῆς μιᾶς ὥριμης συνείδησης πάνω σὲ μιὰ ἀνώριμη καὶ πρέπει νὰ προσαρμόζεται πλήρως πάνω στὰ δεδόμενα, ποὺ **παρουσιάζει τόσο ἡ σύσταση τοῦ ἐνεργοῦ παράγοντα τῆς ἀγωγῆς**».

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω σημειουμένων ὑπ' ἀριθ. 2), 1), 2) θὰ ἐπεθυμοῦμεν νὰ ἐρωτήσωμεν ἂν θὰ ἦτο δυνατὸν καὶ θὰ ἔπρεπεν ὁ ἐπιστήμων παιδαγωγὸς νὰ ἐρευνᾷ τὸ πεδίον τῆς Παιδαγωγικῆς —οὔσης πνευματικῆς ἐπιστήμης— κατὰ τρόπον ὅμοιον μὲ τὸν τοῦ ἐρευνητοῦ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν εἰς τὸ πεδίον τῆς συγκεκριμένης ἐμπειρίας, ὡς εἶναι τὸ πεδίον τῶν πολιτιστικῶν ἀξιῶν, πολιτιστικῶν ἀντεικειμενικῶν ἀξιῶν, μορφωτικῶν ἀγαθῶν, τροφίμων, μορφωτικῶν ἰδεωδῶν, προσωπικοτήτων τῆς Ἀγωγῆς καὶ ἄλλων;

Κατὰ τὸν συγγραφέα ἀντιθέτως ὁ παιδαγωγὸς «**πρέπει νὰ ἀρχίσῃ μιὰ εἰδητικὴ ἔρευνα τῶν οὐσιῶν συγκεκριμενοποιημένων μὲ τὴ μορφὴ μερικῶν ἑνοτήτων, ποὺ ἀποτελοῦν τοὺς προσδιοριστικοὺς παράγοντας τοῦ φαινομένου τῆς ἀγωγῆς**».

Νῦν τίθεται τὸ ἐρώτημα: Τίς τῶν πολλῶν διδασκάλων - παιδαγωγικῶν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἑρμηνεύσῃ καὶ θέσῃ εἰς ἐπιτυχῆ ἐφαρμογὴν τὰς ὡς ἄνω ἱερογλυφικὰς ἀπαιτήσεις τῆς Φαινομενολογίας πρὸς κατανόησιν καὶ ἐπιτυχῆ ἐφαρμογὴν τοῦ φαινομένου τῆς ἀγωγῆς;

Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῶν ἀφῃρημένων καὶ ἀορίστων ἀπαιτήσεων τῆς Φαινομενολογίας καὶ τοῦ Ὑπαρξισμοῦ ἔτι ἀπὸ τὸν παιδαγωγόν, πρὸς καταρτισμὸν συγκεκριμένου παιδαγωγικοῦ συστήματος διὰ τὴν ὀρθὴν ἀγωγὴν τῶν τροφίμων, δὲν δυναταί τις εἰμὴ νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ ἐπαινέσῃ τὴν ἐπίδοσιν τοῦ κ. Κουτάλου εἰς τὰς φιλοσοφικὰς μελέτας καὶ δὴ τὴν Φαινομενολογίαν καὶ τὴν προσπάθειάν του, ὅπως τὰ ἐκ ταύτης διδάγματα χρησιμοποιήσῃ πρὸς φιλοσοφικὴν θεμελίωσιν τῆς Παιδαγωγικῆς, ἣν, θεωροῦμεν δυσεπίτευκτον ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Φαινομενολογίας. Ὡς ἐκ τούτου καὶ ἡ ὁρολογία τοῦ ἐν λόγῳ συγγράμματος τοῦ κ. Κουτάλου ξενίζει καὶ ἡ κατανόησις αὐτοῦ δὲν διευκολύνεται ἀπὸ τὸ ἐν τέλει παράρτημα ἑρμηνευτικοῦ λεξιλογίου ὅρων τῆς Φαινομενολογίας, τοὐναντίον δυσχεραινομένου ἀπὸ τὴν χρῆσιν ἀμειγοῦς δημοτικῆς, ἀντὶ τῆς μᾶλλον προσιδιαζούσης εἰς φιλοσοφικὰς μελέτας ἁπλῆς καὶ εὐελίκτου καλλιεργημένης γραπτῆς καθαρευούσης.

Ἀθῆναι 18. 3. 61

Γ. Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ.

1) Δ. Κουτάλου: Φαινομενολογία τῆς Ἀγωγῆς, σελ. 96: Ἡ ὑπογράμμισις ἐγένετο παρ' ἐμοῦ. Γ.Ν.Π.

2) Δ. Κουτάλου: Φαινομενολογία τῆς Ἀγωγῆς, σελ. 97. Ἡ ὑπογράμμισις ἐγένετο παρ' ἐμοῦ. Γ.Ν.Π

Βάσου Μπάρμπα:

Τὰ Ἑλληνόπουλα στὴ σκηνὴ

Τὴ σχολικὴ ἀτμόσφαιρα χαρούμενη, δροσερή, γιορτιάτικη μᾶς τὴν παρουσιάζει πραγματικὰ στὸ βιβλίο του αὐτὸ ὁ κ. Βάσος Μπάρμπας, συνάδελφος καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς φιλόπονους καὶ εὐγενικοὺς λογοτέχνες τῆς Ἠπείρου:

Μέσα στὶς 104 σελίδες τοῦ βιβλίου του ὁ συγγραφεὺς μὲ ὕφος ζωηρό, γεμάτο ψυχικὴ εὐγένεια καὶ ἐνθουσιασμό, προσπαθεῖ νὰ ἐδραιώση κι' αὐτὸς τὴν παιδικὴ λογοτεχνία μὲ ἕνα ἀπὸ τὰ δυσκολώτερα εἴδη της: Τὸ παιδικὸ θέατρο. Ξεχωριστὴ ἐντύπωση κάμνει ἡ πρωτοτυπία σὲ σύλληψη τόσο στὰ ὀκτὼ ἐθνικὰ δραδραματάκια, ποὺ οἱ πρωταγωνισταί τους εἶναι μικρὰ παιδιά, τὰ ὁποῖα θυσιάστηκαν ἢ ἔδρασαν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πατρίδας μας κατὰ τὸ 1821 καὶ ἀργότερα, ὅσο καὶ στὶς ἰσάριθμες κωμωδιοῦλες, ποὺ ἀνταποκρίνονται τόσο πολὺ μὲ τὴ σημερινὴ ἐποχή. Ξεχωριστὸ θαυμασμὸ προκαλεῖ καὶ τὸ ὑπέροχο Χριστουγεννιάτικο δραματάκι του «Ἡ Θεία Νύχτα τοῦ λυτρωμοῦ» μὲ τὴ γλυκειά του μυστικότητα καὶ τὴ βιβλικὴ παραστατικότητα.

Τέλος οἱ ἀπαγγελίες καὶ οἱ διάλογοι προξενοῦν μιὰ βαθειὰ αἰσθητικὴ συγκίνηση μὲ τὴν ἀρτιότητά τους καὶ τὴν τεχνική τους.

Μποροῦμε νὰ ποῦμε πῶς ὁ κ. Μπάρμπας ἐχάρισε μὲ «τὰ Ἑλληνόπουλα στὴ σκηνὴ» του ἐκεῖνο ποὺ ποθεῖ ἡ παιδικὴ ψυχὴ στὶς μεγάλες ἡμέρες τοῦ σχολείου, ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖ τὸ παιδὶ εὐχάριστα νὰ τὸ δεχθῇ καὶ νὰ τὸ ἐξωτερικεύσῃ ἀπὸ σκηνῆς. Καὶ τὸ κατώρθωσε γιατὶ πρῶτα στηρίχθηκε στὸ γερὸ θεμέλιο τῆς Παιδαγωγικῆς καὶ τῆς Ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ καὶ ἔπειτα στὴν εὔκολη ἱκανοποίηση τῶν μεγάλων, ποὺ περιβάλλουν τὸ παιδί, μὲ τὰ χειροκροτήματά τους

Τοῦ ἀξίζει ἕνας ἔπαινος καὶ τοῦ εὐχόμεθα νὰ πραγματοποιήσῃ καὶ ἄλλες τέτοιες καὶ καλύτερες λογοτεχνικὲς καὶ παιδαγωγικές του ἐπιτυχίες.

Δημήτριος Πλιάκος
Διδάσκαλος Ζ. Π. Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων.

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

1961

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

ΓΙΑΝΝΕΛΗΣ - ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ Α.Ε.

ΚΑΛΛΙΡΡΟΗΣ 67 • ΤΗΛ. 91.614 • ΑΘΗΝΑΙ

ΑΘΗΝΑΙ

ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Μετοχικὸν Κεφάλαιον
ΔΡΑΧΜΑΙ
2.000.000
εἰς 2.000 μετοχάς
τῶν 1.000 δρ. ἑκάστης

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ | Η. ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ

ΛΟΓΙΣΤΗΡΙΟΝ

Κάθε Μέτοχος
θὰ καταλάβῃ καὶ μιὰ κενὴ θέσι μέσα στὴν Ἑταιρεία, ποὺ εἶναι ἑταιρεία τῶν Ἐκπαιδευτικῶν τῆς Ἑλλάδος

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΤΥΠΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΕΠΟΠΤΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ

ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

"ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ"
ΠΑΙΔΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΠΑΙΔΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΣΧΟΛΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΧΑΡΤΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ ΠΡΟΠΛΑΣΜΑΤΑ

ΟΡΓΑΝΑ Φ. ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗΣ

ΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΑ

ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ ΠΑΝΤΟΣ ΤΥΠΟΥ

ΕΚΤΥΠΩΣΕΙΣ ΟΦΦΣΕΤ ΠΟΛΥΧΡΩΜΟΙ

ΒΙΒΛΙΟΔΕΤ ΕΡΓΑΣΙΑΙ